

proměna vysokých škol

Laurela Hardy, Chump at Oxford, 1940
ISSN 1801-4542

Univerzita jako motor hospodářství

Reforma vysokého školství po americku

České vysoké školství má nyní podstoupit změny, které jinde už dávno probíhají. Ve Spojených státech začaly na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let. Snahy přitáhnout do škol soukromý kapitál se však nesetkávají jen s nadšením. Berkeley se teď bouří proti „akademickému kapitalismu“.

TEREZA STÖCKELOVÁ

Rozhodujícím rysem vysokoškolských reforem jak v USA, tak od druhé poloviny let devadesátých například v sousedním Rakousku a nyní možná i v České republice je komercializace univerzit. Profesor Sheldon Krinski z Tufts University tyto změny shrnuje do následujících sedmi bodů: 1. důraz na intelektuální vlastnictví; 2. silnější vazby mezi akademií a soukromým sektorem; 3. důraz na výzkum na úkor výuky; 4. menší důraz na ochranu tradičních akademických hodnot, jako svoboda slova a otevřená výměna myšlenek; 5. menší důraz na sdílení biologického materiálu, např. kmenových buněk; 6. větší důraz na nové zdroje příjmů bez ohledu na jejich původ; 7. institucionální účast na podnikatelských projektech, např. v podobě soukromých *spin off* firem, vzniklých odštěpením od univerzit.

Ve Spojených státech dramaticky narostl počet patentů, které univerzity ročně získají: z 96 v roce 1965 na 3200 v roce 2000. Financování univerzitního výzkumu ze strany prů-

myslu vzrostlo z necelých tří procent v roce 1966 na téměř osm procent v roce 2000, přičemž na některých univerzitách a v mnoha oborech je podíl takového financování ještě výrazně vyšší. Podle časopisu *Nature Biotechnology* 2/2003 financovaly před čtyřmi lety soukromé firmy asi 14 procent akademického výzkumu v oblasti biotechnologií a asi čtvrtina všech univerzitních výzkumníků v oblasti *life sciences* měla vztahy s průmyslem, přičemž v případě genetického výzkumu to bylo až 39 procent výzkumníků.

Z hlediska vyznavačů kultu HDP je toto jednoznačně vítaný trend. Slovy premiéra Topolánka, otevírajícího konferenci *Věda a budoucnost Evropy* v květnu 2007: „Spolupráce univerzit a firem vnáší do akademického světa konkurenci a usnadňuje tak přechod od „akademického socialismu“ k „akademickému kapitalismu“.“ Ti z nás, kteří kapitalismus, zvláště v jeho milenaristické neoliberální verzi, nevyznávají, se ale jistě budou ptát, jaký rub má

tento líc. V této souvislosti je zajímavý spor o tvář univerzity, který právě probíhá na Kalifornské univerzitě v Berkeley (UCB).

Duševní vlastnictví vs. otevřenost výzkumu

Na začátku února 2007 oznámilo vedení UCB, že spolu s Lawrence Berkeley National Laboratory a University of Illinois vyhrálo soutěž na zřízení Energy Bioscience Institute, vypsanou firmou BP („zelenou“ nástupnicí British Petroleum). Má jít o smlouvu, podle které BP věnuje během následujících deseti let 500 milionů dolarů na výzkum v oblasti biopaliv. Podle *Los Angeles Times* z 24. 3. 2007 jde o doposud největší výzkumný projekt mezi univerzitou a soukromou firmou ve Spojených státech.

Hlavní část projektu má být zaměřena na postupy genetické modifikace a syntetické biologie.

Dokončení na s. 23

obsah téma čísla: proměna vysokých škol

- 1 **Univerzita jako motor hospodářství. Reforma vysokého školství po americku / Tereza Stöckelová**
- 20 **Skutečný autor Bílé knihy. K reformě vysokého školství / Radim Hladík**
- 21 **Knížecí rady profesorů / Petr Gočev**
- 21 **Úděl tlumočníka a aplikátora. Zamyšlení nad plagiátorskými aférami / Jaroslav Fiala, Ondřej Slačálek**
- komentář**
- 5 Jak na teroristy. Vláda si nechává poradit, jak čelit hrozbám / Filip Pospíšil
- báseň**
- 5 Na kulaté výročí / Petr Borkovec
- literatura**
- 6 Proč nevzplane nebe. Nesentimentální vypravěč Menyhért Lakatos / Pavel Sladký
- 7 Otec i syn i Petrohrad svatý. Chrást svatého Izáka Kariho Hotakainena / Lenka Fárová
- 7 Ani čáry nepomohou. Bezmocná čarodějnice Marie Ndiaye / Jovanka Šotolová
- výtvarné umění**
- 8 Polozapomenutý český modernista. Náchodský návrat Vladimíra Holuba / Martin Vaněk
- 8 Exoti z parku / depeše Davida Vody
- 9 Pierre, Arcimboldo & Gilles. Dve popové parížské výstavy / Martin Gerboc
- divadlo**
- 10 Alternativa 007: cesta je víc než cíl. Věčné hledání identity / Jana Bohutínská
- film**
- 11 Obhajují právo na odlišnost. S režisérem Abdellatifem Kechichem nejen o stigmatu exotičnosti / Michal Procházka
- hudba**
- 12 Starý nový stroj na mraky. Dvě živé podoby Laurenta Garniera / Ondřej Stratilík
- 13 Kouzelné banality Jense Lekmana. Švédský písničkář učí poslouchat pop bez mindráků / Karel Veselý
- 13 Muž, který napsal Henryho Rollinse / hudební zápisník Pavla Klusáka

- rozhlas**
- 14 Naděje na jiný rozhlas. Česká hra na rozcestí / Jiří Adámek
- rozhovor**
- 15 Sednout si do křesla a poslouchat. S Viliamem Klimáčkem o specifikách rozhlasové práce / Vilém Faltýnek
- esej**
- 16 A přece se točí! Věda, realita a relativismus / Ivan Blecha
- média**
- 18 Krajně pravicová mlhovina. Co čtou ti, kteří nečtou nás / Petr Zenkler
- kulturní politika**
- 19 Kratochvílova bomba. Grantová politika města Prahy / Bohumil Nekolný
- společnost**
- 22 Nejistá pákistánská pojistka. Návrat bývalé premiérky doprovázejí výbuchy a nadšení / Tomáš Vlach
- 24 Na kole do Indie. Reportáž z opravdové cyklojízdy / Jan Turnovský
- beletrie**
- 26 Klid / Attila Bartis
- galerie**
- 27 Jana Kasalová / připravil Petr Vaňous
- 28 **nové knihy**
- 30 **CD a DVD**
- recenze týdne**
- 31 Vymetání starého smetí. Vzpomínkový pesimismus Edgara Dutky / Kryštof Špidla
- rubriky**
- 3 tipy – A2 doporučuje zhlédnout či vyslechnout
- 5 zkratka – jednou větou z domova i ze zahraničí
- 18 přešlap – o mediálních nešvarech / Ondřej Slačálek
- 22 par avion – přehled zahraničního tisku / z německých médií vybral Martin Teplý
- 29 odjinud – výběr z literárních časopisů / František Knopp (ČR), Lenka Fárová (Finsko)
- 29 soutěž
- 29 knihy v redakci
- 32 ovšem – glosy k uplynulému týdnu

editorial

Dámy a pánové!
Pedagogové, studenti, absolventi i nedostudovaní se shodnou, že s vysokým školstvím to takhle už dál nejde. Říkají to politici a dokonce i ti, kterým stávající poměry celkem vyhovují. Připravuje se proto změna. Jenže co by mělo být skutečným cílem napravené vědy a vzdělávání? Nad tím se zkusilo v tomto čísle zamyslet hned několik autorů. Pozorným čtenářům však zřejmě neunikne, že zároveň s nastoleným tématem pronikla do čísla nezákonnost. „Všichni, kdo píšeme, se neinspirujeme jen realitou, ale i hotovými produkty jiných kolegů. Dokonce to kdysi nazvali postmoderna, což je takový šarmantní název pro vykrádání práce jiných, a já ho mám velmi rád,“ přiznává se v rozhovoru na straně 15 rozhlasový a jiný dramatik Viliam Klimáček. Petr Gočev na s. 21 zase tvrdí, že vědecká publikační činnost v Česku je v lepších případech zdařilou recepcí zahraničních teorií, v těch horších plagiarismem. A Jaroslav Fiala a Ondřej Slačálek tomu na stejné straně přizvukují. Neúcta k vlastnictví se nevyhýbá ani hudbě. Pavel Klusák na s. 13 parafrázuje Davida Longstretha z Dirty Projectors, který se chlubí krádeží punkového ducha. Ukázka z beletristického díla maďarského spisovatele Attily Bartise na s. 26 a 27 ukazuje tragický rozměr života v bytě s nakradeným vybavením (a matkou). Zločinné čtení!
Filip Pospíšil

došlo

Ad Nobelovská matematika (A2 č. 42/2007)

Nevím, jestli je úplně relevantní brát za autoritu jednoho amerického literárního kritika a postavit na tom vyznění článku, navíc v situaci, kdy s touto argumentací celý den šermovala česká středněproudá média. Od týdeníku A2 bych čekal víc – trošku víc četby alespoň britských médií a citací z nich – navíc považovat šedivé Murakamiho psaní za výkon hodný Nobelovy ceny vás také notně diskvalifikuje. Na závěr si nemůžu odpustit trochu matematiky: Doris Lessingové je 88 let, tedy nenapsala nic zajímavého za posledních 15 let, ale psala zajímavě do svých 73 let, tedy dosti pozhnaného věku. Přiznám se, že jsem v komentáři Nobelových cen čekal od A2 víc, a ne ty nudné smyčky jako ve všech ostatních novinách.
km

Inu, inu. Tak nám bývalá komunistka dostala Nobelovu cenu. No řekněte sami, není to skandální? A navíc ji věhlasný americký kritik označil za čtvrtiřadou autorku sci-fi. Vskutku velmi průkazná argumentace. Musím se přiznat, že bych od A2 také čekal víc. Navíc, když už jsme u toho, si na rozdíl od autora článku nejsem tak úplně jist, zda je Philip Roth tak úžasným autorem, jak tvrdí, zejména s ohledem na jeho

tvorbu posledních let – abych parafrázoval centrální argument odsuzující D. Lessingovou. Co třeba Spiknutí proti Americe? Převratné dílo?
LM

Ad anketa Co bude stát na Letné?

Na Letné přece bude stát velký olympijský areál. Aspoň 5 stadionů. Knihovna je pro historické město moc velká, ale taková olympiáda, to ne.

Eržika

Ad Hraniční osobnost naší doby (A2 č. 40/2007)

Jan Stern se ve svém esejí pokouší spojit nespojitelné. Konfrontuje tu totiž postavy ze seriálů Synové a dcery Jakuba skláře se současnou nejmladší generací. Zatímco seriálové postavy měly „dobré nitro“ (tento pojem si vypůjčil z knihy Ireny Reifové Synové a dcery Jakuba skláře – dominantní a rezistentní významy televizní fikce ve druhé polovině 80. let, věnované normalizačnímu braku), „dnešní skupiny školáků a středoškoláků“ nedokáže autor „sledovat déle než deset vteřin“, připomínají mu totiž „přízraky“. Přestože si o současných studentech můžeme myslet cokoliv, těžko jim můžeme vyčítat to, že se nechovají jako postavy z komunistického propagandistického seriálu. Zároveň se v článku odvolává na knihu Janet Sayersové Matky psychoanalýzy a psychoanalýtku Helen Deutscho-

vé, které se zabývaly psychologickou poruchou nazvanou „jakoby osobnost“. Pacienti s touto poruchou nejsou schopni být někým (sami sebou). Pro Sterna je pak „jakoby osobnost“ „ideálem dnešní doby“. Lidé tedy dobrovolně trpí touto psychologickou poruchou, která se projevuje tím, že „se každou chvíli nadchnou pro něco jiného a pro někoho jiného“. Skutečně je taková většina dnešní společnosti? Kdyby chtěl autor srovnávat logičtěji, mohl si vybrat třeba postavy z původní Nemocnice na kraji města se současnou Ordinací v růžové zahradě. Jistě by odhalil, že v obou seriálech vystupují postavy s „dobrým nitrem“, ale také povrchní „jakoby osobnostmi“.

Jiří Nikola

Petice na podporu výstavby nové budovy Národní knihovny od arch. Jana Kaplického na Letenské pláni (Petice expertů z oblasti architektury a vizuálního umění)

Vítězný projekt nové budovy Národní knihovny od arch. Jana Kaplického je mimořádné architektonické umělecké dílo, které díky své koncepci, technické a estetické kvalitě zapadá do prostoru, který byl pro tuto stavbu vybrán. Díky svým mimořádným estetickým hodnotám se může stát novou dominantou Prahy, aniž by svou polohou negativně ovlivnil historickou část města a její panorama. Může naopak doplňovat a obohacovat celkový vzhled panoramatu, tak jako řada jiných významných histo-

rických i moderních staveb, které musely ve své době čelit podobným útokům a nekompetentní kritice. Jsme přesvědčeni o tom, že Praha nesmí propást šanci, aby získala takto výjimečnou stavbu od jednoho z nej důležitějších architektů současnosti, který je navíc Čech. Knihovna Jana Kaplického jednomyslně vyhrála mezinárodní soutěž, v jejíž porotě byli i zástupci města, UNESCO i přední světoví architekti. Lokalitu, na které by se měla knihovna stavět, schválilo zastupitelstvo Prahy. Nerespektování těchto skutečností by bylo neomluvitelným nonsensem. Byla by velká ostuda, kdyby tato budova nestála, a to i proto, že již dnes poutá obdivnou pozornost po celém světě a například v rámci tradiční letní výstavy, pořádané britskou Královskou akademií umění, získala nejvyšší ocenění. Je na čase přihlédnout k mnohým hlasům významných českých i zahraničních expertů a umožnit vznik této originální architektury, a to na důstojném a exponovaném místě, kterým pražská Letná bezesporu je.

Jiří Černický, David Vávra, Ludvík Hlaváček, Zdeněk Lukeš, Jan Němeček, Michal Froněk, Pavel Liška, Jiří Ševčík a Alberto Di Stefano

Soutěž

Správná odpověď na otázku z čísla 41 – Jaká je původní profese spisovatelky Claude Pujade-Renaudové? – zní: Tanečnice. Knihu Macecha posíláme Heleně Pětivoké do Hradce Králové.

—mam—

literatura

Komiksfest

Multimediální komiksový festival je jednou z největších středoevropských akcí svého druhu, jeho organizátoři se snaží vybírat reprezentativní ukázky z české i zahraniční komiksové scény. Druhý ročník bude zahájen 27. 10. celodenním programem v holešovické La Fabrice a vyvrcholí slavnostním večerem 3. 11. v Divadle Archa, kde budou mimo jiné poprvé uděleny komiksové ceny Muriel. Motto festivalu zní Komiks unlimited. Ve výstavních prostorách pražských kulturních zařízení se komiks představí jako atraktivní a univerzální médium, schopné nést jakýkoli obsah. K hvězdám festivalu patří David B., autor světově uznávané autobiografie Padoucnice, Petr Sís, který pokřtí svou novou knihu Zeď, ředitel bruselského Centra komiksu Jean Auquier nebo mladý německý autor Mawił, jeden den bude věnován fenoménu Tintin. Info na komiksfest.cz.
La Fabrika (Studio 1, Komunardů 30, Praha 7) a **Divadlo Archa** (Na Poříčí 26, Praha 1), od soboty **27. 10.** do neděle **3. 11.**

Přednáška Yvese Bonnefoye Společnost Franze Kafky uděluje od roku 2001 významným současným literátům mezinárodní Cenu Franze Kafky. Nositelem letošní ceny, kterou předá primátor Pavel Bém na Staroměstské radnici 31. 10. v 17.00, se stane přední francouzský básník Yves Bonnefoy. Den nato bude Bonnefoy, jehož díla byla přeložena do 32 jazyků a jenž je čestným profesorem College de France, přednášet o budoucnosti poezie a o díle Franze Kafky. Moderovat bude Václav Jamek, simultánní tlumočení.
Centrum Franze Kafky (Široká 14, Praha 1), ve středu **31. 10.** v 18.00.

Listování v Proměněných snech Kniha Petry Dvořákové byla oceněna Magnesii Literou 2007 za publicistiku a sestává z deseti rozhovorů s lidmi rozličných, většinou tíživých či tragických osudů, kteří se vyrovnávají s křesťanskou vírou. V premiéře vedle autorky účinkují Lukáš Hejlík, Věra Hollá a Pavel Oubram.
Poetická kavárna Obratník (Jindřicha Plachty 28, Praha 5), ve středu **31. 10.** v 19.00.
–**pa**–

divadlo

Miraculum Český Krumlov Mezinárodní divadelní festival Miraculum Český Krumlov vychází především z předností místa – první kulturní, historické a turistické destinace jižních Čech –, jemuž dominuje zámek a jeho zahrady, obnovené historické paláce a především zámecké barokní divadlo. Festival pracuje s těmito prostory jako se scénografií, protože jeho smyslem je oživit druhové a žánrové tradice spojené s historií města. Repertoár by měl divákovi ukázat jezuitské divadlo, dvorskou kulturu s výraznými teatrálními rysy nebo festivitu pašijového divadla, stejně jako různé moderní divadelní formy (komorní opery, balet, pohybové a fyzické divadlo, commedii dell’arte, pouliční a karnevalové divadlo, nový cirkus s žonglováním, akrobacií, chůďařením). Vystoupí domácí českokrumlovská scéna, Divadlo Continuo, Studio Ypsilon Praha, Geisslers-Hofcomoedianten Kuks, Divadlo Mimotaurus. Více na theatrecentre.cz. Od středy **24. 10.** do neděle **29. 10.**
–**ah**–

Oidipus (komplexně)

Divadlo jako hru, do níž je aktivně zapojeno publikum, jež má přímý vliv na vývoj každého představení, nabízí uskupení HoME. Má za sebou projekt site-specific performance DoMA / at home, odehrávající se v různých pražských domácnostech a reflektující život lidí v daných bytech. Toto „bytové“ divadlo obdrželo minulý rok hlavní cenu festivalu Next Wave. Za téma či platformu k nejnovější inscenaci si jeho tvůrci vybrali příběh mytického hrdiny Oidipa v klasické řecké tragédii. Na základě jeho individuálního osudu chtějí provokovat pokud možno každého diváka, aby se skrze Oidipa zabýval sám sebou. Experimentální činohra v režii Howarda Lotkera bude uvedena v divadle **Alfred ve dvoře** (Františka Křížka 36, Praha 7) poprvé ve středu **24. 10.** ve 20.00, dále ve čtvrtek **25. 10.** v 17.30 a v pátek **26. 10.** opět ve 20.00.

–**vmk**–

Salto nel vuoto

– tedy Skok do prázdna je název taneční performance o hledání přesahů člověka, jak zní podtitul inscenace. Jejím režisérem je italský choreograf působící ve Francii Paco Decina. Projekt, na jehož hudební stránce se podílel Jan Burian, nastudoval Decina s šesticí českých a francouzských tanečníků. Jeho dvě reprízy máte možnost zhlédnout v brněnském **HaDivadle** (Alfa pasáž, Poštovská 8d) v pondělí **29.** a v úterý **30. 10.** v 19.30.
–**jip**–

film

Superbad Americký komediální tvůrce Judd Apatow si ve světě filmu získává stále větší renomé. Svě možnosti naznačil úspěšnou taškařicí 40 let panic a nedávnou komedií Zbouchnutá bodoval naplno jak u diváků, tak u kritiky. Snímek Superbad sice pouze produkoval, přesto se opět setkáváme s atmosférou typickou pro jeho předchozí díla. Hlavními hrdiny jsou nadřžení maturanti Evan (Michael Cera) a Seth (Johan Hill), kterým se jedné nekonečné noci přihodí celá směsice „drink and fuck“ dobrodružství, vedoucích k jisté formě poznání sebe samých. Synopse filmu vypadá velmi otřepaně a stupidně, přesto se divák, k smrti znuděný desítkami variací na téma teenagerovská komedie, nemusí obávat tuctovosti. Zárukami dobré podvrtné zábavy jsou nejen Apatowův vyzkoušený tvůrčí tým (pod vedením režiséra Grega Mottoly), ale také neobvyklá věková hranice přístupnosti – ve Spojených státech na film nemohou jít diváci pod 17 let. Superbad je fungující směsicí hrubozrnného „zasouvacího“ humoru, slovních a situačních gagů a místy probleskujícího citlivého pochopení pro trapnost a tápavost mládí. Film bývá přirovnáván ke Smithovým Mladým mužům za pultem a do našich kin přichází s nálepkou jedné z nejlepších komedií roku.

Premiéra 25. 10.
–**jj**–

Rovnost je cool Smyslem akce **Karneval rozmanitosti** je upozornit na viditelné i neviditelné formy diskriminace v České republice i ve světě prostřednictvím dokumentárních filmů a sociálních spotů, diskusí a dalších tematicky zaměřených doprovodných akcí. Koná se **ve dvanácti městech České republiky**. Projekce budou probíhat kromě vybraných kin také

v nízkoprahových centrech a v domech dětí a mládeže. Kolekce sedmnácti filmů se dotýká šesti oblastí diskriminace: na základě genderu (sociálního pohlaví), sexuální orientace, etnicity a původu, věku, zdravotního postižení a náboženství. Na výběru snímků se podílelo programové oddělení Mezinárodního festivalu dokumentárních filmů o lidských právech Jeden svět. Podrobné informace získáte na karnevalrozmanitosti.cz. Akce se koná **od října do listopadu.**
–**ml**–

Rebelie a buřičství jsou tématem osmého ročníku českého gay a lesbického filmového festivalu **Mezipatra**, který začíná 26. 10. v **Brně**. Filmy letošního ročníku chtějí poukazovat na témata, o nichž se v mainstreamové kultuře příliš nemluví, a zobrazovat kontroverzní postavy, které většinová lesbická a gay komunita vnímá jako překážku ve svém začlenění do společnosti. Hosty festivalu budou Kanaďan John Greyson a německá režisérka Ulrike Ottingerová. Vedle jejich filmové retrospektivy festival připomene také jednoho z nejradikálnějších evropských tvůrců, Rainera Wernera Fassbindera, od jehož smrti uplynulo právě čtvrt století. Kompletní program na mezipatra.cz. Festival se uskuteční v kině Art (Cihlářská 19, Brno) a Sále Břetislava Bakaly (Žerotínovonám. 533/6, Brno) **od 26. 10. do 3. 11.**
–**jip**–

hudba

Mladá americká Antilopa na Sedmičce Do Prahy přijedou zahrát Antelope. Trio vzniklo roku 2001 ve Washingtonu. Do povědomí posluchačů se kapela dostala tím, že jezdila hrát s umělci z vydavatelství Dischord. Na turné se tak potkali například s Q and Not U, Soccer Team anebo s Joe Lallym, basistou Fugazi. U Dischord začali posléze sami nahrávat. V roce 2003 vydali eponymní šestipísňové EP a o rok později kratičký singl Crowns/The Flock. První dlouhohrající desku (dlouhohrající v tomto případě znamená 25 minut) vydali teprve letos v březnu. Produkoval ji Ian MacKaye. Ten kromě toho, že hraje převážně na kytaru u již zmíněných Fugazi, má na svědomí kupříkladu produkci dvou desek Rollins Band (Do It a Life Time) a Frusciantovy nahrávky DC EP z jeho plodného roku 2004. Antelope hrají v klasickém složení kytara, basa, bicí. Většinou nepoužívají výraznějších zvukových efektů. Sázejí na rytmickou nápaditost a v dobrém slova smyslu chytlavé vokály.
Klub 007 Strahov (Vaničkova 7, koleje ČVUT, blok 7, Praha), v pátek **26. 10.** v 19.30.
–**jp**–

Moderní flétna Pražská komorní filharmonie pokračuje ve svém cyklu Krása dneška, věnovaném hudbě dvacátého století. Program bude tentokrát výrazně zvukově vyhraněný – půjde o skladby pro flétnu sólovou či v různých kombinacích, bez výjimky o hudbu francouzské provenience a až na první skladbu také o autory jedné generace. Chronologicky nejstarším kusem bude Syrinx pro sólovou flétnu (1913) Clauda Debussyho, následovaný třemi kusy André Joliveta: Pět inkantací pro sólovou flétnu (1936), Inkantace Pour que l’image devienne symbole pro altovou flétnu (1937) a Chant de Linos

pro flétnu a klavír (1944). Skončíme v letech padesátých kompozicemi Jour d’été à la montagne pro flétnový kvartet (1954) Eugena Bozzy a Le merle noir pro flétnu a klavír (1951) Oliviera Messiaena (ten byl stejně jako Jolivet členem skladatelské skupiny Mladá Francie).
Švandovo divadlo (Štefánikova 57, Praha 5), v pondělí **29. 10.** v 19.30.
–**mk**–

výtvarné umění

Heinrich Maria Davringhausen Malíř **Heinrich Maria Davringhausen (1894–1970)** je řazen k průkopníkům **magického realismu a nové věcnosti** v Německu. V Berlíně a Mnichově 20. let platil za velmi vitální a nestálou uměleckou osobnost stejně jako za charismatického bohéma a představitele nově se formujícího malířského proudu. Dobová výtvarná kritika rozpoznala v jeho malbě „blasfemickou nestydatost jeho smýšlení“ a zároveň poukázala na jeho „zálibu v řemeslné dokonalosti při realizaci obrazů“. Zobrazoval zpravidla víceznačné situace z prostředí tehdejšího velkoměsta, které ovšem postrádaly přímou sociální kritiku a sarkasmus jeho kolegů, a vytvořil vlastní typ rozpolceného antihrdiny, snílka-vraha, jedince kompromívaného městským životem a nenaplněnými sny. K autorovým nejbližším přátelům patřil malíř Georg Grosz, Carlo Mense, Anton Räderscheidt nebo bratři Wieland Herzfelde a John Heartfield. Po nástupu nacismu musel i se svou židovskou chotí a dětmi opustit Německo. Uchýlil se nejprve na Mallorku, později do Paříže, Ascony a na jih Francie, kde nalezl po skončení druhé světové války svůj nový trvalý domov v městě Cagnes-sur-Mer. Po roce 1945 zapomenutý a zchudlý pokračoval s velkým pracovním nasazením a disciplínou na svém pozdním díle. Výstava vznikla ve spolupráci s Leopold-Hoesch – Museum Dürer a lze ji navštívit v berlínské **Galerii Dieter Reitz** (Sophienstraße 34) **do 29. 12.**
–**pev**–

televize

Oběti války Vypořádat se s traumatem vietnamské války se pokoušela pěkná řádka filmařů. Vysledovat lze dvě odlišné tendence. První, kterou vedle Olivera Stonea (a jeho trilogii Četa – Narozen 4. července – Nebe a země) zastupuje i „psychedelický“ Coppolův opus Apocalypsa Now, se k válce patří kriticky a více než o fakta jde o vykreslení vojákovy nemocné duše. Druhou zastupuje glorifikace amerického hrdinství (Údolí stínů), v horším případě prostoduchá propaganda (Zelené barety). Na konci osmdesátých let do první zmiňované linie přispěl svým dílem i **Brian de Palma**, toho času specialista na příběhy z podsvětí. Jeho Oběti války jsou sice silně subjektivní výpovědi, stejně jako tomu je u Stonea, rozhodně však obraz války nezkreslují patosem. Film, vycházející ze skutečné události, kdy jedna z čet propadla šílenství, je provokativní ne pro zobrazované násilí, ale pro nekompromisní kladení otázek po smyslu válečného konfliktu. De Palmovi vedle scénáře (s dialogy bez plochosti) napomáhá hudební kompozice Ennia Morriconeho a brilantní herectví Michaela J. Foxe a Seana Penna. Oběti války patří bezpochyby mezi nejlepší kinematografická díla vypovídající o válce ve Vietnamu, bohužel vždy stály v zákrytu jiných. O tom, že je moc vážně nebere ani

televizní stanice, která film do programu nasadila, svědčí vysílací hodina. Nova, v sobotu **27. 10.** v 1.45.

Sedím na konáři a je mi dobre I o tom, že jednoduché dokáže být současně velmi složité, vypráví příběh Pepeho (Bolek Polívka) a Prengela (Ondřej Pavelka). Oba se vracejí z války a náhodou se potkají. Osud začne spřádat nitě… Pepe a Prengel najdou poklad, usadí se v opuštěné židovské pekárně a začnou péct chleba. Jednoho dne se zde objeví krásná, ale poněkud tajemná dívka Ester (Markéta Hruběšová). Oba se do ní zamilují, dokonce oba se stanou tatínky jedné malé holčičky. Čeká je toho ale daleko víc a ne všechno bude veselé. Režisér **Juraj Jakubisko** podle svého scénáře natočil v roce 1989 ve slovensko-německé koprodukcí film nasáklý vírou v sílu radosti a chuti do života. Mísí zde, ostatně jako i ve své předchozí tvorbě, prvky tragické (na Pepeho a Prengela začnou doléhat neveselá padesátá léta minulého století) s komickými, reálně se snovými. Sedím na konáři patří svou pevnou dramatickou výstavbou a výkonem Bolka Polívky mezi nejlepší Jakubiskova díla a současně tvoří předěl mezi tvorbou před- a porevoluční (kvalitativně mnohem rozkolísanější). ČT1, v neděli **28. 10.** ve 20.50.

–**lg**–

rozhlas

Na jevišti podle jiných, na papíře po svém Až do středy patří Stránky na dobrou noc drobným povídkám Jaroslavy Pokorné, herečce pražského Divadla v Dlouhé. Pokorná se vedle tradičního divadla celá léta vzdělává v oblasti vypravěčství a autorského herectví u Ivana Vyskočila. Díky tomu vznikl cyklus krátkých povídek, v nichž autorka v roli věčně naivní a mírně sebelitostivé ženy prochází drobnými všedními příhodami. Kouzlo jejich textů spočívá nejen v samotných mikropříbězích, ale také v charakteristickém autorském přednesu. Český rozhlas 3 – Vltava, každý večer do středy **31. 10.** vždy v 23.00.

Woolfová soukromě Mezi autory, kteří se komunistům nehodili do čítanek ani „do krámu“ a kteří se naopak výrazně prosadili za posledních osmnáct let, patří Virginie Woolfová. Svůj podíl na tom má například znamenitý film Hodiny, který byl v české distribuci před několika lety a nalákal na svéráznou spisovatelku bezpočet čtenářů. Další důvodem je zřejmě soustavná překladatelská péče Kateřiny Hilské. Právě ona připravila překlad Deníků Woolfové, jež loni vydal Odeon. Hilská z nich vybrala úryvky pro jedenáctidílnou četbu na pokračování na Vltavě. Zápisky si anglická spisovatelka vedla od konce první světové války až do své smrti uprostřed světové války následující. A tak bychom měli nahlédnout nejen do jejího osobního života a kritických postřehů, ale také se seznámit s jedním tehdejším postojem k právě probíhajícím historickým změnám. Český rozhlas 3 – Vltava, každý večer od pátku **26. 10.** do pondělí **5. 11.** vždy v 18.30.

–**ja**–

ah – Anna Hejmová / **ja** – Jiří Adámek / **jip** – Jitka Páleníková / **jj** – Jan Jílek / **jp** – Jakub Pech / **lg** – Lukáš Gregor / **mk** – Matěj Kratochvíl / **ml** – Marta Ljubková / **pa** – Petr Andreas / **pev** – Petr Vaňous / **vmk** – Veronika Musilová Kyrianová

Chèque Déjeuner. Radost, která šetří.

Jídelní kupony. Každodenní chvíle pohody, které potěší i ušetří.

Jídelní kupony patří k nejoblíbenějším zaměstnaneckým výhodám. V současnosti se díky stravenkám Chèque Déjeuner pohodlně stravuje více než 250 000 zaměstnanců po celé České republice. Stravenky jsou daňově uznatelným nákladem, nepodléhají dani z přidané hodnoty. Navíc jsou osvobozené od daně z příjmu a odvodů na sociální a zdravotní pojištění. Jídelní kupony obdržíte v praktické šekové knížce včetně exkluzivních slevových kuponů!

UNIŠEK. Čtyři možnosti výběru, které potěší i ušetří.

Jedná se o poukázku, která v sobě zahrnuje 4 další: **Šek sport, Šek kultura, Šek zdraví a Šek vzdělání.** Poukázka je přijímána v široké síti smluvních provozoven: sportovních a kulturních zařízeních jako jsou bazény, solária, fitness, relaxační centra, kina, divadla, zdravotních a vzdělávacích zařízeních typu lázně, lékárny, masáže, rehabilitace, jazykové školy, autoškoly a celá řada dalších po celé ČR!

Šek dovolená. Bezstarostný odpočinek, který potěší i ušetří.

Šeky dovolená jsou přijímány v široké síti cestovních kanceláří, lázní a hotelů. Je to originální způsob jak odměňovat a šetřit zároveň, protože poukázky jsou osvobozené od daně z příjmu a sociálního a zdravotního pojištění na straně zaměstnance. Výše příspěvku je libovolná až do 20 000 Kč na zaměstnance a rok! Navíc máte možnost využít speciálních slev, které majitelům Šeků dovolená nabízejí někteří naši partneři jako bonus.

Dárkové kupony CADHOC. Překvapení dle vlastního výběru, které potěší i ušetří.

Jednoduchý a administrativně nenáročný způsob motivace zaměstnanců. Odměna, která nepodléhá dani z příjmu ani odvodům na sociální a zdravotní pojištění. Tato odměna může činit až 2 000 Kč na zaměstnance za rok. Odměňujte své zaměstnance, motivujte je k lepším pracovním výkonům a zároveň posilujte jejich pocit sounáležitosti s vlastní firmou nebo institucí! Dárkový kupon je viditelný výraz Vašeho zájmu a uznání.

Jak na teroristy

Vláda si nechává poradit, jak čelit hrozbám

Ministerstvo vnitra se rozhodlo k bezprecedentnímu kroku. Na začátku října publikovalo na svých stránkách dokument Národní akční plán boje proti terorismu (v aktualizované verzi pro léta 2007–09). Jde v něm především o sondování nálady veřejnosti.

FILIP POSPÍŠIL

I v předchozích letech ministerstvo vnitra (MV) zveřejňovalo strategické dokumenty s terorismem v názvu, ovšem vždy až poté, co je schválila vláda. Nyní je však – v rámci záměru vlády zapojit veřejnost více do přípravy vládních dokumentů – akční plán dostupný k připomínkám ještě před jejím jednáním.

Pokus o veřejnou diskusi u otázek souvisejících s bezpečím a ochranou lidských práv občanů lze jistě ocenit, i když jde do velké míry o nedokončený krok. Veřejnost totiž své připomínky může ministerstvu posílat, to je však bude – podle slov ředitele Odboru bezpečnostní politiky Ministerstva vnitra ČR Martina Linharta v pořadu 20 minut Martina Veselovského na Radiožurnálu – „používat jako určité zrcadlo“. Prostě pokud se mu na ně nebude chtít dívat, odloží je. Kromě toho v dokumentu chybějí podstatné informace, které by asi občané pro zamyšlení nad materiálem potřebovali. Těmi je (ne)soulad navrhovaných opat-

ření s Ústavou a základními právy občanů a také zhodnocení finanční náročnosti různých typů plošného sledování.

Podezřívavější komentátoři by však za ochotou MV k veřejné diskusi mohli nacházet i jiné důvody než hledání odpovědi na otázku, kdo je tu nejkrásnější. Jedním z nich by mohla být bezradnost.

Národní akční plány boje proti terorismu (NAP) v uplynulých letech překypovaly nápady, částečně inspirovanými v USA, jak prostřednictvím výrazných zásahů do soukromí obyvatel ČR ochránit zemi před teroristy. Navrhovány byly novely několika zákonů, které měly dát různým bezpečnostním složkám možnost odposlouchávat bez soudního povolení, pravomoc nahlížet do lékařských záznamů, přistupovat do informačních systémů veřejné správy, prohlížet databázi všech bankovních účtů (která měla být teprve vytvořena), vytvořit databázi biometrických údajů všech držitelů občanských průkazů, pravomoc vypnout síť mobilních telefonů, atd. Některé nápady na posílení pravomocí bezpečnostních složek, včetně těch, které NAP ani pořádně nepopisoval, se podařilo prosadit. Jako v jedné z mála zemí EU je tak již v ČR uplatňována směrnice o tzv. data retention, která nařizuje telefonním operátorům a providerům uchovávat lokalizační a provozní údaje o všech telefonních hovorech a jiné elektronické komunikaci. Všichni občané jsou také vybavováni novými pasy, které obsahují biometrické údaje (zatím digitalizovanou fotografii, od příštího roku otisky prstů). Většina ze zamýšlených

(a předchozí vládou schválených!) plánů na omezení občanských práv však zatím neprošla – částečně pro odpor ochránců lidských práv a osobních údajů; svou roli také sehrál příchod nové vlády doprovázený odposlechovémi skandály.

Jenže zřejmě nejdůležitějším faktorem „nahrávajícím teroristům“ není neschopnost prosadit zvýšení pravomocí, ale přetrvávající spory mezi bezpečnostními složkami samými a fakt, že policie a tajné služby nejsou schopny efektivně využít ani kompetenci, které již mají. To přiznává i příloha současného NAP: „Existence těchto subjektů (různých koordinačních skupin mezi službami – pozn. aut.) je jednoznačně pozitivní a přínosná, avšak současný stav nelze považovat z řady důvodů za dostačující (nejedná se o permanentní tělesa; informace, které se v jejich rámci prezentují, nejsou zdaleka komplexní, ale výběrové; nedochází zde ke společné analýze informací ani ke společné formulaci koncepcí a plánů budoucí činnosti; nejedná se o apriori proaktivní platformy; informační toky jsou někdy pouze jednosměrné; aspekt soupeření v určitých případech převažuje nad snahou o spolupráci mezi jednotlivými zapojenými institucemi).“

Skutečnost, že musí být protiteroristickým expertům ukládáno stále znovu a znovu, že se mají spolu dohodnout, by ale neměla zakrývat rizika, která by mohla vyplynout z toho, že by při prosazování větších kompetencí mohli předkladatelé nakonec uspět. Většina z původních záměrů zůstává i v novém NAP, i když často v poněkud obecnější a ne

tak do očí bijící podobě. Spolupráce mezi složkami, které mají velice rozdílné kompetence i funkci, je sice pěkná, ale jiná věc už je pak například „vytvoření společné databáze a vyhodnocovacího systému“. Informace, se kterými pracuje policie, a ty, které analyzují tajné služby, mají nebo by alespoň měly mít podstatně odlišný charakter. Hrubě zjednodušeno: tajné služby se často musí zabývat i pomluvami, kompromitujícími informacemi či neověřenými zprávami. Kdyby se takové volně přelévaly do policejních databází, bylo by to o strach. I když si to nový NAP nedovolí říci otevřeně, opět nadhazuje otázku odposlechů bez povolení soudu. Nazývá je „zajištění účinnější dostupnosti a zpřesnění podmínek použití některých vyšetřovacích technik v neodkladných případech“. Zůstává i záměr rušení sítí, vstup do databáze telefonních čísel a zcela obecné „rozšíření oprávnění k získávání informací ze strany relevantních bezpečnostních sborů“. Hovoří se však také o nutnosti posílit kontrolu bezpečnostních služeb, ovšem v podobně vágním duchu.

Když se v roce 2002 s přijímáním prvních protiteroristických vládních plánů začínalo, byla jiná doba. Veřejnost byla plná obav z čerstvých aktů brutálního násilí, a tak mohly státní instituce přicházet v podstatě s čímkoliv a občané i politici jim výměnou za sliby bezpečí podepisovali bíanco šeky. Z opojení nad tím se bezpečnostní složky ještě úplně nevzpamatovaly. Místo úsilí o zlepšení své výkonnosti a pověsti opět vypouštějí pokusné balónky. Třeba jim na strašáka teroristy znovu někdo skočí.

zkrátka

Státní cenu za literaturu obdržel Milan Kundera. / Ve Francii bylo otevřeno první muzeum imigrantství. / Do užšího seznamu knih nominovaných na Goncourtovu cenu se po druhém výběru dostaly romány těchto autorů: Olivier Adam (A l'abri de rien), Philippe Claudel (Le rapport de Brodeck), Marie Darrieussecqová (Tom est mort), Michèle Lesbreová (Le canapé rouge), Clara Dupont-Monodová (La passion selon Juette), Gilles Leroy (Alabama Song), Amélie Nothombová (Ni d'Eve ni d'Adam) a Lydie Salvayreová (Portrait de l'écrivain en animal domestique). / Mírovou cenu německých knihkupců letos získal izraelský historik Saul Friedlander. / Bookerovu cenu dostala Anne Enrightová za knihu The Gathering. / Ve filmovém zpracování prvního dílu trilogie Jeho temné esence Philipa Pullmana, nazvaném Zlatý kompas, byly potlačeny nářky na katolickou církev. Kromě námitek Americké ligy katolíků je jedním z důvodů postoj herečky Nicole Kidmanové, která by prý v ničem antikatolickém nehrála. / Divadelní a literární agentura Aura-Pont vyhláší dramatickou soutěž o Cenu Alfréda Radoka 2007. Podmínky soutěže spolu s přihláškou jsou k dispozici na webových stránkách www.cenyalfredaradoka.cz, uzávěrka je 30. 11. 2007. / Athénský Parthenon se po 2500 letech stěhuje z Akropole do muzea. / Zemřel spisovatel Robert Jordan, autor fantasy ságy Kolo času. / Na britském festivalu nezávislé filmové tvorby Raindance Film Festival v Londýně obdržel snímek Once hlavní cenu v kategorii Nejlepší zahraniční film. / Podle jednoho z průzkumů je nejchytřejším člověkem historie Velké Británie Oscar Wilde, na desátém místě se umístil zpěvák skupiny Oasis Liam Gallagher. / Skupina Arcade Fire překvapivě vystoupila na koncertě Bruce

Springsteena v Ottawě. / Jedna z finančně nejbohatších literárních cen (autor získá 600 tisíc eur!), španělská Premio Planeta, letos připadla Juanu Josému Millásovi za román El mundo. / Skupina Fightstar vydává singl, který je z jedné strany CD a z druhé vinyl. / Rakouskou státní cenu pro evropské spisovatele letos obdržela skotská autorka A. L. Kennedyová (česky Noční geometrie a vlaky do Garscaddenu, 2005). / Alexandr Lukašenko nechal vyškrtnout z osnov klasické běloruské spisovatele, o nichž se prý ve školách učilo jen kvůli posílení národního nacionalismu. / Režisér Michel Gondry připravuje svůj první animovaný film. / Zemřela zpěvačka skupiny Psychic TV Lady Jane. / Rapper Ghostface nemá příliš velkou radost, že nová deska jeho mateřské skupiny Wu-Tang Clan nakonec vyjde ve stejný den jako jeho album Big Dough Rehab, tedy 4. prosince. / Ministerstvo kultury vyhláší výběrové dotační řízení pro poskytovatele kulturních služeb pro veřejnost v oblasti profesionálního divadla, hudby, tance, pohybového a nonverbálního divadla a výtvarného umění na rok 2008. Termín uzávěrky je 30. listopadu 2007. / V říjnu vycházejí nová alba skupin Sunset Rubdown (Random Spirit Lover), Ministry (The Last Sucker), Radiohead (In Rainbows), Beirut (The Flying Club Cup), The Fiery Furnaces (Widow City), Iana Browna (The World is Yours), The Cult (Born Into This), Annie Lennoxové (Songs of Mass Destruction), Siouxi (Mantray), Bruce Springsteena & The E Street Band (Magic), Babyshambles (Shotter's Nation), Davea Gahana (Hourglass), Ween (La Cucaracha), Davida Byrnea (The Knee Plays), Duran Duran (Red Carpet Massacre), The Eagles (Long Road Out of Eden), Maritime (Heresy and the Hotel Choir), M83 (Digital Shades Vol. 1), Prouza (V tichosti) nebo Taliesyn (Jižní Amnézie). –jgr–

Petr Borkovec

Na kulaté výročí

Na kulaté výročí
s drobnokvětou listopadkou,
co sama vypadala jako hrob.
Přijeli jsme pozdě.

„Mně, tvůj mámě, se zas zdálo o mámě
(tj. dost, že sis vzpomněl,
že máš taky mámu),
vyčítala mi a vyčítala
(tj. chci dělat, dělám všechno jako ona,
ale jak můžu, když přijedete pozdě,
vždycky jedete pozdě,
já si to k mámě nikdy nedovolila).“

Drží slepice, zeleninu, smutek na výročí.
Králíky už ne.
Drží záhony floxů, hrob a pohlednice.
To všechno se sobě podobá.

Na hřbitov jsem nešel sám.
Jedna rohová lípa kdovíjak padla,
seřízla tak těsně u země,
jako by se mělo nějak pokračovat.
Výhled v tom místě byl volný,
jako by podsekli i zeď.
Chtějí pokračovat.

Na houby jsem nešel sám.
Rostly, ale v kraji
posunutém jako po povodních.
Nehledal jsem hříby, ale lesní cestu,
vchody v borovicích, posed atd.,
a košík byl vrchovatý, už jsme nesbírali,
to je vždycky hrozné.
Nechávali jsme tam panské
jak mladé nádory,
napumpované purpurem
pod propukající hnědí.
Jako by stály pod vodou.
„Nejvíc hub nacházíš, když bloudíš.“

Chtěl jsem M. zavést k rybníkům,
proslulým korálovými šidly,
ale za hrází jenom svažitá pole,
a celá hráz – jak jsem pak uviděl –
byl jenom cípek smrkového lesa,
sužovaný chapadly a vaky maliní.

září 2007

Proč nevzplane nebe

Nesentimentální vypravěč Menyhért Lakatos

Román Krajina zahalená dýmem nedávno zemřelého olašského spisovatele Menyhérta Lakatose je důležitým dílem romské literatury. Celkový dojem z textu však kazí silně nezvládnutý překlad a odbytá ediční příprava knihy.

PAVEL SLADKÝ

Menyhért Lakatos (1926–2007), jedna z vůdčích osobností romské kultury v poválečném Maďarsku, napsal *Krajinu zahalenou dýmem* (Füstös Képek) v roce 1975. Jeho román lze charakterizovat jako masivní blok nečleněného textu, v němž se volně přechází od tématu k tématu a hlavní hrdina Něguš má jednu vedlejší postavu za druhou. Mladík vyrůstá v lováрске (olašské) osadě zvané cikánská Paříž, jeho starší příbuzní však ještě pamatují kočovný způsob života. Něgušovi se po řadě dětských zkušeností a rodinných zážitků (jeho otec je koňský handlíř) naskytne výjimečná příležitost studovat. Odchod mezi gádže na studia zároveň komplikuje i zhodnocuje postoj k vlastním lidem v průběhu dalšího života. Příběh se odehrává v Horthyho Maďarsku, které spěje k druhé světové válce a ve kterém se (nejen) Romům pochopitelně žije čím dál tím hůř. Počáteční změnu myšlení v nacionalizující zemi prostoupené trianonským komplexem vystihuje hrdina decentními slovy: „Ze dne na den rostly chutě, až doposud se spokojovali s matným dobrým dnem, teď už si přáli krásnější budoucnost.“ Později už ho realita donutí být podstatně konkrétnějším.

Kočující vyprávění

Protože je román vyprávěn ich-formou, na jméno hlavního hrdiny dojde jen zřídka, což podporuje obecné vyznění textu coby vyprávění o jednom symptomatickém lokálním a etnickém osudu. „Já“ může mít v *Krajině zahalené dýmem* širší význam – a je do značné míry tím, po čem se hrdina táže. Lakatos to vyjadřuje překotným, někdy poněkud chaotickým dějem, plným přesunů z místa na místo. Změny sociálního statutu, převleky, krycí lži a noční úprky tu nahrazují sebezpytování. Při srovnání s Lakatosovou biografií vychází najevo, že individuální zážitky vstupovaly do procesu psaní naprosto konkrétně, při recepci díla je ale vnímáme pouze jako zdroj autenticity a těžko fabulovatelných detailních postřehů.

Něguš je člověk, kterého zároveň pohlcuje běžný život v osadě, včetně jeho kriminálních aspektů, nočních dobrodružství a erotické touhy během nádenické sezony, ale zároveň se díky vzdělání a své uvážlivosti vyděluje – je také brzy respektován jako specifická mladá autorita mimo tradiční struktury. Školní zážitky nadaného studenta jsou také výrazným impulsem k přemýšlení o vztahu majority k Romům a fungování nezničitelných schematických vzorců, které se snadno oživují i tam, kde nenacházejí oporu: „Každý si myslel, že mám tu nejsnazší pozici ve třídě. (...) Oni si jenom pohodlně žebrají a kradou. Ať jsem udělal cokoliv, všechno jim připadalo přirozené a našli si pro to náležité vysvětlení.“ Lakatos se nicméně nepokouší zážitky příliš zobecňovat, přednost dostává členitý, nerovnoměrný, ale bez ustání proudící tok příběhu.

Hmatatelné události

Bez ztráty věrohodnosti a neorganicky vložených didaktických pasáží se v románu mísí nezanedbatelný informační přínos autorovy faktické paměti (jak se žilo) s chutí vyprávět dramaticky až akčně (noční honičky, útoky před četníky apod.). Patina starých časů rozhodně není sentimentální, Lakatos má respekt k tradicím, ale nezavírá oči nad krutostí osudů lidí, kteří musí během zimy chodit na sněhu bosí a rozhodovat se mezi tím, zda bude mít rodina jídlo pro sebe, nebo žrádlo pro koně, který je pro všechny nadějí do budoucna. „Proč nevzplane nebe, aby vzal za své tenhle krutý svět, který si pro sebe žádá úplně všechno,“ volá Něguš jednou v noci. Mezi Romy však Lakatos nikdy nekonstatuje rezignaci, komentuje to i přímou řečí hrdiny: „Koneckonců, žít se musí, a tak děláme všechno pro to, abychom přežili. Pravda, kdo stojí, čeká a nic nedělá, ten taky tak často nechybje, ale kdo ví, kdy je třeba se zastavit a kdy vyrazit na cestu?“

V současném českém kontextu se k tomu asociují dvě myšlenky: skloubení literární paměti a autentického vyprávění zatím řada čekých spisovatelů nedosáhla – komponovat takto rozsáhlou fikci je v naší romské literatuře výjimečné i dnes. A co se týče informativní hodnoty vyprávění o vztazích mezi jednotlivými kočujícími rody, jejich autonomii a nepsaných právech, tu by bylo možné použít i jako pramen pro probíhající akademickou diskusi o romské etnicitě.

Autor svého vypravěče nezavazuje negativ a místy ani krutosti, která provází iniciační složku příběhu, odehrávajícího se v nesmírně těžkých životních podmínkách. Vzhledem k Lakatosově snaze vyprávět události „co nejhmatatelněji“ patří mezi nejsilnější místa románu momenty atakující čtenáře svou vizualitou a smyslovostí: temnou noc při návratu do osady prozáří zapálený stoh sena; únik před maďarskými nacionalisty po šarvátce ve škole obnáší překonání několika hlídek; sbírání prvních erotických zkušeností je popsáno nezjemněle (tělesné pachy, nevábné hadry na těle) a velmi otevřeně. Výrazné zážitky provází okamžitá reflexe, na další není mnoho času, protože události se tlačí jedna na druhou.

Ediční selhání

Kvalitu románu oslabuje nezvládnuté české vydání. Pod překlad se podepsal Jiří Milan, což je patrně pseudonym Milana Navrátila; zřejmě si byl vědom rezerv své práce. Přestože nejde o první spolupráci tohoto překladatele s nakladatelstvím Dauphin a dopředu muselo být zřejmé, že se jedná o dlouhý a nelehký text, působí výsledek špatně. V knize je řada překlepů, některé pasáže působí dojmem, že je příslušný redaktor vůbec nečetl. (Na jedné straně se najednou objeví přepis slova označujícího Neroma „gázó“ i „gázso“, vyskytují se i základní gramatické chyby ve shodě přísudku s podmětem apod.) Počet chyb v textu narůstá postupně, pozornost věnovaná překladu tedy zjevně klesala. Pochybnost o překladatelových kvalitách vzbuzuje i nesprávné užití předložek a různá vyšínutí z vazby.

Nakladatel nedodržel ani standard tiráže, takže se z ní dozvíme pouze pseudonym překladatele; chybí jméno redaktora, jméno vydavatelství, v němž vyšel originál, i původní maďarský titul (což je důležité zejména proto, že byl zvolen jeho volný překlad namísto doslovnějšího *Začazené obrazy*). Kniha je vybavena slovníčkem romských výrazů a reálií, ale uváděná čísla stránek absolutně neodpovídají. A přestože nakladatelství vydává knihu s romskou tematikou již po několikáté (vyšlo například Lainščekovo *Halgato*), na obálkách jeho publikací i v propagačních textech se stále objevuje nesprávný tvar „rómský“. Dauphin byl za svou ediční praxi kritizován už dříve, v tomto případě však nehrají rozhodující roli „levnost“ vydání a mírně řečeno jednoduchá typografická úprava – samotný text knihy, jež vyšla s podporou tří veřejných fondů, měl být o třídu výš. V systému práce nakladatele, který se – také s pomocí řady mladých překladatelů – soustředí na kvalitní evropské tituly, není něco v pořádku.

Autor je bohemista.

Menyhért Lakatos: Krajina zahalená dýmem.

Přeložil Jiří Milan. Dauphin, Praha 2007, 381 stran.

Eva Davidová: Betlanovce, Spiš, 1972

Philip Taaffe: Loculus, 1997

Otec i syn i Petrohrad svatý

Chrám svatého Izáka Kariho Hotakainena

Lenka Fárová

Někdy má spisovatel se svou knihou takové štěstí, že se zalíbí čtenářům i kritice. Pokud to není autor jedné knihy, položí si nutně otázku, co dál. Před tímto nesnadným rozhodováním stál také finský spisovatel Kari Hotakainen (1957), když jeho v pořadí šestý román *Na domácí frontě* (2002), kterého se ve Finsku prodalo přes 110 tisíc výtisků, získal nejvýznamnější domácí literární cenu Finlandia i cenu Rady severských zemí za literaturu a byl poté také přeložen do mnoha světových jazyků (česky vyšel vloni v nakladatelství Dybbuk). Po dvouleté přestávce tedy Hotakainen napsal román *Chrám svatého Izáka*. Podobně jako ve většině jeho děl je také zde hlavním námětem rodinná krize – ne ovšem manželská jako v předchozím románu, ale řeší se tu zásadní ideový spor mezi otcem a synem. Je to příběh vážnější a intimnější, ale přesto v něm najdeme charakteristickou ironii, černý humor či tragikomické motivy, na něž jsme u autora zvyklí. Zároveň v knize však lze nalézt i mnoho nečekaného.

Bůh není

Chrám svatého Izáka se věnuje svaté trojici témat, která ve Finsku patří mezi jistá společenská tabu. Jsou jimi stáří, víra a Rusko. Dvaasedmdesátiletý muž se po mozkové příhodě ocitá v nemocnici. Ošetřující neurolog stav jeho hlavy přirovnává k „počítači s vyčištěnou pamětí“; minulost i útržky vzpomínek se do ní vracejí jen pomalu a přerývaně, rekonvalescence je zkouškou trpělivosti. Líčení nemocniční anabáze hlavního hrdiny není příjemné čtení – pacienti se stávají jen jakousi živou hmotou bez vlastní vůle, do níž ošetřující personál vpravuje léky a potravu. Na rozdíl od pasivních spolupacientů, kteří jsou se svou nedůstojnou rolí smířeni, však Hotakainenův hrdina ví, že má v tomto životě ještě cosi nedořešeného. Chce znovu navázat vztah se synem, s nímž se po pohřbu své ženy rozešel ve zlém. Jenže ten je daleko, pracuje jako zlatič na chrámu svatého Izáka v Petrohradě, kde vrcholí přípravy na oslavy třístého výročí založení města. Otcí tak nezbyvá než z podvědomí posbírat střípky vzpomínek, seřadit

je do smysluplného celku, znovu se postavit na nohy a s dávkovačem léků v kapse vyrazit na cestu za svým jediným potomkem. Musí přece synovi předat pečlivě shromažďovaná a na diktafon zaznamenaná „fakta“, musí mu vysvětlit, že „Bůh není. Po smrti nic nepříjde. Ke všemu dojde předtím.“ A času už mu mnoho nezbyvá.

Úvahy o plynutí času a jeho vnímání prostupují knihou od začátku do konce: pacientům v nemocnici se čas vleče, lékaři na hlavního hrdinu apelují, aby nespěchal, ale nechápou, že on už čas nemá, protože za chvíli přestane existovat, syna tlačí termín oslav, ale na druhé straně jediné, čeho v Rusku mají až až, je právě čas (náčelník milice, který hrdinu vyslýchá, dokonce rozvíjí teorii o tom, že by Rusko mohlo čas prodávat úspěšným státům Evropské unie). Vyprávění hlavního hrdiny navíc přeskakuje mezi různými časovými rovinami, současnost se prolíná se vzpomínkami na dětství i zemřelou manželku, s jejíž smrtí se jen těžko vyrovnává. Bojuje také s bizarními snovými stavy a surreálními vidinami, do nichž upadá jak během pobytu v nemocnici, tak i později v Petrohradě, a ve kterých se to kromě jiného hemží současnými i minulými světovými politiky.

Otázka víry je velmi důvěrná. Mnoho čtenářů bylo proto překvapeno, že si Hotakainen po velkém úspěchu předchozí knihy zvolil právě toto téma. Slovo víra ovšem může odkazovat i na hodnoty, které s křesťanstvím přímo nesouvisejí, otcův zatvrzelý ateismus je koneckonců také druh náboženství. A právě ateismus je podle Hotakainena to nejmšednější ze všeho: ateista jakoby oznamuje světu, že nevěří v něco, o čem neexistují jednoznačné důkazy. Jádrem sporu otce a syna je sice víra, avšak autor převrátil zažitá klišé, která hledání odpovědí na zásadní životní otázky přisuzují většinou stáří, a nechal o nich přemítat syna-čtyřicátníka. Otec, který jej vychovával v ateistickým duchu, nechápe, kde se stala chyba.

Staré Rusko

K velmi citlivým tématům patří ve Finsku vztah k Rusku. Pro Finy je často obtížné vůči svému východnímu sousedovi zaujmout nějaký neutrální postoj. Spisovatel, jehož literární devizou je humorná nadsázka, nezkla-me ani tentokrát: „Rusko je staré a velké. Nikde nezačíná, nikde nekončí. Od svého založení cválá stepí s rozepjatým kabátcem a hledá svůj obsah. Finsko je mladé a malé. Malý nepřemýšlí, malý hned koná. Za vte-

řinu od kouřové sauny k elektronické poště. Rusko dumá a přechází za chlévem, kope do uschlého kravince a předpokládá, že zítra začne plánovat práce. Finsko sní chleba ve stoje a zreorganizuje dceřinou společnost, zatímco čeká na semaforu.“

Hotakainen má cit pro přesvědčivé dialogy, věty jsou rytmizované, což je dáno i jeho zkušenostmi s dramatem. Zatím poslední z jeho divadelních her, která v loňském roce získala cenu za nejlepší severské drama, přímo využívá téma a některé repliky z tohoto románu. Hotakainenův jazyk je drsný, neuhlazený, často se víc najde mezi řádky. Nermalou zásluhu na svižném zážitku z četby má překladatel Vladimír Piskoř, který svého autora už dobře zná a souzní s ním.

Chrám svatého Izáka nepatří počtem stran mezi rozsáhlé romány, ale to vůbec není na škodu. Číst jej lze různě: třeba jako parodii na Petrohrad nebo jako cestopis z lidského nitra na pokraji smrti.

Autorka vyučuje finštinu na FF UK.

Kari Hotakainen: Chrám svatého Izáka. Přeložil Vladimír Piskoř. Dybbuk, Praha 2007, 142 stran.

Ani čáry nepomohou

Bezmocná čarodějnice Marie Ndiaye

Jovanka Šotolová

Francouzská spisovatelka a dramatička Marie Ndiaye vidí svým postavám hluboko do duše a z té hloubky vytahuje na světlo ledacos nemilého. Její kniha *Čarodějnice* (La sorcière, 1996) začíná scénou, během níž hlavní hrdinka Lucie zasvěcuje své dvě dospívající dcery do tajů zvláštního nadání, jež se v jejich rodině vždy dědilo po přeslici. Zvláštní vyučovací hodina se odehrává ve sklepních prostorách rodinného domku. Matka a obě žákyně vyhlížejí, kdy se otec vrátí z práce. Idylická kulisa se ale bortí s každým dalším slovem textu.

Rodinná deziluze

Lucie vidí vše kolem sebe velmi realisticky: odrůstající dcery, které jsou jednou nohou mimo domov, nespokojeného manžela, sebešřednou sousedku... Navíc Lucie čaruje jen

mizerně, a aniž by si to přiznala, zůstává mezi všemi a na všechno sama. I čáry jsou pro její – jak až posléze nahlédneme – v podstatě zpackaný život bohužel takřka zbytečné, ba marné. Lucie jasnozřivě vhlíží leda do tristních scének, jichž se klidně mohla ušetřit. Marie Ndiaye tento paradox pečlivě rozehrává a graduje až po finální scénku v policejní cele...

Čarodějem či čarodějnicí je v téhle knize vlastně každý. Se svým okolím totiž čarují i zdánliví „nečarodějové“, a často až neuvěřitelně. Lucie se trochu beznadějně veze v situacích, do nichž ji uvrhuje bezohlednost a sebestřednost druhých. Protože ti druzí dokážou kolem sebe vykouzlit neprostupnou auru, jež počítá s obětinami z nejbližšího okolí.

Ačkoli knihy Marie Ndiaye místy působí až krutě, všechno v nich stojí na reálných základech. A těmi jsou většinou zcela banální příběhy obyčejných lidí, nijak nevybočujících z daných mantinelů společnosti. Přitom se však jejich osudy najednou vyjeví jako zcela vykolejené a jejich sociální role a postavení naprosto marginální.

Nejsilnějším faktorem v románech Marie Ndiaye je způsob, jak tyto nijak nezkreslené příběhy autorka dále využívá. Její postavy bojují po svém, v rámci svých představ a možností. Tuší, že něco není úplně v pořádku a že by měly jednat, ale tápou bez schopnosti cokoli s tím udělat. Nechávají se spíše unášet životem, berou jeho peripetie jako daný stav, na něž je jednoduše třeba se adaptovat. Nehořekují, a když, tak spíš jen potichu a skromně. Pouštějí se do nových aktivit s matnou vidinou změny, snad naděje, většinou si však ani nepřipouštějí možnost volby. Jsou to obdivuhodné, a přitom politováníhodné bytosti, které svět semele, ať dělají, co dělají. Protože i tak to prostě chodí.

Surové příběhy z obyčejného světa

Příběh románu *Čarodějnice* vychází za hranice obecně dané skutečnosti a přelévá se do krajin snů, iluzí, mnohdy i přeludů. Kde ale mají tyto světy vlastně hranice? Tam, kde se z dcer stávají černé vrány a z otce hlemýžď? Anebo už mnohem dříve, třeba když nevěřicně nahlížíme do nové domácnosti Luciina manžela, kroutíme hlavou nad novým vztahem její matky či neuvěřitelným odstupem otce? Když mlčky zíráme na hulvátství bývalé sousedky Isabely a její podivnou proměnu?

Vypravěč u Marie Ndiaye nemívá nadhled ani odstup, je vždy přímo součástí popisovaného děje, a proto bude i čtenář do celé záležitosti skutečně vtažen, až se mu někdy bude zdát, že by měl něco udělat, nějak se aktivně vymezit. V tomto rysu díla Marie Ndiaye lze najít velice povrchní spřízněnost s autorkou několika bestsellerů Amélií Nothombovou, která dokáže čtenáře osedlat podobným způsobem. Nicméně Ndiaye jde mnohem dál, její postavy jsou méně schematické, přirozenější a věrohodnější.

Marie Ndiaye svými trochu surovými příběhy z obyčejného světa šťará v tmavých studnicích našeho svědomí. Můžeme přemýšlet, do jaké míry se v jejích postavách najdeme přímo, nakolik se v nich odrážejí obecné postoje dnešní společnosti či depresivní rozměr jednotlivých lidských osudů. Podobně ale nutí k zamyšlení nad často striktními hranicemi mezi tím, co ještě vnímáme jako možné, přijatelné a běžné, a co už odsouváme za ploty s nálepkou „divný“, „nenormální“. Například výše uvedená zmínka o zpackaném Luciině životě je čistě naše interpretace každé obdobné situace – spisovatelka nic takového nenaznačuje, jen skládá příslušná fakta. Je opravdu matka bez dětí, bez manžela a bez peněz nutně ztracenou osobností?

Autorka je šéfredaktorka serveru iliteratura.cz.

Marie Ndiaye. Čarodějnice. Přeložila Ivana Tomková. Argo, Praha 2007, 106 stran.

Polozapomenutý český modernista

Náchodský návrat Vladimíra Holuba

Jindřichohradecký region skrývá uměleckou osobnost, která svým dílem překračuje hranice tohoto státu. Sochař a básník Vladimír Holub se dostává přes všechny své životní nepřízně do evropského kontextu modernistických proudů umění 20. století.

MARTIN VANĚK

Vladimír Holub: Ostří hoši, 1966, přímá koláž

„Jak dlouho bude Vladimír Holub, kdysi politicky perzekvovaný, opomíjen ve své vlasti?“ tázal se Christoph Brockhaus, ředitel Muzea Wilhelma Lehmbrocka v Duisburgu, když v roce 2001 zahajoval první zahraniční retrospektivní výstavu tohoto „Dona Quijota“ českého moderního umění, jehož později zařadil v expozici *Sto hlav* (2006) mezi přední a uznávané světové umělce 20. století.

Vladimír Holub vystavoval za svého života mnohokrát, dával však přednost skromnějším prezentacím, což bylo zapříčiněno kromě vrozeného ostychu i politickou situací. Výjimku tvořilo několik významnějších výstav, konaných v šedesátých letech například v Brně nebo v Českých Budějovicích. Dokonce byl zastoupen na *Druhé výstavě československých umělců* v Paříži roku 1969, což pro něj byla poslední příležitost plnými douškami hltať atmosféru této kulturní metropole. Další výstavy se uskutečnily v jindřichohradeckém muzeu (1982) a v brněnském Domě

umění (1985), poté následovala až zmíněná přehlídka *Holub Ludens* v Duisburgu, doprovázená dvojjazyčným katalogem, který je zatím jediným rozsáhlejším pojednáním o umělci a jeho díle. Na duisburskou expozici volně navázala stejnojmenná výstava v Okresním muzeu v Jindřichově Hradci (2002), Prácheňském muzeu v Písku (2003) a v Zámecském mlýně opět v Jindřichově Hradci (2005). Z uvedeného přehledu je patrné, že ledy byly přece jen prolomeny a kolem této umělecké osobnosti začíná být podstatně rušnější. Na svých stránkách otiskly pojednání o Holubovi i časopisy jako *Revolver Revue*, *Listy*, *Reflex*, *Respekt* ad. Jeden komponovaný večer mu věnoval i Český rozhlas (2003).

Zatím poslední přehlídku Holubovy tvorby připravila Galerie umění v Náchodě: představuje soubor koláží, kreseb, objektů a aforismů, čítající dohromady 109 umělcových děl, pocházejících z veřejných i soukromých sbírek. Ambicióznost tohoto projektu ještě v příštím roce podpoří katalog, který se bohužel souběžně s výstavou nepodařilo vydat.

Vladimír Holub (1912–1995) se narodil v Jindřichově Hradci a prožil zde své dětství i dospívání. Roku 1931 se vzpouzí autoritě svého otce, pěšky se vydává do Rakouska a Itálie. Po celá třicátá léta čile cestuje a navazuje mnohá přátelství, hlavně v Paříži, kde se seznamuje například s André Bretonem, Františkem Kupkou a Manem Rayem. Udržuje kontakt s Jiřím Muchou, s nímž se seznámil již na jindřichohradeckém gymnáziu. V této době už je přesvědčen, kudy se jeho cesta bude dále ubírat. Usiluje o napsání románu, věnuje se příležitostným textům, kreslí karikatury do *Práva lidu*, udržuje čilý styk s pražskou avantgardou. Těžko bychom hledali významného básníka, spisovatele či malíře, s kterým by se Vladimír Holub neznal. V době druhé světové války působil jako osobní sekretář Emanuela z Lešehradu. Tehdy, pravděpodobně jím inspirován, počíná budovat svůj vlastní literární a umělecký archiv, který časem obsáhl mnoho dokumentů, článků a zejména korespondence s významnými osobnostmi surrealismu a dada. Bohužel vše, včetně umělcovy vlastní tvorby, bylo v roce 1948 zabaveno Státní bezpečností poté, co byl Vladimír Holub zatčen v souvislosti s likvidací břevnovského kláštera, kde žil necelé dva roky jako čekatel. Další dva roky strávil ve vězení. V roce 1950 se vrátil natrvalo do Jindřichova Hradce. Velkou měrou k tomu přispěla i Olga Teinitzerová, nadále jeho životní partnerka, s kterou se přestěhoval do tzv. Domečku v ulici Pod Hradem. Až do roku 1968 pracoval jako noční hlídač nedalekého státního statku, v roce 1968 nastoupil jako archivář do jindřichohradeckého muzea. Daleko od kulturních center vznikl významný středobod, centrum, „holubník“, kam se všichni jeho přátelé slétali (podobně jako za dalším jeho přítelem Ladislavem Novákem do Třebíče), aby se nadechli čistšího vzduchu. Holub opět počal budovat svůj archiv. S pílí, houževnatostí a zápalem schraňuje veškeré informace o svých oblíbených – Maxu Ernstovi, Marcelu Duchampovi, André Bretonovi a dalších významných umělcích a spisovatelích. Udržuje čilou korespondenci. V té době jej začíná navštěvovat i nová generace malířů informelu – Robert Písen a Antonín Málek; samozřejmě si dopisuje i s Mikulášem Medkem. Jezdí za ním i Josef Škvorecký se Zdenou Salivarovou, dokonce i Günter Grass a mnozí další (všechny ná-

vštěvy jsou zaznamenány v jeho denících a návštěvních knihách). Na počátku šedesátých let se Vladimír Holub rozhodl věnovat se nadále jen výtvarnému umění a literatuře pěstovat pouze okrajově – formou deníků a příležitostným vydáváním krátkých textů, v nichž velmi stručně podává výklad své životní filosofie. „Sezobává“ události, kterých by si jinak nikdo nevšiml, ať už charakteru poetického či komického; nechybí ani ironie. Všechny tyto charakteristiky odpovídají i jeho tvorbě výtvarné. Vytváří koláže, kamenné, dřevěné, sádrové a železné objekty svařované z průmyslového odpadu – readymady. Stejně tak jako zaznamenává na papír sebe-nepatrnější zlomek hovoru, sbírá na ulicích odpad a vdechuje mu nový život. Nechává plně promluvit materiál a vyznít jeho původ, avšak neuvěřitelně citlivým způsobem z obyčejné lopaty vytvoří tu hlavu, tu trup sedící postavy, jindy zase z ozubeného kola a kleští vytvoří *Nafoukaného ptáka*. Mnohdy se inspirovuje i svými oblíbenými – například plastiky *On a Ona* a *Král a královna* jsou variacemi na Henryho Moorea a Maxe Ernsta. Vždy, a to je důležité, se řídí heslem „maximum minima“. S minimálními prostředky docílí je maximálního účinku. Velkou roli, jak dokazují jeho deníkové záznamy, hraje v tvorbě těchto plastik náhoda. Tematická škála jeho objektů se nezdá být příliš pestrá. Jde většinou o kočky, psy, ptáky, busty a hlavy. Ač je témat málo, umělec k nim přistupuje vždy nově, dokáže si vyhrát s charakterem postav a zvířat. Malým pootočením hlavy nebo jiným detailem docílí vždy jiného vyznění. Mezi jeho kolážemi vynikají zejména tzv. koláže přímé: Holub vystřihne obrázek, který buď jen otočí o několik stupňů nebo mu dá název, jenž zobrazený výjev přehodnotí a přisoudí mu nový význam. Svou skoro dětskou bezprostředností a čistým viděním přímo odzbrojuje. Vychází z poměrně přesné představy a ucelené estetiky, která se vrchovitou měrou projevila především v „Domečku“, jenž se stal jeho největším výtvozem a nejlépe zrcadlil jeho osobnost.

Organizátorům Holubovy výstavy v Náchodě se podařilo shromáždit soubor, v němž nechybí ani jedno jeho významnější dílo. Důraz je vyváženě kladen jak na železné svážené objekty, tak na koláže a karikatury. Pouze literární tvorbě není věnována pozornost, jakou by si zasloužila. Instalace dbá na vhodná sousedství objektů, které tak spolu mohou komunikovat. Tento počín se stává hrozenou rukavicí české uměleckohistorické obci a potvrzením, že má smysl se Holubovým dílem zabývat. V pražském Památníku národního písemnictví je uložena převážná část umělcovy pozůstalosti, z většiny dosud nezpracovaná, která bude zajistí důležitým vodítkem a pramenem pro poznání jeho tvorby. Náchodskou výstavou si můžeme udělat poměrně ucelený obrázek o její šíři a dosahu. Bezesporu se jedná o nepřehlédnutelný celek v kontextu evropského umění. Velkou nadějí se stává i připravovaný katalog, který snad posune holubovské bádání o kus dál.

Autor je historik umění, působí v Muzeu Jindřichohradecka.

Vladimír Holub – výbor z díla (koláže, objekty, kresby). Autor výstavy Čestmír Lang, kurátoři Jan Kapusta a Vlastislav Tokoš. Spolupracující instituce: Stiftung Wilhelm Lehmbruck Museum – Zentrum Internationaler Skulptur, Duisburg, Muzeum Jindřichohradecka v Jindřichově Hradci a Památník národního písemnictví v Praze. Galerie výtvarného umění v Náchodě – Zámecká jízdárna, 7. 9. – 18. 11. 2007.

depeše

Exoti z parku

Za pavilonem A na výstavišti Flora v Olomouci stojí neobvyklá výstavní síň – výstavní kontejner „36“. Když se na Floře koná výstava, otevřou se tu v okolí stánky s pivem, frgály, bramboráky; teď na podzim i s burčákem. Za „třicetšestkou“ pokračuje cestička ke kamennému památníku světového esperantského kongresu. Tolik k místu, nyní k funkci. Kontejner se sedmkrát do roka naplní tím nejaktuálnějším soudobým uměním. K jeho konzumaci ovšem musíte být členem tajné organizace OVH36 (Okruh vernisážových hostů 36) nebo alespoň v adresáři kurátorky. Normální člověk nemá šanci. Třeba ten příšedší na výstavu cizokrajných ptáků Exota 2007. Poté, co si v Áčku prohlédl stovky korel, papoušků, amazoňanů a loriů, není s to mezi vůní bramboráků a burčáku mentálně uchopit dvě neoznačené dopravní značky, odložené přes sebe jako dvě absurdní plechové vidličky na podlaze kontejneru.

Mám to štěstí, že ač nejsem členem tajné organizace OVH36, našel jsem v mailu zprávu od kurátorky Lenky Vítkové. „Pro výstavu Vesnice použil Jan Turner výstavní stánek jako jeden z elementů instalace. Na kraj asfaltky nalevo a napravo před stánek umístil dva jednoduché prototypy dopravních značek, jaké při průjezdu označují začátek a konec obce. (...) Jan Turner hovořil o vesnici z pohledu prázdnoty s odkazem na rozhovor, který vedl v pořadu Na plovárně Marek Eben se 14. dalajlamou: ‚V tuto chvíli, když se na vás dívám, a když si zároveň vybavím prázdno, tak vás najednou vidím trochu jako fatu morganu. (...) Jestliže máte tohle na paměti (...), získáte pocit, že je kolem vás sice skutečná realita, ale zároveň je to pouhé zdání, pouhé vnější označení. Prázdno ale neznamená nicotu. Znamená nepřítomnost absolutní existence. Takže je zde existence, ale díky celé řadě různých faktorů, ne sama o sobě...‘“

Nyní už rozumím: takže je zde současné umění, ale díky celé řadě různých faktorů, ne samo o sobě...

V pavilonu G pokračuje Exota soutěžní přehlídkou, v malých klíčkách se tísni stovky kanárků. Nejméně nápadný zelenošedivý chudáček získal stužku Šampion výstavy. Čeho je moc, toho je příliš. Odcházím na kurs esperanta.

David Voda, Olomouc

Pierre, Arcimboldo & Gilles

Dve popové parížske výstavy

Prodrat se informacemi, texty a referencemi o umění a výstavních projektech k vlastním dílům-artefaktům je dnes velmi náročné. Proč je ale důležité nenechat se na této cestě odradit, ukazuje na příkladu dvou pařížských výstav letní a podzimní sezony autor tohoto příspěvku.

MARTIN GERBOC

Pierre & Gilles: V přístavu v Havre, 1998

„[Ankroajábl!], [maňifik!], [fantastik!]“, starý chlapský pár sa rozvalil do hlbokých kožených kresiel vo [foajé] parížskej galérie Jeu de Paume po prezretí výstavy približne 120-tich obrazov umeleckej dvojice Pierre & Gilles. Bez akejkoľvek dehonestácie som ochotný odprisahať, že skôr ako estetické kvality vystavených fotografií/malieb zaujali starú chlpskú dvojicu vztýčené penisy, celebrity adorované priesvitnými svätožiarami a gélové slzy stekajúce po lícach mladých chlapcov na každej druhej fotografii (s aritmetickou presnosťou!; hoci: penis nie je v umení, najmä v dvadsiatom storočí, ničím ojedinelým: pozri napr. Jake & Dinos Chapmanovci). O dve hodiny neskôr som si dva kilometre odtiaľ poctivo odstál dvojhodinový rad na výstavu Arcimboldovej zeleniny a ovocia (dokonalá Fourierova Arkádia!); na rozdiel od unudeného [foajé] predchádzajúcej výstavy sa na tejto ale nedalo dýchať, ešte malú chvíľu a parížske nemocnice explodujú samým „[ankroajábl!], [maňifik!] a [fantastik!]“ znásobenými chrapotom po dychu lapajúceho tisícového stáda. Tieto paralelné parížske výstavy sú skutočne pop – pop preto, lebo každá špecifickým spôsobom prezentuje skryté hedonizmy určené svojej dobe, labužnícke, vizionárske, skutočné sladkosti haute-couture...

Pierre & Gilles a Arcimboldo

Rekapitulácia 1: Pierre (1950) a Gilles (1953) sa prostredníctvom vlastnej, účelne vybudovanej selfpropagandy etablovali medzi najdôležitejších reprezentantov umenia súčasnosti. Pierre (fotograf) a Gilles (maliar) sa spolu po prvýkrát stretli a) na akejsi bližšie nešpecifikovateľnej vernisáži či b) v bare niekedy v 1976-tom, okamžite si padli do oka, prenajali si spoločný byt a stali sa doslova „jedným“, self/alone. (Pre obdivovateľa-fanatika, ktorý chce túto dvojicu sledovať a prahne po tom zaznamenávať pripraveným fotoákom každý jej pohyb, uvádzame ich adresy: naj-

prv parížska rue Blancs-Manteaux, dnes Pré-Saint-Gervais na parížskom predmestí.) Centrom ich záujmu sa stala tvár a ľudské telo dekorované množstvom najrozličnejších tretiek, doplnkov, čačiek, maličkostí, ozdôbok; ich modelmi sú [Merlyn Menson, Nena Hagen, Mirej Matijé, Ketrin Denüv, Madonna, Kajli Minok], mladí a neznámi navoskovaní chlapci..., to všetko v desiatkach zakaždým iných rámoch nainštalovaných na zakaždým iné, na pastelové farby natreté steny, dekorované desiatkami umelých pestrofarebných kvetín, striebornými zrkadlovými guľami; od pornohviezd k speváckym celebritám, tí všetci samozrejme skáču tak, ako Pierre & Gilles pískajú v rytme náboženských alebo mytologických tém... „We like to idealise, but we also talk about death and the mystery and strangeness of life. Our images contain as much violence as they do gentleness.“ (P&G)

Rekapitulácia 2: Arcimboldo sa narodil v talianskom Miláne (1526), kde sa po rokoch, celkom melodramaticky, vrátil zomrieť (1593). Maliar, kresliar, textilný „dizajner“, pracujúci okrem iného pre Rudolfa II. Presne v intenciách renesančného polyhistorizmu sa okrem umenia zaujímal napríklad aj o hydraulickú mechaniku a nové formy hudobných zápisov použitím farieb. (Aké stručné a výstižné: život degradovaný do dvoch riadkov!)

Pastiš – spájanie hotového

O „pop-výstavách“ sa dá písať iba prostredníctvom „pop-pojmov“ (aké sú to?); vtedy ale hrozí, že nechut' autora k takýmto „pop-...“ slovným spojeniam poznamenáva aj charakter textu. Preto sa presne v zmysle baudrilardovského pastišu aj tento článok nesie na vlne „odpozorovaného“, či „ukradnutého“, a ich viac-menej formálnych interpretačných konštrukcií (keďže vyznávam teóriu, že aj fenomény navzájom absolútne nesúvisiace sa vždy dajú odprezentovať spoločne prostredníctvom vhodne volenej interpretácie).

Teda, Pierre, Gilles a niekoľko „súčasných“ teoretikov umenia: Yve-Alain Bois požaduje, „aby bolo umění ušetřeno jak přemíry teorie (protože teorie umění se podle jeho názoru stala ‚neurčitou nálepkou zahrnující dobrý tučet literárních kritiků a filozofů..., kteří jako by všichni mluvili stejně‘), tak anti-formalistických socio-politických tendencí“ (pcha!, homosexualita v prostredí radikálne sa formujúcich „menšín“!; Foucaultov pojem Biomoci atď.); Clement Greenberg: „Umění bude hledat princip svého přesvědčení právě tam, kde ho nachází myšlení. Kdy si to bývalo zjevené náboženství, pak hypostaze rozumu. Devatenácté století posunulo hledání na pole empirické a pozitivní reality. (...) Postupná specializace umění není ani tak důsledkem převládající dělby práce, jako spíš naší víry v bezprostřednost a naší rostoucí záliby v konkrétnosti a nepřekonatelnosti.“ (ha!, zdá sa, že sa všetky spomenuté veličiny, aj tie, ktorým niektorí teoretici predpovedali hluchotu, postupne reinkarnujú a dokonalo potláčajú hranice nastolené narcistnými teoretikmi!); a do tretice Meyer Schapiro: „Místo osobnosti brané jako celek se někdy v úvahu bere nějaká slabost nebo traumatizující zážitek, z něhož se udělá prvek, který spustil individuální podnět k tvorbě. Takový pohled těžko umožní pochopit kultury nebo historické období...“ (prirodzene, dnešok čerpá predovšetkým z intimít!). Na druhej strane teoretik Arcimboldovej doby Giorgio Vasari: „Lze s jistotou říci, že umění dospělo v napodobování přírody tak daleko, jak je jen možné; že se povzneslo tak vysoko, že se lze obávat, že může jen upadat...“ (treba to opakovať aj dnes, zdá sa), a o niečo mladší Nicolas Poussin se rovněž domnívá, že k tomu, „aby se způsob malířova podání mohl pozdvihnout na nejvyšší rovinu, musí být námět velký, scéna hrdinská, rozjímání filozofické a kompozice přirozená“ (!?). (Ak autor tohto – a hocakého iného – textu dostane svoj honorár v tomto – alebo hocakom inom – periodiku a jeho prácou bude šikovné pospájanie už existujúcich textov istých teoretikov – s priznaním ich citácie, prirodzene –, potom sa snáď objektívne, konečne!, priblíži k úplnému vyjadreniu charakteru výstav Pierra & Gillesa a Arcimbolda: je to predsa pastiš, spájanie hotového, hra s už vytvorenými symbolmi, obrazmi, asociáciami, vôňami, textami...)

Mimo text

Paríž som začínal detailne spoznávať pred pätnástimi rokmi cez anarchistické demonštrácie, od tých dlhých návštev som sa ale až teraz dostal k jeho utajenej podstate: k lacnému gýču premiešanému s vôňou dobre zaplatenej aristokracie. Ďalší postreh: od každého maliara vám časom ostane v pamäti len niekoľko malieb, od Arcimbolda sú to určite bizardné témy mladých dievčat a chlapcov obdarených rozličnými fyziologickými anomáliami. Jeden takýto chlapec na mňa napokon pri odchode z galérie zamával; účelne a programovo, vedel, že ma tým dokonalo vystraší až do konca života (koniec lacný, ale účelný).

Autor je malíř.

Pierre & Gilles double je, 1976–2007.

Jeu de Paume, Paříž, 26. 6. – 23. 9. 2007.

Arcimboldo. Musée du Luxembourg, Paříž, 15. 9. 2007 – 13. 1. 2008.

INZERCE

Milíčova 13, Praha 3
www.argo.cz, argo@argo.cz
distribuce www.kosmas.cz

J.R.R. TOLKIEN Hobit – komiks

Přeložila Stanislava Pošustová-Menšíková, 398 Kč
Příběh mírumilovného hobita Bilba Pytlíka, který se nečekaně octne v roli najatého lupiče na výpravě za pokladem do dračí sluje a všechny – nejvíc sebe – překvapí neočekávanou vynalézavostí i statečností, je vlastně předehrou k velké trilogii *Pán prstenů*. V kresbách zkušeného výtvarníka Davida Wenzela a ve výstižné úpravě textu, kterou provedli Charles Dixon a Sean Deming, se tak mohou i málo zběhlí čtenáři seznámit se slavnou prvotinou J. R. R. Tolkiena.

Alternativa 007: cesta je víc než cíl

Věčné hledání identity

Česká pornografie. Foto Kryštof Havlice

Čtrnáctý ročník festivalu divadelní a jiné alternativy ...příští vlna/next wave... proběhl v šesti dnech v několika pražských divadelních i nedivadelních prostorech. Na návštěvníky čekaly více než tři desítky produkcí a inscenací, mezi nimiž bylo mnoho premiér. Co přehlídka, jejímž tematickým letimotivem byla identita 2007, ukázala o české nezávislé produkci?

JANA BOHUTÍNSKÁ

Jestli něco festival *Alternativa 007* charakterizuje, je to všudypřítomné překvapení a široké rozpětí žánrů a vyjadřovacích prostředků, které inscenátoři volí a často originálně mixují, ať už jsou to klasické činoherní prostředky, tanec, loutkové divadlo, zpěv atd. Téma identity se kurátorům (Vladimír Hulec, Lucie Němečková, Roman Černík, ředitel festivalu Jan Dvořák), kteří odpovídali za dramaturgii, podařilo naplnit. Princip hledání nebo problematizaci identity bychom při podrobnější analýze vystopovali snad ve všech produkcích, které se na programu objevily – a lze je pojímat i mnohem širěji.

Identita divadelního prostoru

Nikdo nepochybuje o tom, že divadlo se dá hrát všude a že adekvátní prostor přísně vzato vznikne tam, kde se herec setká s divákem. Střídání dějišť festivalu však umožňuje vnímat tento fakt jaksi zostřeně. A navíc si jasněji uvědomovat vztahy mezi prostorem a konkrétní divadelní produkcí. Festival odstartoval na nádraží Praha-Výsočany premiérou *Vlakové opery*, která spojila Agon Orchestra a Plastic People of the Universe. Autorem libreta je Vratislav Brabenec, hudbu složil Michal Nejtek, dirigoval Petr Kofroň. Pokračování ve vlaku trochu zhatil nával. Zajímavé ale bylo sledovat reakce běžných cestujících, kteří netušili, že se stávají součástí divadla – třeba když se za jízdy uličkou plazil po zemi muž a na provaze za sebou táhl nafukovací balon. Pokud je jednou z poznávacích znamení alternativy stírání hranic mezi hercem a divákem, byly výstupy cestujících ve vlaku exemplárními příklady.

Další premiéra přehlídky, *Česká pornografie*, se uskutečnila v divadle La Fabrika v Holešovicích. K bývalé slévárně hliníku přitáhl pozornost Miroslav Bambušek projektem Perzekuce.cz. V mezidobí však prošla budova rekonstrukcí a ze syrové industriální haly se stal regulérní alternativní kulturní prostor. Režisérka Viktorie Čermáková (která získala za inscenaci také poctu festivalu) na scénu převedla novelu Petry Hůlové *Umělohmotný třípokoj*, otevřenou zpověď prostitutky. Hůlová v knize vrší sexuální scény, rozebírá hrdinčiny podivné úvahy (zabránit sexualizaci dětí vlastní stylizací do čtrnáctileté dívenky), vedle toho se dotýká ženských témat a vztahů mezi muži a ženami. V tomto případě je divadelní zpracování mnohem lepší než předloha a dokonce i bulvarizace titulu působí přiléhavěji. To, co v knize za chví-

li nudí, je na divadle smysluplné a zábavné díky šesti herečkám, do jejichž rolí Čermáková rozměnila Hůlové ústřední postavu.

Večer v Divadle Na zábradlí, spojený s udílením poct festivalu, připravil kabaret Červená Fedma. Kouzlo totální trapnosti, neuvěřitelný humor, síla prazákladní energie: každý může přijít na jeviště a ukázat, co umí – i když třeba skoro nic skutečně divadelního neumí. Fakír, mečový tanec, zpěv s rýmem na patizón, škola na bicí na pusu... Kdo by se snad přece jen nebavil a myslel si, že bude nezúčastněně sedět v hledišti, může dostat do hlavy banánem nebo plackou, primárně určenou k přišpendlení na klopou. Házení předmětů do publika spolehlivě naruší hranici mezi diváky a herci i konvenci klasického „kukátka“. Produkce pouze na vlastní nebezpečí.

Den v experimentálním prostoru NoD připravil Roman Černík z uskupení kolem nezávislé scény Moving Station (Hemžící se zastávka) Plzeň – Jižní předměstí (která také získala jednu z poct festivalu). Do programu vybral one man show (také poctěného) Pavla Smolárika *Svou vlastní ženou*, inscenaci divadelní hry Douga Wrighta. Smolárik je velice tvrný herec, který dokáže suverénně klouzat z jedné role do druhé – chvíli je transvestitou Charlotou, vzápětí novinářem, který s ní dělá rozhovor –, nehledě na to, že téma transvestitismu je ve vztahu k hledání identity téměř příkladné. Černík však zařadil také inscenace kvalitativně dost sporné. Uskupení L. S. Věk a jeho *Fucking Generation* nebo Divadelní skupina Everybáby s inscenací *Osmá sedí u stolu, pojídá mou mrtvolu* působily dojmem produkcí vzniklých na besídce jako zábava pro kamarády. Soubor L. S. Věk měl navíc problém s akustikou, takže jeho psychologickým zpovědím nebylo chvílemi rozumět.

Česko-arabská identita

Kurátorka Lucie Němečková se pokusila představit arabskou kulturu prizmatem české arabské menšiny. Němečková se cizími kulturami a jejich vztahem k českému prostředí zabývá dlouhodobě a systematicky, připomeňme třeba její zájem o africkou kulturu v rámci festivalu Tvůrčí Afrika aneb Všichni jsme Afričani.

V arabském festivalovém dni se promíchala tvorba arabských intelektuálů žijících v Česku s produkcemi inspirovanými tamější kulturou. Pro nás je zřejmě nejinspirativnější orientální (břišní) tanec a barevnost kostýmů, pro oko

Evropana až kýčovitá. Studio orientálního tance Farha tak spolu s alžírským hercem Addou Keddammem uvedlo vyprávěnou a tančenou arabskou pohádku a soubor Rahat Lukum inscenaci *Mustafa* s napůl živou hudbou, loutkami a výbornými tanečnicemi (na rozdíl od těch z Farhy). Tady bylo celkem názorně vidět prolínání orientálního tance s disco stylem tančným na orientální pop.

Jistou kontroverzi vneslo do programu až Divadlo Feste s inscenací *Identita I: Náš islám*. Režisér Jiří Honzírek se v ní mozaikovitou formou snaží prozkoumat islám, jeho mediální obraz a asociace, které vyvolává. Nastínil spor mezi pojetím islámu jako mírumilovného náboženství a jeho extrémním pojetím, manifestovaným terorismem. Jiří Adámek (kterému byla letos prokázána na festivalu také pocta), scenárista a režisér, se v kompozici *Klikněte na video*, která byla ve své jevištní podobě uvedena poprvé, zaměřil na popravu Saddáma Husajna, jejíž amatérský videozáznam koloval po internetu. Podobně jako Divadlo Feste pracoval s autentickým materiálem, s mediální reflexí, citacemi.

Ačkoliv právě arabský blok obsahoval kvalitativně asi nejméně vyrovnané produkce, patřil v rámci festivalu k tomu nejpozoruhodnějšímu. Určitě je záslužné upozornit na bohatou arabskou kulturu a její vztahy ke kultuře české i na existenci muslimských intelektuálů v Česku. Až na zmíněné výjimky však byl program až příliš bezproblémový. Kurátorka si sice vytkla za cíl ukázat fascinující arabskou kulturu jako protiklad k medializaci islámského extremismu, přesto se ani tomuto tématu neměla vyhýbat. Možná by nebylo na škodu i poselství inscenací Divadla Feste a Jiřího Adámka zasadit do širšího kontextu. Otázkou také je, co o arabské kultuře vypovídají povrchně blyštivé inscenace lépe či hůře zvládnuté evropské interpretace orientálního tance.

Identita alternativy

Festival vlastně hledá identitu samotné alternativy. Pokud přijmeme obecnou definici, že alternativnost v divadle znamená zřetelnou jinakost vůči většinovému modelu divadelního provozu a převažující divadelní poetice a estetice, jak ji nastínil Jan Roubal ve slovníku alternativního divadla, můžeme si po právu položit otázku: Co je dnes oním většinovým modelem, poetikou a estetikou? Vždyť se alternativa vkradla i do pražského Národního divadla – připomeňme projekt Bouda Bondy.

Festival alternativu nedefinuje, možná už ji dnes ani přesně definovat nelze. Z jeho dramaturgie bychom snad mohli vyvodit, že alternativa je charakterizována především důsledným hledáním, a to občas i bez ohledu na výsledek, takže optika hodnocení podle určitých uměleckých nebo estetických kritérií mnohokrát selhává. Respektive pokud bychom soudili pouze podle konečného výsledku, toho, co vidí divák, inscenace by neobstály. Alternativa je hledáním toho, co ještě divadlo snese a divák vydrží. A i v tom to je – alternativa si může dovést luxus do jisté míry nemyslet na diváka, třeba šokovat (nahota v České pornografii) nebo iritovat (nekonečné opakování v Kostýmech Miguela Pereiry na náměstí Republiky) či bavit trapností (Červená Fedma). Cesta je v tomto případě víc než cíl.

Autorka je divadelní kritička.

14. ročník přehlídky ...příští vlna/next wave..., Praha, 7. – 14. 10. 2007.

INZERCE

Divadlo Na zábradlí LISTOPAD

1.čt a 16.pá / **ZÁZRAK V ČERNÉM DOMĚ** / M. Uhde / režie J. Nvota
2.pá / **STRÝČEK VÁŇA** / A. P. Čechov / režie P. Lébl
3.so, 13.út a 21.st / **ŘEDITELÉ** / D. Besse / režie M. Záchenská
5.po a 29.čt / **MILADA** / J. Pokorný / režie J. Ornest
6.út / **TROILUS A KRESSIDA** / W. Shakespeare / režie J. Pokorný
7.st premiéra, 14.st a 23.pá / **PYRENEJE** / D. Greig / režie J. Ornest
8.čt / **VETŘELEEC** / host / Eliadova knihovna
10.so / **Z CIZOTY** / E. Jandl / režie J. Nebeský
12.po a 20.út / **CESTA DO BUGULMY** / J. Topol / režie J. Pokorný
15.čt / **PÍSKOVIŠTĚ** / M. Walczak / režie J. Pokorný / EK
19.po / **PAN KOLPERT** / D. Gieselmann / režie J. Pokorný
22.čt / **Z CIZOTY** / E. Jandl / režie J. Nebeský / derniéra
24.so / **PERFECT DAYS** / L. Lochhead / režie A. Nellis
25.ne / **nehrajeme**
28.st / **GAZDINA ROBA** / G. Preissová / režie J. Pokorný
30.pá / **PLATONOV JE DAREBÁK!** / A. P. Čechov / režie J. Pokorný

Pokladna otevřena po – pá od 14 do 20 h. • Tel: 222 868 868
rezervace e-mail: pokladna@nazabradli.cz
www.nazabradli.cz • Anenské nám. 5 • 115 33 Praha 1
Začátky představení v 19.00, není-li uvedeno jinak

Obhajují právo na odlišnost

S režisérem Abdellatifem Kechichem nejen o stigmatu exotičnosti

Festivalová sezona je za námi a mnoho cen udělených na předních filmových přehlídkách právem budí značné rozpaky. Naštěstí jsou mezi nimi i výjimky. Rozhovor s francouzským držitelem Zvláštní ceny poroty z letošních Benátek za snímek *Kuskus a mezek* mj. dokazuje, že přemýšlivost, schopnost zvolit osobní téma a důslednost autorské vize ještě nejsou zapomenutými ctnostmi představitelů filmového umění.

MICHAL PROCHÁZKA

Na festivalu v Benátkách jste uvedl v soutěži svůj nový film *Kuskus a mezek* (La Graine et le moulet). Líčíte v něm příběh starého muže – maghrebského imigranta ve Francii, který přišel o práci, odcizil se vlastní rodině, ale ještě naposledy se pokouší něčeho dosáhnout: vybudovat kuskusovou restauraci na lodi v místním přístavu. Odkud přišel nápad na příběh filmu?

Na začátku byla fantazie. Chtěl jsem vyprávět o snech a představách, jaké lidé mají, o plánech, které si dělají. Měl jsem v úmyslu točit s určitou ironií o mýtu úspěchu, o těch, kteří se snaží uniknout moderní formě otroctví, tedy nějaké mizerné, špatně placené práci, a založí si vlastní podnik. Takže jde o dobrodružství, jež vychází více z pohádky než z nějaké akčnosti. Hlavní postava příběhu, Sliman, je starý, chudý a navíc Arab. Strávil život ve Francii a najednou by chtěl dokázat něco velkého – zařídit si restauraci, aby znovu získal ztracenou důstojnost a úctu a zároveň pomohl vlastní rodině. Jeho opravená loď je symbolem naděje, ale i jejich cesty a pokusu začlenit se do francouzské společnosti. Zdálo by se, že Sliman s rodinou může kdykoliv zvednout kotvy a odplout, ačkoliv dobře ví, že se nemůže vrátit zpátky domů do Afriky. Na lodi se přece dá i ztroskotat.

Na rozdíl od vašich předchozích filmů *Voltaireova chyba* i *Únik* jste se tentokrát spolehl prakticky výhradně na neherce. Ve vašich filmech jde přitom často o velmi emocionální a vypjaté herecké výkony.

Na námětu jsem pracoval dlouho a dlouho jsem hledal i vhodného herce, dokonce jsem v jednu chvíli obsadil členy vlastní rodiny včetně svého otce. Říkal jsem si, že jedině oni znají tento svět tak dobře jako já a doveďou ho zahrát. Jenže otec mezitím zemřel a já si najednou uvědomil, že přestávám mít nad příběhem nadhled, neboť jsem se

v něm začal cítit až příliš melancholicky. Pochopil jsem, že svou rodinu budu muset ve filmu vynechat, abych si uchoval vůči příběhu svobodu. Takže jsem obsadil neherce, s nimiž provádím cosi, čemu říkám emocionální gymnastika: hodně zkoušíme a já se během tohoto procesu snažím představitelům navodit emoce, jaké by měla zažívat jejich postava.

Jak pracujete s dialogy? Není mnoho filmařů, kteří by uměli takovým způsobem překrývat a skládat dialogy v okamžicích, kdy mluví například deset lidí najednou...

Po natočení každé scény nahrávám zvlášť i samotné repliky, abych je měl při střihu v záloze a mohl si jimi pomoci při skládání dialogů. Je to ale mravenčí práce, která zabere spoustu času.

Snímek *Kuskus a mezek* je nejen meditací nad lidským údělem a metaforou pozice maghrebské komunity ve Francii, ale zdá se být i komedií charakterů.

Chtěl jsem hlavně ukázat maghrebskou společnost jinak, než jak ji vidíte například v médiích, kde máte pocit, že Arabové jen plní stránky černé kroniky. Natočil jsem francouzsko-arabskou rodinu v celé její složitosti a různorodosti, zbavenou klišé, mediálních stereotypů a karikatur. Vidíme, jak její členové žijí, jedí, přemýšlejí. Nesnažím se nikoho soudit, ani tu nenajdete politiku, ve skutečnosti mi šlo o obhajobu: snažil jsem se hájit právo na odlišnost, aniž by takový člověk musel být postižen všemi stigmaty outsiderství nebo „exotičnosti“ původu.

Při konstrukci příběhu jste si dovolil spoustu odboček z dějové linie...

Chtěl jsem vylíčit všednodenní věci, které Slimana obklopují – hlavně onu velkou arabskou rodinu. Pokusil jsem se spojit romaneskní příběh s věrně zobrazeným prostředím, z jakého sám pocházím, abych mluvil o sobě i o těch, kteří jsou mi blízcí. Z toho vznikl zvláštní přerývaný rytmus, který vrcholí ke konci filmu. Díval jsem se přes kameru na postavy a v jejich gestech hledal něco, co se mě osobně dotýká, co sám dobře znám.

Jaká je ona arabská rodina?

Docela obyčejná, žije si vlastními starostmi, nadějemi, nevěrami a láskami. Na druhé straně je pravda, že arabské rodiny ve Francii bývají o něco těsnější než jiné. Vysvětluji si to tím, že se jejich členové cítí více ohroženi. Ať se děje, co se děje, ve své vzájemnosti a lásce nacházejí pocit bezpečí a ochrany před vnějším světem. To mě na arabské rodině dojmá. Ve filmu zůstalo několik fragmentů z dlouhé scény společného rodinného oběda, jehož se účastní zhruba patnáct lidí. Původně jsme si nechali navařit kuskus, nasvítili scénu a točili a točili. Vyšel z toho asi devadesátiminutový materiál, který by vydal na samostatný film, jenž by začínal prostíráním stolu a končil dezertem. Máte dojem, jako by se tam mluvilo o celém světě.

Všiml jsem si jednoho rozdílu.

Francouzi odkládají příbor a přestávají jíst, když mluví.

Možná byste se divil, kdybyste viděl nějakou průměrnou francouzskou rodinu. Na druhé straně pro nás Araby je v protikladu k Fran-

couzům nepřírozené mluvit u stolu sprostě. Nedovedu si představit, že bych seděl u jídla a někdo řekl nahlas: „Sedni si na prdel.“

Nezasvěceného diváka může překvapit způsob, jakým ukazujete hlavně ženy.

Možná to tak nevypadá, ale jejich postavení uvnitř komunity je velmi důležité. Potřebují hodně síly, aby unesly tíhu, jaká na nich leží, když se snaží držet rodinu pohromadě. A ony ji mají. Neustále musí překonávat nějaké překážky a jsou to nakonec ony, kdo nejvíce trpí. Osobně se snažím vykreslit rozmanité ženské charaktery.

Hodně se mluví o takzvaných prvních a druhých generacích imigrantů.

Jaké jsou mezi nimi rozdíly?

Říká se, že první generace je většinou generace obětovaná. Ti lidé často odešli už v pokročilejším věku a nedokázali se natolik adaptovat v novém prostředí. Potkáte je na úřadě, kde za ně kolikrát vyřizují povinnosti školní děti. Druhá generace se naučí lépe jazyk a vstřebá snadněji cizí kulturu, ale stále ještě těžko nachází ve společnosti své skutečné místo.

Ve všech vašich filmech je patrný vliv italské kinematografie; v aktuálním snímku je to zcela zřejmé například ve scéně krádeže bicyklu.

Ano, šlo o záměrný odkaz na Zloděje kol. Italský film pro mě vždycky představoval velkou inspiraci. Ale co víc, Arabové ze severní Afriky sdílejí spolu s Itálií středomořskou kulturu a mají s nimi leccos společného. Nezapomeňte, že jedna vlna italských emigrantů se usídlila právě v Tunisku, kde jsem se narodil. Jsou tam určité podobnosti v mentalitě a týká se to i hereckých výkonů. Když jsme natáčeli scénu s arabskou rodinou, uvědomil jsem si, že je v ní něco vzdáleně italského.

Film *Voltaireova chyba* líčí hořkou odyseu tuniského ilegálního imigranta ve Francii, *Césarem* ověněný snímek *Únik* naopak přibližuje na dětském dramatu neschopnost soužití minority s majoritou v rámci rozvráceného velkoměstského předměstí. Zdá se, že se stále vracíte ke stejnému tématu.

Postavy mých filmů vždy procházejí zkouškou. Jsou to outsideři, kteří se snaží začlenit do francouzské společnosti, učí se nové kultuře i demokracii, ačkoliv se jim to nedaří a jdou z neúspěchu do neúspěchu. Lidé se mě ptají, proč to vždycky dopadne špatně. Takový je ovšem příběh mého vztahu ke společnosti, která mě formovala a s níž jsem se zároveň ocitl v určitém konfliktu.

Abdellatif Kechiche (1960) – filmař a herec, narozen v Tunisu, vyrůstal ve Francii. Jeho začátky jsou spojeny s divadlem. Kechichův režisérský debut *Voltaireova chyba* (La Faute à Voltaire, 2000) uvedla i Česká televize a druhý film *Únik* (L'Esquive, 2003) byl promítán na karlovarském festivalu v roce 2004. Dosud poslední snímek *Kuskus a mezek* (La Graine et le moulet, 2007) je strhující meditací nad postavením maghrebské komunity ve Francii i samotným lidským osudem. Autor za něj získal Zvláštní cenu poroty na 64. benátském festivalu.

Režisér s dvojicí hlavních představitelů: Abdellatif Kechiche, Hafsia Herzi a Habíb Boufares. Foto labiennale.org

Starý nový stroj na mraky

Dvě živé podoby Laurenta Garniera

Nálepky u programu pražského Paláce Akropolis na 11. října 2007 hlásily „vyprodáno“ dlouho dopředu. Laurent Garnier, taneční ikona konce milénia, přijel do Prahy, navíc i se svou kapelou. Hudební džungle to byla masivní, ale rozhodně nešlo o procházku jurským parkem, k čemuž by mohl věk hudebníků předem svádět.

ONDŘEJ STRATILÍK

Laurent Garnier. Foto Kateřina Malá

Garnierova tvorba, ač se vesměs jedná o divotorné melodické motivy, vyrůstající na platformě „Detroit techna“, nikdy nepatřila do prostoru masových akcí na předimenzovaných výstavištích nebo do hokejových hal, načichlých zpocenými dresy a rozlitymi pivy. Coby DJ dával davům pouze to, co samy vyžadovaly. Se svou kapelou však opustil škatulku studiových alb a rozhodl se naživo realizovat a rozvádět ilustrativní harmonie, které se v jeho tvorbě proplétaly mezi pečlivě nakladenými beaty.

Prorůstání dřeva do betonu

Garnierova hudba rostla spolu s jeho posluchači. Zatímco v devadesátých letech se umělec držel hesla „škola hrou“ a učil Evropany poslouchat složitější taneční hudbu přivezenou ze Spojených států, později postupně ubíral na síle, ve studiu se začal zajímat i o takzvané offbeatové pasáže a na desky přimíchal skladby mířící dál než do DJských tašek a laptopů. Elektro a dubové sekvence střídaly breakbeat či drum'n'bass prosycený jazzovými motivy a samplý žestových nástrojů. Jeho sólová diskografie, končící zatím titulem *The Cloud Making Machine* z roku 2005, jej vždy zastihla uprostřed rozdělané práce, a tak byla jednotlivá alba v době vydání stejně zastaralá jako dnešní noviny písící o včera pomínaných věcech. Přesto nebylo složité rozpoznat jednoznačný trend – přesun od gramofonů k živým nástrojům a tradičním postupům. Divíte se, že zrovna v době, kdy se elektronika znovu dostává na vrchol oblíbenosti? Laurent Garnier resuscitoval své schopnosti známé z nahrávek: živé hudebníky postavil na roveň laptopu a donutil je s ním spolupracovat.

O současné Garnierově formě vypovídá deska *Public Outburst*, která vyšla několik dnů před pražským koncertem. Je zjevné, že v jednotlivých skladbách dokonale zachytla tvářnost jeho bandu v průběhu loňských evropských festivalů (namátkou: nahrávka *Controlling the House* pochází z irského festivalu Electric Piknik, 63 zase z francouzského Le Cargo), jenže znovu připomněla „axiom Laurenta Garniera“: i čerstvě vylišaná deska je už stará. Poslouží tedy spíše jako připomínka jed-

noho z nejsilnějších koncertních zážitků než jako průvodce jeho živým programem. *Public Outburst* sice už pod obalem bublá tíhou energie, ale až při poslechu si je posluchač jistý, že Garnier by se měl stát odborným poradcem v otázce, „jak nahrávat živáky“. Nepředimenzovaný potlesk mezi skladbami nepůsobí jako dutá výplň, funguje jako skutečný motor vystoupení muzikantů. V kontrastu se zapáleným projevem žestové sekce a mnohatisícového auditoria působí kraftwerkovsky strojová přesnost Garnierovy práce s elektronikou jako prorůstání dřeva do betonu. Celou váhu nahrávky znásobuje rapper, který umí kupodivu i mlčet. Dva videoklipy nakonec jen umocňují vizuální show, založenou na jednoduchém Vjingu a propracované spolupráci s davem.

Muž s rudou tváří

V podobném duchu se neslo i Garnierovo pražské vystoupení. Letáky sice hlásaly vyprodáno, ovšem naplněná Akropole vypadá přece jen jinak. Pořadatelé zřejmě snížili obvyklou kapacitu, za což jim patří velký dík. Plátno před osmou hodinou zdobily rotující fotografie Prahy a tradičních českých pokrmů; Garnier si tedy hned ze začátku udělal u domácích oko stejně jako nedávno Coldcut. Úderem osmé, již odbily hodiny z mohutné věže Plečnikova kostela na náměstí Jiřího z Poděbrad, vstoupil na pódium se svými spoluhráči. Pokorně se představil a přistoupil k laptopu. „V Česku jsme poprvé, ale máme na to jen dvě hodiny. Dopředu nic nevíme, čekejte improvizaci. Můžeme jen slíbit, že začneme pomalu a postupně zrychlíme,“ řekl.

Od toho okamžiku se z něj stala součást pulsující mašinerie, která produkovala i rozmáchlé bluesové opusy („Chci víc blues, chci víc blues,“ halekal s mikrofonem v ruce na klávesistu ve skladbě *Barbiturik Blues* z desky *The Cloud Making Machine*). Dechová sekce (saxofon a trombon) byla vizuálně poněkud v ústraní, světla ozařovala jen Garniera, ale její chvíle měly teprve přijít. „Chcete drum'n'bass?“ zařval Garnier a pod jeho otázkou už probublávaly nekompromisní údery chytlavé Bass. Zpěvný motiv odehraný

Philippem Nadaudem na alt saxofon ocenila celá Akropole vysokými výskoky. Po zlámané sekvenci se však Garnier jakoby zastavil, zvedl hlavu od laptopu a vyhradil komunikační chvíli na přání publika.

Crispy Bacon, řekl někdo. Hudebníci na pódiu věděli, že teď musí zmizet do zákulisí. „Víte, jednou večer jsem hrál v Paříži a tam po mně pořád chtěli tuhle skladbu. Ale já ji nepustil. Druhý den mě vyrušil telefon: ‚Ty hajzle, pročs nezahrál *Crispy Bacon*?‘ No a od té doby ji hraju, tady ji máte,“ a ponořil celý sál do toho skutečného technooděru devadesátých let, který už nezažijete na žádné taneční party. Surové beaty, žádné zbytečné odbočky, jen dunění a stroboskopy. Zdánlivě nekonečnou rovnou sekvenci oživil několika gradacemi a s úsměvem napodoboval kreace tanečníků. Spokojeně se pohyboval na stagi a bylo jasné, že tohle je už uzavřená kapitola. A navíc – celý sál tu ve skutečnosti čekal na to, až se na plátně zjeví bílá postavička s červenou koulí místo hlavy a Nadaud zahraje na saxofon první tóny pověsti o *Man With the Red Face*. Ten moment je tady: jemný elektropodklad způsobuje mrazení v zádech a občasné propísknutí zlatého nástroje umocňuje blížící se moment euforického zážitku z hudby. Z reprobeden se ozývají beaty tlumené jak přes vodní stěnu a elektronické tepání protkané přesně mířenými tóny saxofonu.

Toto vystoupení s doprovodnými muzikanty bylo mnohem opravdovější než nejrůznější ekvilibristiky současných umělců. Garnierově hudbě se vyplatí i dnes naslouchat: stojí mimo hlavní trendy a zachovává skutečné kouzlo elektronické scény, které je rok od roku vzácnější. V kooperaci s živými nástroji zůstává jedno z jejích hlavních energetických ložisek. „Respect“ a „Merci“, rozloučil se Garnier s Prahou a stejně nenápaně jako přišel, tak i náhle zmizel za černým plátnem.

Autor studuje sociologii na FSV UK.

Laurent Garnier live. Move festival, Palác Akropolis, Praha, 11. října 2007.

Laurent Garnier & band: Public Outburst. F Communications; 2007.

INZERCE

Unijazz ve spolupráci s hl. m. Prahou, za finanční podpory MK ČR a MČ Praha 1 pořádá

15. ročník mezinárodního hudebního festivalu

alternativa

23.–30. listopadu 2007

> Divadlo Archa > Kaštan – scéna Unijazzu > klub Delta > klub Vagon

> Hector Zazou (F) – Quadri(+)Chromies

> Franziska Baumann v triu Potage du jour (CH)

> Jean-Luc Guionnet (F) + Seijiro Murayama (JAP)

> duo Tucan (SK)

> Over4Tea (SK)

> Jorgos Skolias (GR) + Bronislav Duży (PL)

> Dienztog (A)

> Zloději uší (CZ)

> Urs Leimgruber (CH)

> a další...

Předprodej vstupenek:
divadlo Archa, síť Ticketpro, Ticketportal a Gítárna Unijazzu

www.alternativa-festival.cz
www.unijazz.cz

Kouzelné banality Jense Lekmana

Švédský písničkář učí poslouchat pop bez mindráků

„Přisáhám, že už nikdy nepolíbím nikoho, kdo by mě přitom nesežehl jako slunce,“ zpívá Jens Lekman v refrénu první písně své nové desky *Night Falls Over Kortedala*. Posluchač navyklý na konzumní popový balast o lásce má tendenci zbystřit a začít bedlivě zkoumat, jestli se mu autor za svým pseudooperním barytonem šibalsky nesměje.

KAREL VESELÝ

Jens Lekman v Oslu. Foto Sigurd Fandango

„Kdybych mohl plakat, znělo by to nějak takhle,“ deklamuje na jednom místě svého aktuálního alba švédský popový bijec Lekman a pak se spustí bombastické smyčkové trylky. A dost! Chtělo by se vykřiknout a přitakat chlapíkovi, který mu v dopise na jeho internetové stránce píše: „Ahoj, Jensi, tvá hudba mě mate. Nejsem si jistý, co s ní chceš dosáhnout. Kundu? Duhu? Jednorožce? Můj tip je kunda. A děláš to fakt chytře

– zpíváš o tom, jak balíš holky na protiválečných demonstracích, jíš hranolky s kečupem a majonézou (Ježíši Kriste!) atd. – protože moje holka si myslí, že seš dobrej! Koupila si tvé album! Zná všechny slova! (...) Kristepane, Jensi. Potřebuju, abys mi odpověděl. Zavolej mi a probereme to. S pozdravem Kyle.“

Nedivte se autorovi vzkazu, že si s Lekmanem neví rady. Zatímco Beck se skrývá za postmoderní ironii, Magnetic Fields za filosofii simplicistního lo-fi a conceptualista Sufjan Stevens za image obyčejného kluka s upřímným pohledem, Jens Lekman nechá bez kompromisů rezonovat své srdeční pochody za zvuků barokního popu. Oživuje pompézní kompozice Burta Bacharacha z šedesátých let i brazilský styl tropicália stejné doby a dělá to tak dokonale, že je velmi snadné mu podlehnout.

Cesta po mé čtvrti

V roce 2005 hrála (nejen) švédská rádia jeho hit *You Are the Light* a kompilační album *Oh You're So Silent* Jens opěvovali publicisté na internetu, tehdy čtyřiatvacetiletý Jens Lekman byl však po čtyřech letech koncertování unavený. Naordinoval si pauzu a přijal práci v místním bingu. Hned po prvním dnu ale napsal rozvernou swingovou skladbu *Friday Night at the Drive-In Bingo* s roztočilým refrémem („Mé srdce buší jako Ringo, když vjíždím do drive-in binga“). Třetí den dal výpověď a začal psát nové album úplně od začátku. Rozhodl se, že to bude obdoba parodického cestopisu z konce 18. století *Voyage Autour de Ma Chambre* (Cesta po mém pokoji), a po jeho vzoru začal objevo-

vat notoricky známá místa své čtvrti Kortedala, městské části Göteborgu na západě Švédska. S naprostou samozřejmostí ji zabydlil historkami o lidech, které potkal, a časech, které zde prožil. Příhody jsou vlastně zcela banální, Lekman je ale nadán tak pronikavým pozorovacím talentem, že i píseň o dívce Shirin, která mu v místním holičství stříhávala vlasy, dokáže proměnit v ódu na jedinečné a povznášející momenty života.

Night Falls Over Kortedala je chvíli popové a chvíli komediální album. A *Postcard To Nina* vypráví gradovaný příběh o lesbičce Nině, pro jejíž konzervativní rodinu Jens předstíral, že je její snoubenec: „Obědváme s tvou rodinou/ a já se dívám na tvé levé obočí/ když je zvednuté, znamená to ano/ když ne, tak to znamená „zkus to uhodnout.“. V jednom z vrcholů desky, nazvané *The Opposite of Hallelujah*, marně hledá metafory, jimiž by vysvětlil sestře své pocity. Až v refrénu se svěřá, že se cítí jako hrdina Cohenova *Halleluja*, ale naopak. Lekman se vlastně druhým albem se svou šedivou čtvrtí loučí. Minulý měsíc se odstěhoval do australského Melbourne, čímž vzbuzuje ve svých příznivcích obavy, jestli jeho nové písně budou stejně grandiózní a plné života jako ty, které psal v chladném Švédsku. Pro autora výše zmíněného dopisu by se tím ledacos zjednodušilo. My ostatní bychom ale přišli o jedinečný písničkářský talent.

Autor je redaktor časopisu Street.

Jens Lekman: *Night Falls Over Kortedala*. Secretly Canadian; 2007.

hudební zápisník

Muž, který napsal Henryho Rollinse

Pavel Klusák

V posledních letech vždycky vyjde album čistě sestavené z coververzí, které se pro mě zařadí mezi nejdůležitější tituly roku. Před dvěma lety to byly *Re-Covers* sibiřské skupiny Yat-Kha, na nichž hrdelním zpěvem vzpomínali buddhisté z Tuvy na to, které desky v byvším Sovětském svazu formovaly jejich povědomí o rocku. V rytmu koňského cvalu předělávali třeba Joy Division, Kraftwerk a Motörhead, nejkompatibilnější byli s Bobem Marleym. Vloni přišel z Norska titul kapely Susanna and The Magical Orchestra, kde tiše znějí subtilní osobní přetlumočení hitů Prince, AC/DC nebo Depeche Mode.

Letos se v pozici favorita, který nachází neznámý tvar pro známou muziku, ocitl americký projekt Dirty Projectors. Příběh alba *Rise Above* je jednoduchý. David Longstreth nedávno našel v domě svých rodičů krabíčku od kazety s nahrávkou alba *Damaged* skupiny Black Flag – tedy kapely literáta a hardcoristy Henryho Rollinse z roku 1981. Bylo to pro něj kultovní album jeho dospívání; nicméně v krabíčce chyběla kazeta. Longstreth se rozhodl zrekonstruovat celé album popaměti. V rozhovoru pro server Daytrotter řekl: „Neposlouchal jsem to album ani si nečetl texty, když jsem to teď dělal, a vůbec jsem tu desku víceméně neslyšel od střední školy. Spoléhal jsem hlavně na paměť a intui-

Dirty Projectors. Foto deadoceans.com

ci. Chtěl jsem zjistit, jestli dokážu album sám vytvořit: ne jako plagiát nebo mimikry, ale jako původní tvůrčí čin. Napsat písničku je jako vytáhnout tvar z ničeho, ze vzduchu. Já ale nechtěl napsat jen tak nějakou píseň – chtěl jsem napsat píseň, která už existuje. Vlastně celé album.“

Tak co, už vám připadá, že celý tenhle příběh napsal Jorge Luis Borges nebo Michal Ajvaz? „Nebylo to tak mystické, jak to vypadá,“ praví Longstreth. „Dalo to hodně práce.

Spoustu úprav a přepisování, a haldu verzí. Udělal jsem to, protože se mi to zdálo jako zábavný nápad – předstoupit před publikum s krádeží punkového ducha, podobně jako se to dělá s novou vlnou, grungem, nebo v soutěži American Idol. Snad jen že můj čin je víc pozorování než akce: žádné svaly, bez patrného účelu, krásné, jako bývá svědectví.“

Podstatné je, že hudba Dirty Projectors naprosto nezní jako krátké vzteklé šlehy původních Black Dog. Písně mají běžně dvoj-

násobnou délku, v jednom případě čtyřnásobnou. Zní v nich ženský vícehlas a kytary v africkém stylu, mění se v nich tempa. Dnes se hodně chytrých popových inovací děje ve zvuku: vzpomínající Longstreth místo toho proměňuje rock prostředky skladatele. Alba, z nichž je poznat, že autor poslouchá Gustava Mahlera, reggaeton, avant folk i minimal, vznikala spíš v devadesátých letech, dnes moc ne. Demiurgovi ze „Špinavých promítaček“ to navíc drží pohromadě: jakousi manickou světlou symbiózou tak může připomenout sourozence The Fiery Furnaces. Pět písniček z původního alba se Davidovi vykouřilo z hlavy, takže na *Rise Above* nejsou.

Je prostě velká hádanka, co se to děje s hudbou – nejen s albem *Damaged* – v paměti brooklynského Longstretha a vůbec lidstva. Musíme tu myslet na to, že pop a určitá alba se stala naší citovou výchovou, našimi souputníky. A že tenhle jiný tvar je zřejmě plodným výsledkem střetu našich osobností, našeho nitra, s tím, co nějakí rockeri a baladici a baviči jednou nahráli na nějaké pásky a desky. Časopisy jako Plan B pokládají *Rise Above* za jeden z prioritních titulů roku a lze rozumět proč. Potkává se tu výrazná muzika s činem, kterému leží na srdci příběhy, jež prožíváme s prázdnými krabíčkami od starých kazet.

Autor je hudební publicista.

Dirty Projectors: *Rise Above*.

Rough Trade Records; 2007.

Produkcí vydavatelství nezávisle nabízí pražský obchod Radost FX. Dirty Projectors koncertují 4. listopadu 2007 v drážďanském klubu Scheune, vstup volný.

Naděje na jiný rozhlas

Česká hra na rozcestí

Jaká je situace současné české rozhlasové hry? Jaká jména s ní můžeme spojit a s jakými obtížemi se potýká? O konzervativismu místní radiotvorby, progresivních snahách stanice Vltava i o nesplněných očekáváních uvažuje režisér.

JIŘÍ ADÁMEK

Rozhlasoví dramaturgové Kateřina Rathouská v Praze a Marek Horoščák v Brně zahájili počátkem letošního roku projekt Hry nové generace. Díky spolupráci s pedagogy Janem Vedralem (DAMU, Katedra činoherního divadla) a Antonínem Přidalem (JAMU, Rozhlasová a televizní dramaturgie a scenáristika) se daří zapojit studenty uměleckých škol. Tak vznikají rozhlasové prvotiny, autorské a často i režijní, které jsou jednou za měsíc vysílány v rámci nedělní Čajovny na stanici Vltava. Dosud se jich do éteru dostala pětice. V porovnání s běžnou rozhlasovou produkcí je možné sledovat, kde vítězí (leckdy nevědomě přejímaná) konvence a u koho se naopak objevuje osobitý přístup k rozhlasové tvorbě. Ne vždycky lze rozlišit, zda je pro výsledný tvar podstatnější idea autora či samotné rozhlasové zpracování. V každém případě se pokusíme prozkoumat spíše to, jak lze využít zvolené médium.

Přes slovo a přes zvuk

Z uvedených her zřetelně vyniká *Niekur* Kateřiny Rudčenkové a *Soumrak bodů* Petra Kolečka. V druhém případě se jedná o jasný a důsledně realizovaný záměr, parafrázi antického dramatu. Vznesenou formu spojil autor, student činoherní katedry pražské DAMU, se zemí obsahem: příběhem fot-

balového klubu, jehož nová manažerka chce podřídit složení týmu potřebám marketingu. Vášen pro hru a vítězství však nakonec vítězí nad kalkulem a osobními zálibami ekonomického vedení.

Sport je zde pojat jako pramen novodobé mytologie (koneckonců už titul hry v parafrázi odkazuje k wagnerovskému zpracování starogermánských legend). V souvislosti s asociovanými mýty z doby starověku a středověku působí však dnešní náhražka jaksi nepatřičně. Hulvátský slovník sportovců i počtářství manažerky Judity směšně trčí z umně konstruovaných veršů. A právě v tomto bytostném rozporu spočívá hlavní vtip Kolečkovy anekdoty. Režisér Jan Frič i účinkující jsou autorovi spolužáci, což jistě souvisí s jejich smyslem pro jeho specifický humor. Nijak se nesnaží zdůraznit parodický charakter textu, sám o sobě dostatečně zřejmý. Dodržují ale nadnesenou deklamací, jaká se obvykle očekává u antických her. Jejich detailní práci s dikcí a rytmem slov doplňují jen nejnutnější zvukové efekty. Jednoduchý nápad se tedy podařilo spojit s adekvátně jednoduchým řešením.

Úplně jiného druhu je „dramatická báseň“ *Niekur*, za kterou získala autorka před dvěma lety druhé místo v Cenách Alfreda Radoka (A2 č. 18/2007). Autobiograficky laděný příběh byl původně psán pro divadlo: mladá spisovatelka prožije románek se starším mužem na tříměsíční tvůrčí rezidenci v Německu. Jednoduchá fabule slouží především k reflexi vnitřního života bolestínské samotárky. Rozhlasový dramaturg Petr Mančal a režisérka Kateřina Dušková (oba absolventi DAMU) hru upravili a značně zkrátili. Ku prospěchu věci ji zestručnili především o pasáže, v nichž hlavní postava popisuje a vysvětluje své pocity. Text získal na dynamice i tajemnosti. Co není řečeno slovy, daří se vyjádřit náladami ve zvuku a nuancemi v hereckém projevu (Jaroslav Haidler, Jana Stryková). Hudebnímu spolupracovníkovi Ladislavu Železnému se podařilo učinit ze zvukových efektů téměř rovnocenného partnera hereckých promluv a tím mimo jiné podpořit účinný temporytmus celé kompozice. Tvůrci se zkrátka zbavili obecných nešvarů české rozhlasové tvorby: ilustrativnosti, stereotypní zvukovosti a přílišného důrazu na literární složku.

Niekur se vedle intelektuální roviny vyznačuje, jakožto hra o záležitostech veskrze intimních, smyslností. A právě v nepokryté erotičnosti spočívá odlišnost oproti obvyklému rázu tuzemské rozhlasové tvorby, trpící často salonní zastydlostí.

A teď začít hledat

Zbylé tři hry dosud realizované v rámci projektu vykazují zásadnější slabiny, a to už v literární předloze. Jejich společným rysem je neznalost současných trendů a tendencí v dramatickém psaní. Magda Wdowczyňová (JAMU) označuje své *Dědictví Erika Mollarda* v rozhovoru s moderátory Čajovny jako morální. Mýlí se zásadně: jedná se o hru modelovou, tedy rozehrávající jeden ústřední ideový problém – kardiak čeká na smrt neznámého muže, jehož srdce mu má být voperováno. Ukazuje se, že v anonymním zachránce se ale skrývá komunistický udavač, který v minulosti poškodil pacientovu rodinu. Celá situace se ještě komplikuje tím, že hrdý, ale bezmocný srdcař sám kdysi krutě ublížil udavačově dceři – nyní-

ší pohledné zdravotní sestřičce v nemocnici. Základní tezi o obtížném odlišení viny a nevin autorka rozpracovala povrchním a zbytečně ilustrativním způsobem; vztahy jednotlivých aktérů jsou v každý okamžik zcela zřetelné a jednoznačné. Tím znemožňuje, aby posluchač aktivně zapojil vlastní fantazii a začal sám sobě klást naznačené etické otázky. Režisérka Hana Mikolášková bohužel jenom posiluje sentimentální charakter předlohy. Uchyluje se k popisným řešením ve zvuku a povrchně psychologizujícímu „seriálovému“ herectví.

Jiná studentka JAMU, Lenka Tillichová, vypráví v hříčce *Něha ve skříni* o imaginárním střetu různých podob jedné ženy v třech obdobích života. Zamilovaná dívka, osamělá žena a rezignovaná stařena si svěřují svůj pohled na dosavadní životní zkušenosti. Opět jsme tedy svědky rozpracování jedno- duchého „modelu“, zase však nešťastné přepsyologizovaného a přecitlivělého. Autorce patrně chybějí životní zkušenosti odpovídající zvolené látce. Nejvíce ale zaráží, jak neuspokojivým způsobem využívá režisér Antonín Přidal práce se zvukovými efekty, rytmem a stříhovostí. Povážlivý je i jeho sklon k lyrizování (úporné vrzání skříně, kolem které se děj odehrává) a doslovování toho, co lze vyjádřit nepřímou rozhlasovými prostředky (jednotlivé hlasy by jistě mohly být odlišeny atmosférou a zvukovými zpracováním místo verbální proklamace, jež nepřináší nic než prostou informaci o tom, která z podob ústřední postavy má zrovna slovo). Přitom je Přidal, jak už bylo řečeno, jeden z důležitých iniciátorů celého cyklu Her nové generace!

Poslední z dosud uvedených textů spadá do oblasti, jež u nás i v porevoluční době zůstala tak oblíbená: mám na mysli rozličné všednodenní příběhy, vypovídající o vykořeněnosti a bezútěšnosti vesnického života (v ryzejší podobě například u spisovatelky Květy Legátové, méně autenticky ve filmech Bohdana Slámy). Magdalena Frydrychová (DAMU) zůstává na půli cesty mezi realismem a metaforickou básnivostí. Postavy její hry se neopírají ani tak o psychologickou propracovanost, jako o ustálená klíše: hraní fotbalu, pořádání knedlíků, holdování alkoholu. Postava necitlivého otce rodiny, vášnivého milovníka našeho národního sportu, působí vysloveně nepůvodně. Režisér Lukáš Trpišovský (absolvent DAMU) se z nouze uchýlil k parodii, jež posluchače ještě více mate. Těžko ale soudit, co jiného mu zbývalo.

Jako hlavní problém projektu Hry nové generace se ukazuje neschopnost využít specifika, jež nabízí výlučně akustická tvorba bez obrazového doprovodu. Možná to souvisí se zaangažováním studentů divadelních škol (i když brněnská katedra obsahuje médium rozhlasu přímo v názvu). Přílišným důrazem na literární složku však trpí i tvorba zkušených českých rozhlasových tvůrců. Nad celým pokusem o získání nových talentů vznikají tedy dvě mimořádně naléhavé otázky. Především: Dostanou úspěšní debutanti příležitost k souvislejší tvorbě? Potom by snad mohli dosáhnout organičtějšího propojení slova se zvukem. A ta druhá: Není na čase seznamovat zaměstnance Českého rozhlasu, externisty i spolupracující studenty – a možná nejnaléhavěji rozhlasové zvukaře a skladatele – se skutečně progresivními trendy v zahraničí?

Autor je režisér.

INZERCE

Duhový život pod rudou hvězdou

Mezinárodní sympozium

o životě gaví a leseb během komunismu

30.10. 17.00 Goethe Institut, Masarykovo nábřeží 32

Ve spolupráci Goethe Institutu a festivalu Mezipatra

mezipatra.cz

Visegrad Fund

GOETHE-INSTITUT PRAG

rakouské kulturní fórum

Sednout si do křesla a poslouchat

S Viliamem Klimáčkem o specifikách rozhlasové práce

Slovenský dramatik a divadelník se soustavně věnuje také tvorbě pro rádio. V současné době připravuje v Bratislavě verzi Ecova Baudolina.

VILÉM FALTÝNEK

Kdo je Baudolino?

Baudolino je chlapec z chudé italské vsi, kterému se čirou náhodou podaří zachránit Fridricha Barbarossu. Německý císař při dobývání Itálie zabloudí a Baudolino ho zavede domů k rodičům. Fridrich nakonec vezme chlapce s sebou ke dvoru... Tolik onen známý úvod knihy. Baudolino vyniká od dětství nekonvenčním a nedvorským viděním. Dělá jedno faux pas za druhým, je to boží prostáček, který svou zemitou inteligencí vystihne často krát podstatu věcí lépe než dvorští diplomaté. Je to takový Cimrman středověku. Všude byl, všechno zažil, se všemi se potkal, i existence Svatého grálu je vlastně jeho zásluhou... Ecův román si mě získal zejména svým odlehčeným pohledem na dějiny.

Jak jste tu rozsáhlou prózu převáděl do seriálového tvaru?

Jak jsem říkal už u Pána prstenů: jestliže má Tolkien v českých zemích a na Slovensku milion čtenářů, tak je tu určitě milion názorů na to, jak má vypadat dramatizace; každý by do ní dal něco jiného. Stejně je to i s Baudolinem. Já jsem otevřel tu knihu svýma očima, někdo jiný by ji možná otevřel jinýma očima, ale myslím, že nic podstatného z ní nevypadlo. Rozdělil jsem ji na pět dílů. Zvukově využíváme i skřípání pera a šelest pergamentu. Víme, že se tehdy staré pergameny vyškralovaly, protože byly velmi drahé, a do nich se zapsal nový text. Říká to cosi o pravdomluvnosti kronik. Také Baudolino sám přiznává, že je vlastně lhář. Není úplně jasné, jestli říká pravdu, nebo si vymýšlí. Toto přiznané varírování mezi jakousi pseudologií, fantastikou a realitou mě také velmi zaujalo.

Koho režisér Jaroslav Rihák obsadil do hlavní role?

Baudolina hraje Marián Labuda, který je sám vynikající vypravěč, fantastní s reálným se v jeho řeči nezřetelně prolíná. Já mám na Baudolinovi nejradši ten závěr, hledání mystické země kněze Jana, křesťanského krále, který daleko na Východě bojuje proti nevěřícím. Samozřejmě jeho zemi nenajdou, ale přijdou někam, kde žijí postavy ze starých atlasů, ty jednonohé či trojké příšery a tvorové s ústy na břiše. Na tom si Eco pochutnal a celou fantastickou zoologii soustředil do téhle země a do závěru knihy. Vrcholem románu i nahrávky je pro mě setkání s lesní bytostí, která se jmenuje Hyppatie. Autor úžasně a na mnoha stranách buduje velký příběh lásky tehdy už starého Baudolina a mladé ženy – a ke konci zjistíme, že je to od pasu dolů koza. Což je tedy nádherné... nemilujte takový román!

Máte už dvojí zkušenost s převáděním velké prózy do rozhlasového seriálu. V obou případech bylo zřejmě důležité najít nějakou ústřední autorско-vypravěčskou pozici.

V Pánovi prstenů jsem si dovolil použít vypravěče Bilba, který v knize téměř nevystupuje. Pomohlo mi to podívat se na její mimořádně složitý a košatý děj z nadhledu. *Baudolina* se

nabízelo vyprávět přes zničení Konstantinopole. V knize každá kapitola začíná v hořící Konstantinopoli, kterou právě vyplnili křižáci. Zdálo se mi, že to neudržím, že není možné, aby pět dílů zanikalo město, tak jsem radši zvolil chronologický postup. Baudolino od dětství vypráví svou story a Konstantinopol, jakkoliv silný a klíčový motiv v knize, se v rozhlasové úpravě stává jen částí v jednom dílu. Spíš jsem šel po Baudolinově přátelství, které se rozpadá až v posledním souboji o Svatý grál, skrytý v lebce Jana Křtitele.

Jak vás napadlo psát vedle divadelních i rozhlasové hry?

Napadlo to jiné, já jsem neměl v tomto směru žádné ambice. Ve Slovenském rozhlasu v redakci pro děti a mládež pracovala paní Slobodníková, která se na mne na základě jedné mé dětské knížky obrátila, a já jsem jí napsal rozhlasovou pohádku. Další silný moment přišel, když jsem začínal pracovat na volné noze a byl jsem tak strašně bez peněz, že jsem s velkou radostí přivítal rozhlasovou soutěž a zkusil něco napsat. Stalo se, že dvě mé hry se umístily a já mohl pár měsíců dál přežít. Přiznávám se, byly to mnohdy přízemní a pragmatické motivace, ale snad je to uvěřitelnější, než kdybych říkal, že se každé ráno budím s tím, co asi dnes udělám pro rozhlasovou kulturu...

Vytetovaná žena byla vaše první rozhlasová hra pro dospělého posluchače?

Ano, zdramatizoval jsem v ní ideu, kterou jsem měl už velmi dávno v divadle GUnAGU, že tetování na kůži začne žít vlastním životem. V mých hrách to tetování mají vždy nějakí osamělí nebo problémoví lidé, kteří si přes ten oživlý obraz řeší mezilidské vztahy. Já vůbec mám samé takové postižené, osamělé hrdiny... Třeba Deník Něžné je příběh děvčete, které se zamiluje do vlastního rádia. Z něho vycházejí zpěváci a radí jí, jak má žít. A to děvče tak s nimi prožije i listopad 1989. Něžná znamená jednak její něžnost a zranitelnost jako osoby, ale také okřídlené synonymum pro události roku 1989. Ta rozhlasová hra byla tehdy dost zásadní, také dostala cenu v Bojnících na festivalu Ex Aequo.

V souvislosti s rozhlasem se někdy mluví o tom, co se dá nebo nedá vyjádřit zvukem. Vy často používáte fantaskní prvky. Ve hře Jestli mě nebudete mít rádi máte kolotoč, který létá.

To je hra o nepřízrůsobilém chlapci. Díval jsem se z okna na děti hrající si na našem sídlišti a uvědomil jsem si, že kolotoče jsou pro pětileté, ale co ti dvanáctiletí? Ti na tom kolotoči vypadali hrozně nepatřičně. Tak ho začali ničit. Chlapec z mé hry si sedne na kolotoč na pískovišti a vznese se do vzduchu. Myslím, že jedna přesná metafora nemůže nikdy škodit. Já jsem totiž ve slovnících slovenské literatury veden jako básník. Básně už dávno nepíšu, spíš se pokouším něco poetického dostat do dialogů. Metaforickou situací, rytmem řeči. To je pro mě únosné dávkování poezie. Jiné mé hry jsou zase realističtější, třeba Zápočet z reportáže nebo Co na to Miky. Začínal jsem snovějšími hrami a opět se k tomu vracím Baudolinem a Pánem prstenů.

Odkud berete inspiraci? Posloucháte jiné rozhlasové hry? Nebo se spoléháte na svého dramaturga?

Jsem hlavně divadelník, potom píšu prózu a až za tím je rozhlas. A protože jsem v rozhlasu host,

můžu si dovolit ten luxus hledat inspiraci jinde. Možná ve filmu, možná v divadle. A řekněme si to upřímně: všichni, kdo píšeme, se neinspirujeme jen realitou, ale i hotovými produkty jiných kolegů. Dokonce to kdysi nazvali postmoderna, což je takový šarmantní název pro vykrádání práce jiných, a já ho mám velmi rád.

V Česku je rozhlasová hra už řadu let v ústraní a dramaturgie se ji teď snaží nějakým způsobem oživit a rehabilitovat. Jak je to na Slovensku?

Na Slovensku se v posledních letech točilo tak málo filmů, že mělo mnoho lidí zájem pracovat a psát pro rozhlas. V rozhlasu byla také šťastná konstelace. Dramaturgie pro děti a mládež dávala šanci autorům tehdy ještě nezavedeným nebo z alternativní divadelní scény, jako jsem byl já, Kerata, Lavrik, nějaké věci tu režíroval Pitínský. A také v těch hrách často účinkovali lidé z okruhu alternativních divadel. Byla tam velmi otevřená atmosféra, hledačská a ochotná riskovat. Možná na to nebudeme ani my za pár let mít čas. Spustíte další čtyři komerční rádia, spustíte další dvě tři televize, začnete natáčet seriály – a naráz nebudete mít tvůrce, nebudete mít herce. Ale protože na Slovensku je taková videomizérie, existuje šance kultivovat akustický rozhlasový svět. Jsme stále ještě trochu izolovaní, a proto můžeme intenzivně pracovat.

Myslíte, že se kvalita dá dlouhodobě udržet?

Tvůrci zatím jsou, zatím je čas, a jestli budou i prostředky, to se ukáže. Dobré je, že vedoucí režisér Jaroslav Rihák se ve Slovenském rozhlasu stále pokouší o něco originálnějšího. Například kvůli koprodukcí Baudolina vymyslel „exportovatelnou strukturu rozhlasové hry“.

Co to je?

Koprodukčnímu partnerovi se nabídne jakási kostra, struktura, pás se zvuky, přeložený scénář s přesnou minutáží a do něho se pouze dotočí herci hovořící v jazyce dané země. To mi připadá velmi originální. Neznám natolik historii rozhlasových her, ale řekl bych, že se to ještě nikdy nedělo.

Má to úsilí smysl, když rozhlas sleduje ve srovnání s vizuálními médii tak málo lidí? Když máte v éteru premiéru, poslouchá vás naráz sto tisíc lidí. Je to hodně, nebo málo? Když si spočítám, kolik lidí přijde na můj Hypermarket do Národního divadla, kde je největší sál s 600 místy, to se přece nedá srovnávat... Každý pragmatický tvůrce by si měl promyslet, jestli mu nestojí za to pracovat pro tak velký okruh posluchačů a budoucích diváků.

Posluchačů by bylo víc, kdyby si mohli nahrávku koupit. Existují na Slovensku nějaké na rozhlasu nezávislé produkce? Například vydavatelství, které samo produkuje vznik radiofonních her?

Já o nich nevím. Ani Pána prstenů, tuhle dobře připravenou koprodukcí, se nepodařilo dostat na CD nosiče, protože jednak si to všichni stahovali z éteru, a potom se spočítalo, že by celý komplet byl strašně drahý. Navíc jsme na to neměli autorská práva. Takže když se nepodaří ani velký, čtenářsky oblíbený titul – navíc rok po premiéře přišel do kin i film –, něco menšinovějšího by se sotva prodalo... Jistě si někdo jednou za dlouhý čas může dovolit takové cédéčko vydat, ale nemůže od toho nic čekat.

Nemáte u rozhlasových her tendenci vycházet vstříc posluchači? Psát tak, abyste mu trochu usnadnil situaci?

Rozhlasové stejně jako divadelní hry jsem se vždy snažil dělat atraktivně. Co tím chci říct: nevybíral jsem nějaká top témata a nepodbízel jsem se, ale zároveň si uvědomuji, že když už mi posluchač nebo divák věnuje čas, tak ho musím zaujmout. Od první minuty. Potom možná, po pěti, sedmi minutách, můžu začít přidávat něco komplikovanějšího. Určitě se najde mnoho kolegů, kteří budou přesvědčení, že od první sekundy je třeba být velmi nekompromisní. Ale potom se ptejme, kolik posluchačů takový nekompromisní zvukový tvar hned vypne. Já rozhodně posluchače nepovažuji za idiota, abych mu musel poslouchání od začátku nějak velmi ulehčovat, ale také se nebudu tvářit jako člověk, který jediný má patent na intelektuální nadhled, abych ho od začátku nějak hrozně drtil.

Myslíte při psaní na to, že posluchač u vaší hry dělá i jiné činnosti?

No je to realita. Je hrozně málo lidí, kteří se osprchují, sednou si do křesla, přimhouří oči a zbožně se zaposlouchají do poselství, které jim přinášíme. Je realita, že u toho jdou také dialogy jako: Chceš párky? Nechceš? Vysaj to, prosím tě. Nech mě to poslouchat. Já umývám nádobí... Ale já myslím, že takový je život.

Viliam Klimáček. Foto Martin Žilka

Slovenský dramatik Viliam Klimáček (nar. 1958) je znám především díky divadlu GUnAGU jako dramatik a herec. Vystudoval medicínu, ale v devadesátých letech se rozhodl opustit operační sál a vydal se na dráhu spisovatele z povolání. Kromě dvou desítek divadelních her je autorem i filmových a televizních scénářů a operních libret, několika románů, knížek pro děti a sbírek poezie. Jeho záběr je široký, přesto říká, že nikdy nebylo nic, co by nemohl dělat s plným přesvědčením a naplno. Má za sebou také řadu rozhlasových her. Čeští posluchači slyšeli jeho Vytetovanou ženu a letos na jaře dramatizaci Tolkienova Pána prstenů. Tento projekt byl unikátní mj. tím, že vznikl jako koprodukce mezi Slovenským rozhlasem a soukromým Radiem Twist. Připravovaná Klimáčková pětidílná verze románu Umberta Eca Baudolino se také možná časem dostane k českému posluchači – a dokonce v českém znění.

A přece se točí!

V A2 č. 35 jsme publikovali esej Borise Cveka *Poznává věda realitu?, hájící instrumentalistický přístup k vědeckému poznání. Text patřil k těm, které si říkají o polemickou reakci – a ta skutečně přišla. Ne však ze strany „potrefeného“ chemika, biologa nebo jiného přírodovědce, ale z humanitního tábora. Filosof, odborně se specializující na fenomenologii, se čtenářsky vstřícnou formou pouští do obhajoby odvážně konzervativní perspektivy: vědu dělá vědou to, že poznává „věci samé“ tak, jak doopravdy jsou.*

IVAN BLECHA

INZERCE

**Filharmonie
Brno**

3. 11. Besední dům, 11.00 hodin

1. ab. Koncert pro rodiče s dětmi

Ve škole – hrátky s rytmem

BIZET, VIVALDI, JANÁČEK, LUKÁŠ, MARTINŮ,

KŘEPELKOVÁ, FILZ, TOCH, HAYDN

členové FILHARMONIE BRNO

KANTILÉNA

moderátoři LENKA JABORSKÁ a MARTIN PTÁČEK

dirigentka a sbormistryně ZUZANA PIRNEROVÁ

6. 11. Besední dům, 19.30 hodin

2. ab. koncert Komorního cyklu SPH

Slavnostní koncert k 60. výročí Janáčkovy kvarteta

SUK Meditace na staročeský chorál „Svatý Václave“

JANÁČEK Smyčcový kvartet č. 2 „Listy důvěrné“

SCHUBERT Smyčcový kvintet C dur D 956

JANÁČKOVÝ KVARTETO

MARKUS NYIKOS – violoncello

13. 11. Besední dům, 19.30 hodin

3. ab. koncert Komorního cyklu SPH

BEETHOVEN Smyčcový kvartet B dur op. 18 č. 6

MATYS Smyčcový kvartet č. 6

BEETHOVEN Smyčcový kvartet Es dur op. 127

ZEMLINSKÉHO KVARTETO

15. a 16. 11. Besední dům, 19.30 hodin

1. ab. koncert Netradičního cyklu

Ozvěny z kamene

Autorský projekt – NÝDL, BOURA, VALÁŠEK, PAVLIŠ, VITOUŠ

CLARINET FACTORY (CCO)

ALAN VITOUŠ – bicí nástroje

FRANTIŠEK RABA – kontrabas

FILHARMONIE BRNO

22. a 23. 11. Besední dům, 19.30 hodin

1. ab. koncert Komorně orchestrálního cyklu

GALLUS Jeremiášův pláč

BRUCKNER Ave Maria, Os justi, Locust iste, Tota pulchra es

Maria, Virga Jesse, Libera me Domine

FIALA Píseň sestry Anežky a bratra Františka

JANÁČEK Otče náš

EVA GORČICOVÁ, IVANA VALEŠOVÁ – recitace

HANA ŠKARKOVÁ – soprán, MAREK OLBRYZMEK – tenor,

TOMÁŠ BADURA – baryton, PAVLA BARTONÍKOVÁ

– harfa, MARTIN JAKUBÍČEK – varhany

ČESKÝ FILHARMONICKÝ SBOR BRNO

dirigent a sbormistr PETR FIALA

PRODEJ VSTUPENEK

Pokladna Filharmonie Brno,

Besední ulice (tel. +420 542 211 463)

v pracovní dny 13.00–18.00 hodin

rezervace vstupenek:

www.filharmonie-brno.cz – rezervace on-line.

Turistické a informační centrum města Brna,

Radnická 8 (tel. +420 542 211 090, +420 542 211 089),

po-pá 8.00–18.00, so 8.00–17.00, ne 8.00–15.00 hodin

www.ticbrno.cz a u večerní pokladny

Filharmonie Brno, p. o.,

Komenského nám. 534/8, 602 00 Brno,

tel. +420 542 214 255, info@filharmonie-brno.cz,

www.filharmonie-brno.cz

Boris Cvek ve svém eseji zpochybňuje schopnost vědeckého poznání pravdivě popsat realitu a poznání považuje jen za nástroj, umožňující vymýšlet (konstruovat) různé teorie tak, aby poskytovaly užitečné předpoklady. Rozhodně prý nelze trvat na tom, že by mělo poznání korespondovat s realitou, protože z různých důvodů nelze takovou korespondenci nikdy zjistit a navíc to ani není potřeba.

Rád bych k uvedenému textu připojil několik poznámek. Přiznám se, že jsem měl už před časem podobnou touhu, když jsem v A2 č. 21/2007 narazil na esej Martina Škabrahya pod názvem *O rozumu a jiném jmelí. Ratzingerův dialektický idealismus*. I tady jsem našel spoustu tvrzení o povaze západní racionality, o tom, čím by se rozum měl a neměl zabývat, a o jeho vztahu k realitě. Mohl jsem se dočíst, že rozum, který usiluje o „pravdivý“ popis reality, o nahlédnutí jejího pravého stavu, je výlupkem toho největšího zla, protože je prý „neustálou válkou pohlcující to, co je jiné, cizí, nadbývající, vzdorující“, a že „se podezřele často jeví jako třídní, imperialistický, represivní, reifikovaný, exploatační, falocentrický atd. atp.“. Je prý třeba pěstovat rozum jen jako „jmelí na stromech našich vyprávění“, maximálně jen jako milé povídání ve světě jazyka, jen jako „řeč o řeči“, která navíc ponechá dost prostoru mytickým pohádkám. Neboť věda a mýtus mají stejné oprávnění: v jistém ohledu oba diskursy s ohledem na naše zájmy fungují stejně – mohou oba uspokojovat naše potřeby, poskytovat užitečné předpovědi a fungovat v zápase o naše přežití. Zda se v nich lépe či hůře odráží nějaká objektivní realita, je naprosto vedlejší.

Bída relativismu

Pro zjednodušení budu pozici, která zpochybňuje schopnost vědy „nahlédnout pravou povahu skutečnosti“, označovat souhrnně jako relativismus.

Myslím si, že typickým znakem každého relativismu je už jeho vnitřní rozpornost. Relativisté nepopírají existenci vnější reality (i Cvek připouští, že existuje), zpochybňují ale její objektivní poznání. Pak jsou ale jenom dvě možnosti: buď je realita zásadně nepoznatelná, nebo není, takže bychom pak mohli připustit, že nějakým způsobem poznatelná je. Chci-li ale tvrdit, že je realita zásadně nepoznatelná, pak o ní vyslovuji kardinální tezi, k níž potřebuji naprosto definitivní a absolutní vědomost o této realitě. Jestliže ale nemůžeme říci „realita je nepoznatelná“, pak platí druhá možnost: nelze vyloučit, že realita poznatelná je a že úsilí vědy o nahlédnutí pravé povahy skutečnosti má své oprávnění.

Relativisté ovšem mohou kontrovat tvrzením, že to, co víme, je vždy to, co se „týká naší interakce s realitou“, nikoli „reality jako takové“ (Cvek). Ale moje právě probíhající „interakce s realitou“ nebo její výsledek (třeba popsání papír) jsou samy nějakou „realitou jako takovou“, nebo ne? Je snad moje interakce s realitou zase jen nějaká vymyšlená konstrukce nebo soubor mých mínění o ní?

Nebo jinak: celá koncepce relativismu stojí na „odlišnosti“ reality a naší představy o ní. Ptám se: odkud vím o téhle odlišnosti? Existuje „odlišnost“ reality od mých představ „reálně“, jako faktický stav, nezávislý na mých představách, nebo je taková „odlišnost“ zase

jen nějaká moje další „představa“? A ještě: má-li být poznání nikoli odrazem reality, ale pouze souborem představ, které pomáhají člověku se v realitě úspěšně orientovat, jak by to bylo možné, aniž by byl případný úspěch korigován nebo potvrzen objektivním stavem reality samé? Bylo by snad možné prohlásit něco za úspěšné jen nějakým jiným prohlášením o úspěšnosti?

Myslím, že hlavní problém, kterým trpí relativismus, je záměna konvenčních symbolických struktur, které si vytváříme k popisu reality, s touto realitou samou. V Cvekově textu čteme, že věci mají svou konkrétní délku, dobu, teplotu atd. pouze „v našich pojmech“ a že „Praha má své zeměpisné souřadnice jen díky poledníkům a rovnoběžkám, které jsme si vymysleli“. To je ovšem velmi legrační tvrzení: reálná distance mezi Brnem a Prahou by se dala měnit přeskupením zeměpisných souřadnic? Mohu zkrátit tyč, která se mi nevejde do skříně, tím, že o ní použiji jiné pojmy? Dosáhneme varu vody na stejném hořáku jinak, když jej budeme sledovat na teploměru se stupni Celsia, a jinak, když budou na teploměru stupně Fahrenheita?

Relativisté přehlížejí, že to, na čem se v podobných případech domlouváme, co vymýšlíme a co pak opravdu může být relativní, je *způsob označování*, nikoli povaha toho, co se označuje. Odtud také vyplývá, že srovnávání teorií popisujících fyzikální zákony s pravidly šachové hry (protože obojí je údajně náš výtvar) je zavádějící.

Cesta z lesa

Vůbec nechci tvrdit, že „zájmy“ nebo „domluvy“ neovlivňují naše poznání; někdy ovlivňují i povahu „pravého světa“, do něhož zasahujeme, ale rozhodně ne natolik, abychom své zásahy neuměli od objektivních struktur světa dobře odlišit. Představme si, že jdu lesem a že jsem už po dlouhé chůzi unaven. Chci si sednout, abych si odpočinul. Uvidím vedle sebe vzrostlou bedlu a vedle ní velký kámen. Mohu si vybrat, na co si sednu. Podle relativistů jsem přesně v té situaci, kdy o úspěchu mého počínání (a o „pravdě“ faktů, které k tomu přispějí) nemá rozhodnout „pravá povaha vnějšího světa“, ale můj zájem si sednout a soubor mínění, který jej doprovází. Když si ale sednu na bedlu, zničím ji a skončím na zemi. *Musím* si sednout na kámen. V takové situaci se prostě musím chtít nechtě podříditi nějaké struktuře vnějšího objektu, respektovat ji, revidovat svou zkušenost právě tímto stavem věci a nikoli jiným přesvědčením nebo představou o ní.

Jistě: „tvrdomost“ může být relativní pojem, představa tvrdosti se může lišit napříč kulturami nebo i v rámci jedné kultury; mohli bychom předpokládat, že něco je tvrdé pro člověka, ale nikoli pro slona atp. Co to ale změní na faktu, že kámen musí mít *právě určitou* vnitřní strukturu, pocházející z „pravého světa“, nezávislého na mé zkušenosti a mých zájmech, aby bylo možné si na něj sednout?

I onen slavný příklad z pragmatismu Williama Jamese se dvěma lesními cestami (z nichž jedna se stane „pravdivou“ v okamžiku, kdy mě po dlouhém bloudění vyvede z lesa) je zálužný. Zastírá fakt, že prvním předpokladem toho všeho je, že ta cesta *skutečně* z lesa vede, že někde nekončí v bažině, že je někým, nezávisle na mém vědomí

a přání, opravdu prošlapána až ven a že tento stav věci lze dobře nahlédnout. Kdyby obě cesty, mezi nimiž bych si měl vybrat, končily v bažině, nebyla by žádná „pravdivá“, ale jistě ne proto, že by neodpovídaly mému zájmu, nýbrž pro svou „přirozenou povahu“.

Relativisté a pragmatisté často zdůrazňují, že věda je vlastně sociální konstrukt, že je kulturním jevem stejně jako umění nebo náboženství, protože je závislá na lidských zájmech, přijatých konvencích, souborech pojmů, na používaných jazycích, na tradicích a zvycích apod. A protože prý nemůžeme nikdy zjistit, zda nějaký soubor popisů a výkladů odpovídá či neodpovídá realitě, nemůžeme tvrdit, že je některý lepší nebo horší. Všechny možné popisy jsou stejně dobré. Umění nebo věda, rozum nebo náboženství: to jsou jen svobodně volitelné způsoby výkladu, jejichž přijetí je legitimizováno jen sdíleným souborem přesvědčení, nikoli korespondencí s realitou, a které proto musí mít každý jiný výklad plné právo kdykoliv zpochybnit.

Proti tomu je třeba jasně říci a nebát se to vyslovit: *věda je podnik, který si vytyčil za svůj úkol popis reality, nezávislý na kulturních a společenských jevech a objednávkách, a v tomto smyslu – ať se nám to líbí nebo ne – chce a potřebuje být provozována nezávisle na kulturách nebo společenských zájmech (i když to jde leckdy stěží).*

Příklad: všechny kultury potřebovaly nějak provozovat zemědělství. Zemědělství vyžaduje především péči o zaseté plodiny a k jeho nejdůležitějším činnostem patří pravidelné a dostatečné zavlažování. Ponechme stranou zajímavý fakt, že ve všech kulturách se nezávisle na sobě k závlahám používá voda: kdyby měly věci nabývat svou povahu pouze v pojmech, které jim přidělíme, jak tvrdí Cvek, jak by se dala vysvětlit tato *reálná* mezikulturní shoda? A dále: v jedné kultuře se voda může nazývat „water“, v jiné „koki“, někde se k měření jejího množství může používat proměnlivá lidská dlaň, jinde přesně odměřené množství, za jehož jednotku je určen litr; někde se může uchytit přesvědčení, že voda je živý tvor, jinde, že je to chemická sloučenina, obsahující ve zvláštní vazbě vodík a kyslík. To všechno mohou být proměnlivé způsoby označování, různorodé pojmy, variabilní „souřadnice“, které opravdu dobře vyhovují daným kulturním obyčejům a potřebám. Nic to ale určitě nemění na tom, že se dá najít *jisté minimální a pro všechny kultury stejné* množství vody, které je zapotřebí k tomu, aby každá určitá plodina neuhynula. Kdyby se toto množství mělo vlít do jedné nádrže, zaplnilo by ji vždy do stejné výše bez ohledu na různost zvolených měrných jednotek.

Zjištění, která věda získává, nejsou konstruována měřítky, neleží ve formách života jednotlivých kultur a mají platnost bez ohledu na vůli, přání či vědomost jejich členů. Troufám si tvrdit, že to dokonce platí z velké části i pro společenské vědy. Věda smí být proto univerzální. Je už ovšem jiná věc, zda rozbijeme nějaké kultuře její poklidnou existenci sdělením, že Země není platná, anebo naopak zachráníme nějakou kulturu před vyhynutím, když ji naučíme přesněji nakládat s potřebným množstvím závlahy. Tady už je třeba brát v potaz společenské či politické ohledy, ale nic z toho přece nemůže mít vliv na fakt, že Země prostě kulatá je a že k závlaze potřebujeme právě

Věda, realita a relativismus

určité množství vody. Popis takové hodnoty nepovažuji za nic barbarského, exploatačního či represivního a nevidím důvod, proč bych měl z něho mít výčitky svědomí.

Mravní výlučnost vědy

Troufnu si ještě na další upozornění: vědě z povahy věci přísluší i jistá nesmlouvavost a přísnost. Zaměřovat tuto přísnost za „imperialismus“ či „nesnášenlivost“ a chtít snad dokonce, aby se ve vědě „demokraticky hlasovalo“, jak se toho dožaduje Cvekem zmiňovaný Feyerabend, je právě nefér. Je chyba, když se v tomto ohledu vědcům sugeruje špatné svědomí v domněnku, že se tak přispívá k zlepšení jejich mravní odpovědnosti.

Malý příklad k diskusi: v *Ottově slovníku naučném* najdeme na konci hesla „Létadla“ úvahu o dalších možnostech letectví. Konstatuje se zde naprosté ztroskotání pokusů s tzv. dynamickými létadly, tedy těmi, která jsou těžší než vzduch, protože „všem dosavadním létadlům nedostává se základních podmínek zdaru, tj. nezbytných vlastností, které spatřujeme na modelech přírody“ (sv. XV, s. 937). Jediné, co je podle autora uvedeného hesla možné, je kombinace dynamického letadla s nějakým typem balonu. Jenže už v Dodatcích k Ottovu slovníku v XXVIII. díle čteme hned na úvod hesla: „Létadla dynamická razí si poslední dobou vítěznou cestu a dřívější ideál vzduchoplavců, říditelný balon, ustupuje víc a víc do pozadí.“ (sv. XXVIII, s. 884) Následuje popis čerstvé historie letectví se všemi významnými aviatickými úspěchy.

Myslím, že tento příklad v jednom ze svých aspektů hezky ilustruje mnohé z toho, o čem je právě řeč. Předně tu vidíme posun vědeckého poznání, který se musel odehrát díky tomu, že věda opravdu poznává realitu, díky čemuž se po troškách a sebekriticky zbavuje starých omylů a dochází k novým objevům. Neumím si představit, jak by k odhalení fyzikálních zákonitostí, které umožňují létání, mohlo dojít jen díky tomu, že věci nabudou svých vlastností „v našich pojmech“ a že si „vymyslíme“ teorii tak, aby pouze vyhovovala nějakému našemu přesvědčení. Kulturně nebo zájmově podmíněný může být samozřejmě požadavek na leteckou dopravu, nikoli však zákony, které drží letadla ve vzduchu.

Ale pak je tu také zřejmé něco dalšího a možná závažnějšího: soubor názorů, který vedl k tvrzení, že není možné, aby vzlétla tělesa těžší než vzduch, je *jednou provždy* neudržitelný. Nevybavím si žádný kulturní nebo společenský zájem, který by měl mít oprávnění takové teorie znovu oživit a přivést zpět na katedry fyziky. Máme snad v zájmu relativistické tolerance (a z obavy, aby rozum nebyl „imperiální, represivní nebo exploatační“) zavést na katedře fyziky alternativní výuku o tom, že není možné, aby vzlétla tělesa těžší než vzduch? Může někdo vážně tvrdit, že by se někdy v budoucnu mohl vymyslet nějaký nový soubor pojmů, který by vyjádřil takovou povahu reality, že by se letadla zase nemohla ve vzduchu udržet?

A s tím souvisí ještě jedna úvaha. V závěru svého příspěvku Boris Cvek naznačuje, že by bylo dobré, aby vědecká práce byla jaksi pod kontrolou ostatních diskursů – hlavně umění nebo náboženství, protože „věda a technika lidstvu zásadně nestačí“, takže by

se bez kultivace mezilidských vztahů mohla věda stát nástrojem v rukou primitiva. Vědec není povznesen nad morálku, filosofii či náboženství – a musí být tedy v jistém smyslu vychováván. Rozumím dobře starosti, která je v těchto řádcích obsažena, nemohu však se vším souhlasit – a to právě kvůli oné zvláštní povaze vědy. Považuji totiž za naprosto úžasné, že se ve vědecké komunitě zcela přirozeně a díky samovolným korekcím vyvinul étos, který by mohl být naopak vzorem jiným komunitám a diskursům, včetně umění nebo náboženství: přirozená skepse, ochota ke kritickému přijímání opačných stanovisek, svědomitá práce, poctivost, svobodná diskuse, nepodléhání autoritám a dogmatům, odpovědnost, věrohodnost.

Jistěže najdeme v dějinách vědy lektérů lidská a mravní selhání: podvody, zamlčování, ješitnost, zbabělost, nezodpovědnost. Ale to byly vždycky jednotliviny: nikdo nepopře, že věda jako celek má velmi solidní očistný mechanismus, takže vždycky (třebas s potížemi) své černé ovce sama a ze své vůle vykáže na okraj. A co je nejdůležitější: tohle všechno se etablovalo nikoli zásahem nadsvětelného zákonodávce, ani jen dohodou o užitečnosti nějakých přesvědčení, ale právě z povahy procedur, jimž se věda věnuje, z charakteru vědecké práce, který je dán jejím předmětem. Vědu činí výsoštnou i z hlediska „kultivace mezilidských vztahů“ ona touha a nakonec zřejmě i schopnost „nahlédnout pravou povahu reality“. Myslím si, že tato základní vlastnost vědcova jednání je tou hlavní zárukou jeho korektnosti.

Tváří v tvář realitě selhává ve vědě každá nemorálnost: snadno se dá odhalit – mnohem snáze, než by to bylo možné v případě, že by naopak hlavní autoritou vědy bylo jen dobré fungování nějakých přesvědčení nebo dohoda o nasazení nějakých pojmů. Myslím si, že takovou záruku spolehlivosti nemůže nabídnout ani umění, ani náboženství, i když se jich Cvek dovolává jako potřebných „výchovných“ prostředků. Nenajdeme zrovna v umění ve srovnání s vědou mnohem častější nezodpovědnost, ničivou závist nebo zaprodanost moci, není mezi nábožensky založenými lidmi mnohem více nesmiřitelných fanatiků, kteří jsou s to i vraždit kvůli jinému přesvědčení?

Nebyli to teoretikové evoluce, kdo svého času vyvolali opičí procesy, nebyli to astronomové, kdo postavili hranici pro Giordana Bruna. Byli to naopak vždycky kulturní, političtí či náboženští fanatici a ideologové různého střihu, kteří na základě trapného *zneužití* vědy a rozumu vyvolávali zlou vůli nebo i zlo sami páchali.

Myslím si proto, že se vědy není třeba bát. Ale pod jednou podmínkou: že chce a umí „nahlédnout pravou povahu skutečnosti“. Čeho bych se já naopak bál, je to, že se věda prohlásí za relativní a kulturní podnik, který je závislý na zájmech svých uživatelů. Teprve když se vědě odebere její zaměření a zneváží její schopnost nahlížet objektivní stav reality, ztratí svůj mravní impetus. Vědci se stnou sice jednou z „kulturních“ pospolitostí (což vypadá sympaticky), ale také mnohem snáze hříčkou subjektivních zájmů, tahanic nebo třeba korupce.

Relativizace vědy je nemravná, ačkoli se provádí ve jménu jakési zvláštní „mravnosti“.

Autor je vedoucí katedry filosofie FF UP v Olomouci.

XIV. SEMINÁŘ RUSKÝCH FILMŮ

FILMOVÉ ADAPTACE LITERÁRNÍCH DĚL

PRAVOSLAVÍ

VÝSTAVA PRAVOSLAVNÝCH IKON
KONCERT MARTINA DOHNALA

9. - 11. LISTOPADU 2007

VESELÍ NAD MORAVOU

LEKTORSKÉ ÚVODY GALINA KOPANĚVA

WWW.KINOMORAVA.XF.CZ

Logo: A2, deník, NASE, TV NOE, kult.cz

divadelní cyklus
na hlavním nádraží v Praze

N O C I N A N Á D R A Ž Í

oresteia
11.11. - 14.11.

27.10 a 28.10.
kanibalové

www.nocinanadrazi.eu

+CASSIS&KIR

ESHOP FRA.CZ

www.fra.cz, www.moleskine.cz

Legendární díla, zápisky, skicáře, sešity
Moleskine v ČR / SR distribuují Agie Fra,
prodej Café & knihkupectví Fra, Saffánková 15,
Praha 2, eshop www.fra.cz, další info
www.moleskine.com, www.moleskinecny.com,
www.moleskineart.com, www.moleskineart.com

3. mezinárodní festival umění vědy & nových technologií

enter3.org

05.11. – 11.11.2007 / Praha

Výstavy / Performance / Promítání / Konference

Mimo jiné se představí: Stelarc, Victoria Vesna & James Gimzewski, Albert-László Barabási

Festival Enter pořádá: ciant

Partneři: Akademie věd ČR, Centrum globálních studií (av ČR - FF UK), Czech-In, Francouzský institut v Praze, Galerie hlavního města Prahy, Kanadské velvyslanectví v Praze, Městská knihovna v Praze, Studium nových médií FF UK, Xpublishing

Spoluorganizátoři: C2C – www.c2c.cz, Hexagram – www.hexagram.org, Leonardo – www.leonardo.info, Pépinières européennes pour jeunes artistes – www.art4eu.net, SCart – www.scart.cz, Museum Kampa – www.museumkampa.cz

Podpora: Culture 2000

Poděkování: MutaMorphosis

Nové výzvy pro umění a vědu / 08.–10.11.07 / Městská knihovna

Já, rezident / Výstava / 08.–27.11.07 / Francouzský institut v Praze

Nebezpečná vzdálenost / Výstava / 08.–11.11.07 / Dům U Kamenného zvonu

Bod-Linie-Vesmír / První retrospektiva Fránka J. Maliny, průkopníka světelnékinetického umění / Výstava / 07.11.07–07.01.08 / Museum Kampa

Umělci v laboratořích / Propojování genů umělecké a vědecké kreativity / Výstava / 05.–09.11.07 / Akademie věd ČR

Web 2.0 Generace / Inovace a kreativita mezi uměním a podnikáním / Výstava / 05.–09.11.07 / Akademie věd ČR

Festival probíhá pod záštitou primátora hlavního města Prahy MUDr. Pavla Béma

Mediální partneři: A2, HYPE, XMAS, Umělec, CINEPUR, TIME, PROPSIS

enter³

Krajně pravicová mlhovina

Co čtou ti, kteří nečtou nás

I krajní pravice chce udržovat kontakt se svými sympatizanty a oslovit širší veřejnost. Její nejdůležitější média, které by tuto úlohu měla plnit, se v posledních letech přesunula na síť.

PETR ZENKLER

Krajní pravici tvoří různé proudy, které buď spolupracují, soupeří nebo se vzájemně nenávidí. Důvodem je nejen osobní nevraživost, ale i zásadní názorové rozdíly. Český nacionalista se zkrátka dost těžko shodne s neonacistou, který pokládá existenci jeho národa za omyl a všemu nadřazuje árijskou rasu. Stejně tak člověk, který oslavuje husitství nebo ho náboženství nezajímá, hledá hůře společnou řeč s představitelem ultrakatolíků. Přes tyto rozdíly poji krajně pravicové proudy společný ideový nepřítel – liberalismus.

Kořeny krajní pravice po roce 1989 jsou v hnutí skinheads, kde v první polovině devadesátých let převládali neonacisté, a ve Sdružení pro Republiku – Republikánské straně Československa, zastoupeném v letech 1992–98 v parlamentu. Kvůli existenci komunistického režimu a vakuu, jež vytvořil, musela krajní pravice řešit problém kontinuity s meziválečným obdobím, který západní Evropa nezná. I zde byli její představitelé po válce v klatbě. V „disentu“ ale přežili a uchovali myšlenkové dědictví, které jejich nástupci zmodernizovali. Naproti tomu u nás začínala krajní pravice od nuly.

Mezi trafikou a „samizdatem“

Více než deset let byl nejdůležitějším krajně pravicovým médiem týdeník *Republika*. Vycházel v desetitisícových nákladech a byl běžně k dostání. V původní podobě zanikl v roce 2001. Od té doby jej svým vlivem žádný jiný nepřekonal. *Republika* čelila řadě žalob, hlavně když ji vedl Josef Krejsa, proslulý tvrdými výpady vůči Romům, Němcům, šlechtě a Židům. Oslovovala lidovým až agre-

sivním stylem řadu nespokojených občanů a díky antikomunismu i část exilu. Naopak týdeník *Politika*, vydávaný Josefem Tomášem, měl jediné téma – Židy. Oscilloval mezi náboženskou nesnášenlivostí, brutálním rasismem a články o židovském spiknutí. Týdeník dosahoval mnohatisícových nákladů a názory v něm obsažené dodnes patří k výbavě českého antisemity. Jeho existence vyvrcholila otištěním seznamu Židů v české politice a kultuře, který spustil takovou vlnu kritiky, že *Politika* musela v roce 1992 sama ukončit svou činnost. Navázal na ni časopis *Pochodeň dneška*, který už nebyl běžně k dostání a šířil se poštou nebo z ruky do ruky. Kromě toho vznikly v rámci hnutí skinheads desítky takzvaných zinů. Málokterý z nich však vydal více než tři čísla.

Internetová mediální subkultura

Koncem devadesátých let začala „doba internetová“. Za webovými projekty většinou stála úzká skupina aktivistů, někdy i jednotlivci. Podobně tomu bylo i u krajní levice. Počet důležitých a pravidelně aktualizovaných stránek se postupně ustálil. Dnes jsou zastřešujícím serverem krajní pravice *Altermedia*. Jak naznačuje název, web přináší alternativní informace, nahrazující údajně tendenzní zprávy mainstreamových médií. Projekt je součástí světové sítě těchto stránek. Českou sekci spravuje nejstarší krajně pravicová organizace Vlastenecká fronta, jejíž předseda David Macháček je i nejpilnějším autorem. Myšlenky neonacistů lze v čisté formě najít na stránce *Národního odporu*, který však je už hlavně značkou, a nikoli fungující organi-

zací. Viditelným představitelem tohoto proudu, schopným napsat smysluplný článek, byl v posledních několika letech Petr Kalinovský. Internetovým nástupcem *Republiky* se svým stylem i tématy stal web Národní strany. Představitelé ultrakatolíků se z internetu spíše stahují. Jejich názorovou platformou, ostře kritickou vůči vedení české katolické církve, byla stránka *Katolíkrevue*. Ta dosud funguje, ale není aktualizována. Stejný okruh lidí vydává papírový časopis *Te Deum*. Asi nejzajímavějším projektem krajní pravice je web *Národní myšlenka* a hlavně stejnojmenný tištěný čtvrtletník s podtitulem „Revue konzervativního nacionalismu“. Internetová verze se stylem trochu podobá *Altermediu*, kam její autoři občas píší. Čtvrtletník je pokusem o intelektuální časopis, který sleduje vývoj, myšlenky a témata evropské krajní pravice. Občanské sdružení NM pořádá i přednášky a vydává knihy. Specifickou stránkou je *Národní vzdělávací institut*. Jde o internetovou knihovnu, kde jsou v češtině volně ke stažení publikace popírající holocaust.

Výčet médií využívaných krajní pravicí samozřejmě není úplný, protože stránky různé úrovně má řada regionálních skupin, existují tematické weby žen-neonacistek či hooligans. Na internetu se prezentují i politické strany, které vydávají občasníky, dostupné ve formátu pdf (např. *Dělnické listy*, *Polnice*, *Národní politika*). Dobrou ukázkou spolupráce, či spíše nespolečné práce, je uvádění odkazů na jiné stránky. Lze tak dobře ilustrovat izolaci, do níž se po volbách 2006 dostala Národní strana i propojení většiny serverů s okruhem *Altermedií*.

Proti liberálům a levičákům

Obsah většiny webů spojuje vymezování vůči liberalismu a socialismu. Objevuje se kritika českých vlád z úpadku politické kultury, obava z nadnárodních institucí i odpor ke globálním korporacím, který tak sblíží krajní pravici i levice. Autoři brojí proti konzumní společnosti a multikulturalismu. Řada článků také těží z popisu skutečných problémů, které se v souvislosti s romskou menšinou objevují. Většina webů je silně namířena proti USA a Izraeli.

Ve svém stylu se stránky od stránek i různých autoři liší, a to nejen úrovní, ale i mírou otevřenosti. Absolutní nezájem neonacistů o volební boj vede k větší otevřenosti, i když i tady se objevují krycí slova, například vyvolenci a nový světový řád jako synonyma pro Židy a jejich snahu ovládnout svět. Ultrakatolíci zase považují jimi hlásaný antijudaismus za logickou obranu před pokusy Židů a zednářů zničit katolickou církev. I v Česku je v řadě článků oblíbený takzvaný nový antisemitismus, který ve jménu svobody slova a bádání popírá holocaust nebo jednostranný zdůrazňováním utrpení Palestinců prezentuje Izrael jako kolektivního Žida a aplikuje na něj dřívější schémata. Podobné „odstupňování“ se dá vyzorovat i u některých jiných témat.

Krajní pravice disponuje řadou vyprofilovaných webů, které umožňují jejím příznivcům vidět svět jinak. Ovšem silněji ovlivňovat veřejnost se jim zatím nedaří. Na nejnavštěvovanější server *Altermedia* si totiž denně klikne průměrně 2500 lidí. A tak krajní pravice dále závisí na mainstreamových médiích, která na ní hledí výrazně kriticky a zaznamenají její existenci jen v případech nějaké demonstrace či střetu s antifašisty.

Autor je politolog.

přešlap

Ceští experti na mír a ekologii

Škoda, že se v Praze neudílí Nobelova cena míru! Na rozdíl od hloupých Skandinávců u nás totiž víme, kdo se o co opravdu přičinil a co míru přispělo a co ne. Víme totiž všechno, jak nejčerstvěji ukázaly reakce na poslední udělení této ceny.

Vydání MF Dnes z 13. října 2007 začalo komentářovým titulkem už na první straně v nadpisu zprávy: „Al Gore dostal Nobelovu cenu. Ale za co?“ Někdo si možná může myslet, že žánr zprávy je tu právě od toho, aby nám takovou otázku zodpověděl. Náš přední deník ovšem přináší nový žánr zprávy: zprávu udiveně tázací. Příliš mnoho informací taková zpráva neskýtá, vhodně rozmístěnými otazníky nám ale dá najevo, co si máme myslet.

Chytrému napověz, hloupého pak trkne komentář Theodora Marjanoviče ve stejném čísle. Ten každému vysvětlí, že nobelovský výbor ve skutečnosti ocenil „zeleného náporového Napoleona“ kvůli důvodům, které páchnou od „politického bahna“ – jako oponenta George W. Bushe. Samotné snahy odvrátit klimatickou katastrofu jsou podle Marjanoviče jen aktivitou eko-náboženských fanatiků a převlečených marxistů. Nobelovský výbor měl raději najít „třeba někoho v Rusku, kdo s nasazením života bojuje proti putinovské totalitě“. Co na tom, že slovo „totalita“ má poměrně přesný význam a rozhodně jím nelze označit jakékoli autoritativní vládnutí. Proti oficiálním nepřátelům, mezi něž Rusko pomalu začíná znovu patřit, je vše dovoleno.

Pokud by někdo chtěl číst jiný názor a přesunul se v onu sobotu třeba na web lidovky.cz, příliš by si nepomohl. Našel by zde totiž především odkaz na článek Petra Adlera na Neviditelném psu, nazvaný „Nobelovi pohrobci jsou nazí“. Autor zde již v prvním odstavci shrnul, že Nobelova cena „je tatáž cena, kterou kdysi dostal i Jásir Arafat, a je docela možné, že kdyby existovala i v jeho době, dostal by ji i takový Adolf Hitler. Slušný člověk by prostě tuto cenu odmítl.“ Pro Petra Adlera můžeme zopakovat, že Nobelova cena míru se udílí od roku 1901 (byť s přestávkou let 1939–1945). Nám ostatním zbývá spíše otázka, proč deník dovolávající se ad nauseam tradice F. Peroutky a K. Čapky odkazuje na články, jejichž autor si o svém tématu nezjistí základní fakta.

V zemi, kde tyto prestižní noviny doporučují text, pro nějž jsou vědci z IPCC „zhovadilí panikaři“ (autor chtěl patrně napsat „panikáři“, ale stejně jako jinde v jeho textu zapracovala nesnesitelná lehkost klávesnice), zatímco pro jiné jsou ekologové převlečení marxisté a Rusku panuje „totalita“, se nelze divit ničemu. Rozhodně ne výročkám prezidenta Klause, který nechápe souvislost mezi mírem a klimatickou změnou, a patrně tedy nečetl žádné analýzy možných válečných dopadů globálního oteplování, ani neslyšel pojem „environmentální sektor bezpečnosti“. Při neuvěřitelné ubohosti české veřejné debaty lze říci jen jedno – nejvlivnější média nám prostě ukazují, že máme jen takového prezidenta, jakého si zasloužíme.

Ondřej Slačálek

Kratochvílova bomba

Grantová politika města Prahy

Ministerstvo kultury má zatím transparentní grantový systém, jenže v něm nemá přebytek peněz. Praha má sice na kulturní granty 50 milionů Kč ročně, ale v poněkud nejasném systému. K tomu má ještě institut tzv. spolupartnerství, kam uvolňuje dalších cca 50 milionů Kč a kde dotace fungují jako dar. A jak známo, z daru se nemusíte nikomu zpovídat. Takový systém nakládání s veřejnými penězi se jeví jako poněkud obskurní.

BOHUMIL NEKOLNÝ

Stále jsme se ještě nenaučili rozlišovat veřejný a privátní sektor.

Od roku 2006 existuje Kulturní politika Prahy, kde se o grantech – jako způsobu veřejné podpory – v kapitole Financování píše: „Jde o dosud nejprogresivnější prvek kulturní politiky města. Granty jsou jedním z nejdůležitějších ekonomických nástrojů kulturní politiky hl. m. Prahy. Granty a jiné formy dotací v procesu kulturního vývoje v hl. m. Praze hrají důležitou a nezastupitelnou roli. Grantový systém v oblasti kultury v hlavním městě Praze je momentálně nejpropracovanější ze všech grantových systémů hlavního města Prahy.“ Od jara 2007 však radní Milan Richter, přímo odpovědný za kulturu, právě tento systém úspěšně zpochybňuje. Problém vzniká jednoduše proto, že jsme se v kultuře stále ještě nenaučili rozlišovat veřejný a privátní sektor, neziskovou a ziskovou sféru, kulturní službu a divadelní podnikání. Rozlišování v tomto smyslu patří k základním evropským kulturním standardům. První, kdo v diskusi problém jasně pojmenoval jako oddělení veřejné a soukromé sféry, byl Petr Kratochvíl, který deklaroval prostou zásadu: Buď do divadelního podnikání (soukromého sektoru) nedávejte ani korunu, pokud je ovšem budete dotovat, tak vznáším svůj legitimní nárok. Kratochvíl mířil na divadelní podnikatele, kteří provozují divadlo jako společnost s ručením omezeným či jako akciové společnosti. Bohužel, český Obchodní zákoník umožňuje, aby s. r. o. či a. s. byly založeny i za jiným účelem, než je podnikání (tedy tvorba zisku). Fakticky i pro poskytování neziskových kulturních služeb.

Podnikání a kulturní služba

Už od roku 2001 existuje pravidlo EU, které definuje podmínky veřejné podpory soukromému sektoru, tzv. pravidlo de minimis. Podpora pochází z veřejných rozpočtů, zvyšuje podnikání, narušuje hospodářskou soutěž a může ovlivnit obchod mezi státy EU. Veřejná podpora jednomu příjemci je limitována maximální výší 200 000 eur během tří let, přičemž podpory od státu, kraje či obce se sčítají. Petr Kratochvíl, spolumajitel, podnikatel a producent divadla Ta Fantastika, v pražském grantovém systému neuspěl. Brojí tedy proti tomu, aby dotace vytvářela u konkurence dumpingovou cenu vstupenky.

A tak jeho advokátní kancelář dostala šanci podat žalobu jak na ochranu investic, tak na narušení pravidel hospodářské soutěže. Rada hlavního města zareagovala naprosto neadekvátně svým Usnesením č. 1291 ze dne 28. 8. 2007 „ke kritické situaci po žalobě p. Petra Kratochvíla“ zastavením celého grantového procesu stavu finanční podpory divadelního umění v hl. m. Praze. Pozařadila přiznávání grantů v oblasti kultury a umění pro rok 2008 až do doby „vyjasnění“, což může nezvratně narušit kontinuitu činnosti řady divadelních subjektů působících v Praze jako nevládní neziskové organizace, občanská sdružení či obecně prospěšné společnosti. Nepodnikají, vykonávají veřejnou kulturní službu jako subjekty, které nevstupují do hospodářské soutěže, a toto pravidlo by se na ně tedy nemělo vztahovat.

Postup Petra Kratochvíla se ale netýká sítě veřejných divadel a divadelních aktivit neziskového sektoru, nýbrž třetího segmentu divadelního provozování, tedy podnikatelských subjektů, ať už živností provozovaných fyzickými osobami či právníckých osob. Logické by tedy bylo, aby magistrát provedl zpětně evaluaci dotací a darů udělených těmto subjektům od roku 2003, nikoliv aby doslova ohrozil činnost jiných subjektů pro období následující.

Rohlíková kultura

K této věci nelze nevzpomenout dva dnes už slavné výroky radního Richtera: „Přece děláme umění pro lidi, ne umění pro umění, a občané a lidé nejsou hloupí, oni přece vědí, na co mají jít. A proto ta dotace na prodanou vstupenku. Nedělejme z lidí hlupáky!“ A dále: „Z mého pohledu je například provozování divadla stejným podnikáním jako prodávat rohlíky. Pekař ale bohužel od státu či města nedostane ani korunu.“ Jiří Černý již v Hospodářských novinách připomněl, že pražskému magistrátu by zatleskal i Chruščov coby bojovník proti modernímu umění.

V evropských zemích mají divadla větší nou statut neziskových společností a pak se řídí dle občanského práva. Pokud mají charakter výdělečných společností, jednají podle obchodního zákoníku. Například ve Švédsku má veřejnou podporu asi třetina divadel,

což umožňuje nízkou cenovou hladinu jejich vstupenek. V soukromém sektoru jsou ceny třikrát vyšší. Právě v této zemi si na financování divadelního systému nechali udělat zahraniční audit. Doporučení bylo jednoznačné: veřejné peníze poskytovat na základě kvality. Jen málokde je z veřejných rozpočtů podporován i soukromý sektor (Francie, Rakousko). Vedle přímé dotace může podpora zahrnovat i výhodný daňový či sociální režim. Je však třeba znovu připomenout, že v Rakousku mají například veřejná divadla typu Burgtheateru či Staatsoper nominálně desetkrát větší podporu než naše Národní divadlo se Státní operou dohromady a že tamní rozpočet na kulturu se rovná rozpočtu na obranu. Za takových podmínek je bezesporu možné podporovat i soukromý sektor.

Expertí a politici

Standardní podmínkou veřejné podpory v Evropě bývá ekonomická i umělecká evaluace efektivity vynakládaných veřejných prostředků – stejně jako transparentnost rozhodovacího procesu kompetentních grémií. Kulturní politika je ale určována odpovědí na dvě základní otázky: Kdo rozhoduje a kdo platí? V Praze je definován vztah expertů a politické reprezentace takto: „Expertí nemohou nahradit volené orgány, které jsou jako jediné oprávněné k nakládání s veřejnými finančními prostředky.“ Jde o neurgický bod celého politistopadového vývoje u nás, který neakceptoval standardy v anglosaských či skandinávských zemích, kde je tento vztah definován delegováním kompetencí (včetně přímé odpovědnosti expertních týmů za alokaci veřejných prostředků). Volebné orgány (či exekutiva) určují koncepci, zásady, cíle, priority, kritéria a v tomto rámci přenášejí odpovědnost za konkrétní rozhodování na kulturní, umělecké, divadelní rady. V Praze ale granty pro celou oblast umění navrhuje komise, v níž je 13 členů. Z toho 7 lidí z magistrátu a 6 odborníků – na všechny druhy umění. V podstatě na jeden druh jeden expert, přičemž na hudbu se nějak nedostalo. Návrh prochází kulturním výborem, radou, zastupitelstvem. Samozřejmě, že našemu systému chybí důvěryhodnost. O zpětné vazbě si můžeme nechat jenom zdát. A ještě horší je situace s partnerstvím, kde o penězích rozhoduje už jen výbor pro kulturu, složený ze zastupitelů, kteří jsou začasť opravdu divadlem nepolíbeni. Skutečnost, že jejich veřejné přístupné jednání zatím ještě nezúročila média, je nepochopitelná. Pokud například Pražský festival divadla německého jazyka dostane 480 000 Kč a Divadlo R. Brzobohatého rovný milion, není o čem psát. Pražští politici (na pravici i na levi) jsou prostě přesvědčení, že svým zvolením získali legitimitu k rozdělování finančních prostředků. I odpovědnost za veřejné peníze. Oni však dostali legitimitu pouze ke kompetentnímu rozhodování. A pokud kompetenci postrádají, měli by ji předat. Pro evropský civilizační okruh jde o naprosto běžný model. Politici stanoví základní cíle a celkovou výši prostředků, ostatní nechávají těm, kteří věci profesně rozumějí.

V Evropě existuje široký konsensus, že divadlo je veřejná kulturní služba a že přímo souvisí s kvalitou života. Divadlo by mělo být ale především a zjevně věcí obce a nemělo by sloužit jako zrcadlo jejího politického populismu. Ani prostorem pro ideologické experimenty pekařů.

Autor je teatrolog.

Skutečný autor Bílé knihy

K reformě vysokého školství

Rok 1989 se díky změně společenských hodnot a aktivizací studentů nabízel jako ideální moment pro přeměnu českých univerzit; byla to však promarněná příležitost. Rozvoj kritického myšlení se novým smyslem vysokého učení nestal.

RADIM HLADÍK

Po převratu v roce 1989 na vysokých školách proběhly pouze povrchní čistky, při nichž byly odstaveny osoby zkompromitované svými vazbami na mocenské a ideologické struktury minulého režimu, a na jejich místo nastoupila kromě několika perzekvovaných odborníků především druhá liga marxisticko-leninského školství. Ironií dějin tehdy byla myšlenková stagnace humanitních oborů, plynoucí z povinného a ostentativního antimarxismu devadesátých let, kdy se čeští pedagogové jen krkolomně vyrovnávali se skutečností, že na Západě se kolem různých odnoží marxismu točil bezpočet akademických debat.

Obměna a zvyšování kvalifikace vysokoškolských učitelů postupovaly jen velmi pomalu a za podmínek daných přirozenou tendencí stávajícího systému o sebereprodukci. Nové generace studentů si ze středních škol přinášely pasivní přístup k učení a až nezdravý respekt k autoritám. Studentská samospráva se spíše než jako výraz participace studentů na akademickém životě etablovala jako kariérní výtah pro ty ambiciózní. Kromě dosažení alespoň formální autonomie vysokých škol se tak nejvýraznějším postkomunistickým pokrokem v univerzitním vzdělávání staly narůstající možnosti mobility studentů i učitelů. Odvrácenou stranou mince pak ale často bylo hořké poznání, že kdejaká provinční univerzita na Západě má lepší úroveň než nejprestižnější české instituce.

Komodifikace a komercializace vzdělání

Máme-li bilancovat, závěr je jednoznačný: české vysoké školství i po 17 letech vývoje v demokratických podmínkách stále potřebuje změnu jako sůl. Srpnové rozhodnutí ministerstva školství vypracovat novou Bílou knihu terciárního vzdělávání, v níž budou stanoveny reformní kroky pro oblast vysokých škol, se tak jeví jako velmi vítaná událost. Reformu však v dnešní době není radno považovat za synonymum pokroku, respektive je na místě ptát se: cui bono? Reálné, tedy nejen papírové oddělení bakalářských a magisterských programů; spolupráce se zaměstnavateli; (odložené) školné; podpora technických oborů; navýšení počtu studentů; kontrola vědeckých výstupů; takové jsou hlavní teze připravované Bílé knihy. Komu to poslouží? Odpověď je zapotřebí hledat jinde než v preambuli uvedeného dokumentu.

I v nehybném vysokém školství lze během celého předcházejícího období vysledovat dva plíživé, leč nezvratné trendy, které postupují nejen univerzity, ale i vzdělávací politiku obecně: komodifikaci vědění a komercializaci vzdělávacích institucí. Tyto trendy, které rozhodně nejsou českým specifíkem, pak musíme zařadit do kontextu globalizace a strukturálních změn ve světové ekonomice – zejména přesunu těžiště hospodářství do sektoru služeb. V politické rovině těmto faktorům odpovídá nástup neoliberálního paradigmatu.

Ilustrovat tato abstraktní tvrzení o souvislostech globalizace a komercializace univerzit je možné například na vzdělávací politice Evropské unie. Lisabonský proces, k němuž se Česká republika připojila v roce 2000 ještě jako kandidátská země, deklaroval hospodářský cíl Evropské unie: vybudování konkurenceschopné „ekonomiky založené na znalostech“, aniž by přitom byly narušeny sociální jistoty a životní prostředí. Ve zkratce lze říci, že EU si předsevzala „dohonit a předhlonit“ USA. Nyní, jen dva roky před cílovým datem 2010, je jasné, že celý projekt byl zcela bláhový. Neúspěch však celkovou politicko-ekonomickou orientaci EU nemění.

Trojúhelníková mantra

Ve výbořích a pracovních skupinách Evropské unie, stejně jako v rámci paralelně řízeného Boloňského procesu nejsou ústředními tématy vzdělávací politiky kultura, kritické myšlení nebo společenská odpovědnost přírodovědných oborů. Hlavní rámec debat o vzdělávání v EU představuje takzvaný znalostní trojúhelník: vzdělávání – výzkum – inovace. Pokud z této mantry vzdělávací politiky učiníme geometrickou metaforu, pak musíme konstatovat, že se v žádném případě nejedná o trojúhelník rovnoramenný, nýbrž o trojúhelník rovnoramenný, jehož nejvyšší vrchol představují inovace – tedy přeměna získaných poznatků v ekonomické hodnoty. Inovace jsou vstupní i výstupní bránou celého systému: vzdělávání reaguje na požadavky ekonomiky a připravuje výzkumníky, jejichž výsledky musí být aplikovatelné v hospodářské sféře. Celý tento proces má v důsledku zvyšovat konkurenceschopnost dané země.

V tomto smyslu je tedy zapotřebí interpretovat novou politickou rétoriku i praxi, která klade důraz na dříve opomíjenou oblast vzdělávání. Nejedná se o renesanci

renesančních ideálů, ale o přeformulování celé otázky vzdělávání do ekonomických termínů. To je důležité si uvědomit, neboť při pozorování probíhajících reform mohou i závažná témata, jako je školné, odvádět pozornost od proměny celého pojetí vysokého učení. Jinými slovy, když se ptáme, komu bude studium sociálně dostupné, neměli bychom odhlížet od snad ještě kardinálnějšího problému, totiž od povahy nabízeného studia.

Za povšimnutí stojí i fakt, že EU si jako svůj model vybrala USA. Ať se zvolí jakákoliv perspektiva nebo indikátor, globální převaha amerických univerzit v kvalitě učení a výzkumu je nepopíratelná. Avšak právě z prostředí amerických univerzit se často ozývá kritika tamního systému. Vysoký podíl soukromých prostředků na financování výzkumu a univerzit, který je pro evropské politiky toužebnou metou, některé americké akademici vykládají jako „korporatizaci“ univerzit a poukazují na její negativní vliv na proces učení. Například Stanley Aronowitz, autor knihy *Továrna na znalosti* (Knowledge Factory), analyzuje v souvislosti se stále intimnějším prolínáním univerzit s korporacemi odklon od skutečného „vysokého učení“ (rozvoj kritického myšlení), které je nahrazováno „odbornou přípravou“ (tedy přípravou na profesní zařazení) a „vzděláváním“ (ukotvením ve společnosti a jejích normách).

Analogická kritika na ještě abstraktnější úrovni přitom byla vypracována již dlouho před nástupem globalizace. Byli to především představitelé tzv. Frankfurtské školy, kteří již od dvacátých let minulého století ve své polemice s pozitivismem – tedy nahlížením na svět jako na kauzálně propojenou skládku izolovatelných faktů – varovali před dalekosáhlými negativními dopady technologické racionality ve vědě. Jejich kritika se zaměřovala na instrumentální rozum, který z ekonomické sféry postupně prostoupil do celé společnosti. Druhá světová válka s koncentračními tábory a atomovými bombami se stala smutným potvrzením teze frankfurtských filosofů, že rozum zbavený sebereflexe a kritické schopnosti může vést lidstvo ke katastrofě spíše než ke světlým zítřkům. Bohužel, z pohledu filosofie vědy lze současné směřování univerzit chápat právě jako návrat pozitivismu, který byl ze svých katedrových pozic dočasně vytlačen studentskými hnutími šedesátých a sedmdesátých let.

Pokud si uvědomujeme všechny tyto širší souvislosti připravované reformy, ta se pak již nejeví jako přehodnocení úlohy „vysokého učení“ ve společnosti v duchu zvýšení jeho kvality a významu, ale spíše jako katalyzátor již probíhající komercializace vysokých škol, které za absence autonomního studentského hnutí stojí v cestě již pouze tradiční nechuť byrokratických aparátů ke změnám.

Komu reforma poslouží? Obavy – dobře míněné i pokrytecké – vznesené nedávno v souvislosti s mediálním spektaklem kolem rezignace ministryně Kuchtové, že se vinou stále nově inscenovaných loutkoher na vysokých postech dále prohlubují problémy českého školství, se při komplexním pohledu ukazují jako liché. Resort školství totiž nadále pevně řídí nejsilnější politický hráč současnosti (pánové Klaus, Topolánek i Paroubek snad prominou): volná ruka trhu.

Autor je doktorand sociologie na FSV UK.

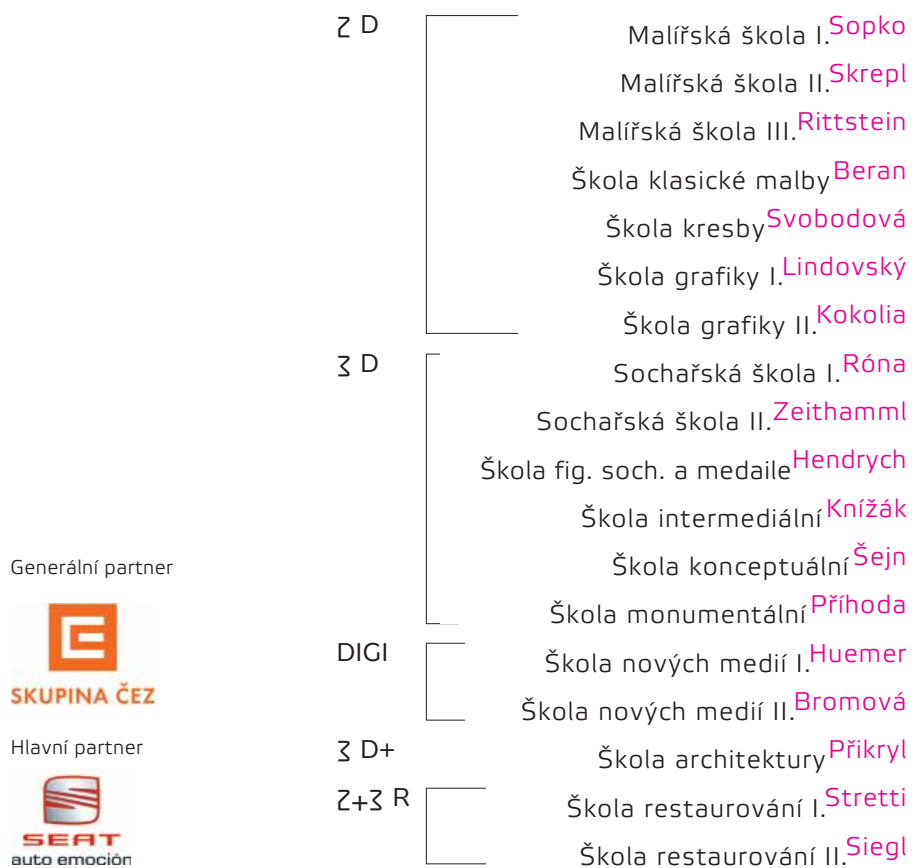
INZERCE

Akademie výtvarných umění v Praze
si Vás dovoluje pozvat na výstavu

AVU¹⁸

pod záštitou ministra kultury Mgr. Václava Jehličky
ve dnech 26. října – 25. listopadu 2007

Národní galerie v Praze, Veletržní palác, 1. patro, východní křídlo
Otevřeno út-ne 10.00-18.00 hod.

Generální partner

Hlavní partner

Knížecí rady profesorů

České školství je ubíjeno dvěma problémy. Žádný z nich by sám o sobě nepředstavoval problém zásadní, ale ve své kombinaci jsou smrtelné. Prvním je, že do školství proudí relativně málo finančních prostředků. Druhým, že tyto prostředky jsou rozdělovány nesmyslně a neefektivně. Jakkoliv se to týká všech stupňů vzdělávání, článek je zaměřen na vysoké školství v oboru společenských věd, jehož fungování má autor v nejčerstvější paměti.

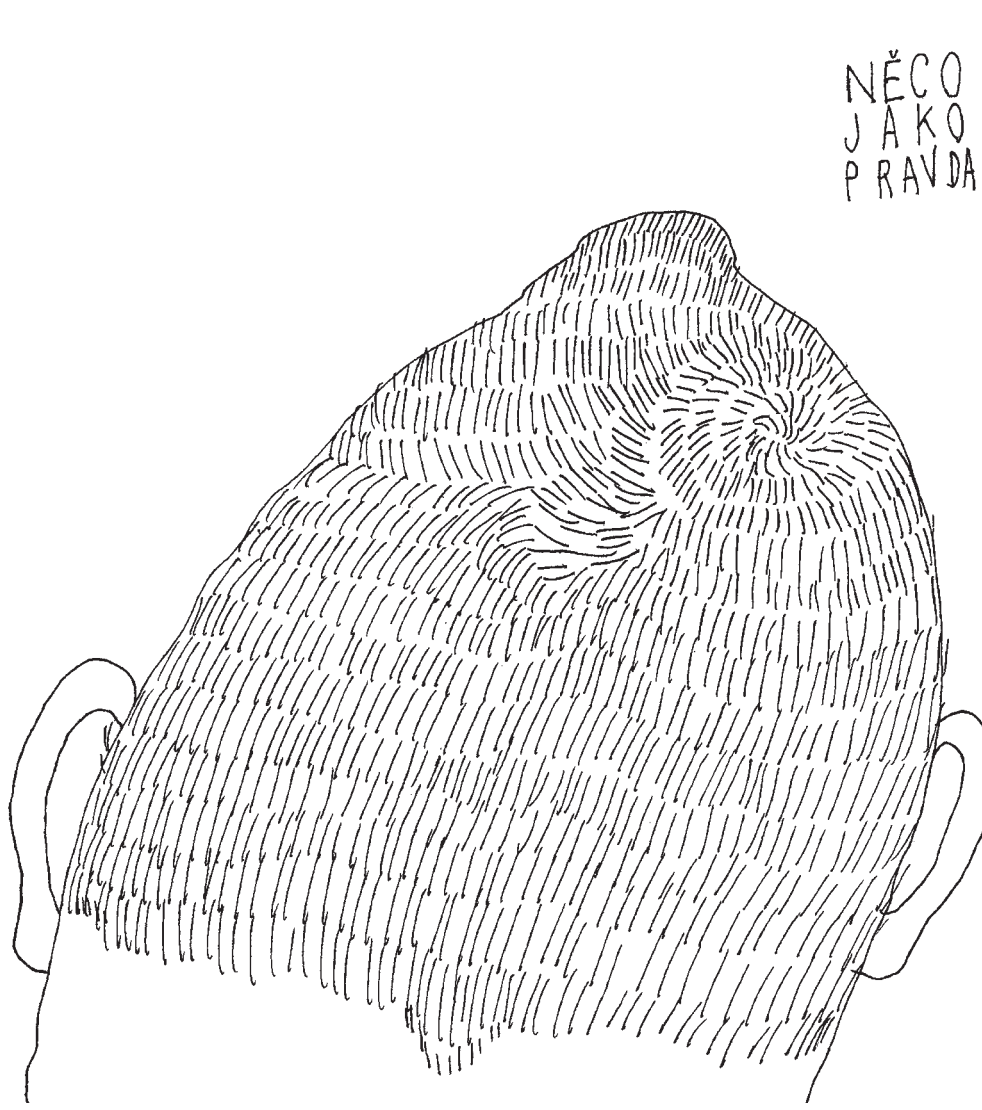
Petr Gočev

Vědomí krize českého školství je mezi pedagogy poměrně rozšířené a občas mediálně probublá v podobě nějaké té výzvy, „týdne neklidu“ atp. Pověstná krotkost českých pedagogů kontrastuje nejen s mexickou Oaxakou, kde stávka učitelů přerostla v dlouhotrvající konflikt s ozbrojenými složkami a desítkami mrtvých. I v mnohem bližším Bulharsku jsou požadavky a metody momentálně stávkujících učitelů mnohem důraznější – více než 80 % učitelů podporuje časově neomezenou stávku za dvojnásobné zvýšení platů, desítky učitelů drží hladovku.

Dalším kanálem, kterým je veřejnost zpravována o neutěšeném stavu českého vysokého školství, jsou plagiátorské aféry mnoha docentů a profesorů. Vysoká četnost těchto afér by neměla být interpretována jako pokleslost jednotlivců, ale spíše jako systémový jev, indukovaný způsobem rozdělování prostředků ve sféře výuky a výzkumu a z toho plynoucími nízkými výzkumnými ambicemi většiny univerzitních pedagogů. Mnohem závažnější stránkou problému, který se navenek projevuje plagiátorskými aférami, je skutečnost, že úvazky na vysokých školách (a v důsledku toho i výuka) odpovídají spíše stupni středoškolskému. A stejně jako od středoškolských učitelů nikdo neočekává přínos k rozvoji jejich vědního oboru, neočekává se to ani od učitelů vysokoškolských. Rozdělování peněz prostřednictvím grantů se řídí spíše známostmi a pozicí žadatele v akademické hierarchii; kvalita výstupů se posuzuje pouze formálně a s naprostou benevolencí, s jakou se též přivírají oči nad plagiátorstvím kolegů. Získávání grantů a akademických hodností je pak chápáno spíše jako způsob, jak si přilepšit k hubenému platu za stovky odučených hodin, než jako prostředek financování výzkumu a známka přínosu k rozvoji vědní disciplíny.

Výuka a výzkum

Když na univerzitě v Sydney zjistili, že většina asistentů vyučuje více než 75 hodin za semestr, bylo konstatováno, že takto vysoká výuková zátěž negativně ovlivňuje výzkumné aktivity, a bylo doporučeno ji redukovat tím, že se rozšíří pedagogický sbor. Přitom u nás odpovídá plnému asistentenskému úvazku přibližně 150 hodin výuky za semestr. Tabulkový plat kolem 15 000 Kč měsíčně na státní vysoké škole nutí asistenty přibírat si další úvazky na školách soukromých. Na výzkum pak už pochopitelně nezbývá čas. Vysokoškolská asistenti tak nakonec pouze vykládají látku, jak ji načerpali z učebnic, vzniklých často nepřilíš povedeným opsáním zahraničních vzorů. Publikáční činnost, potřebná pro postup v akademické hierarchii, je tak v lepších případech dílem více či méně zdařilé recepce zahraničních teorií, v těch horších více či méně úspěšně zakamufovaným plagiarismem.

Kresba David Böhm

Výuka společenských věd na českých vysokých školách představuje především v některých oborech charitativní aktivitu. Obětavost mnoha zapálených jedinců tak umožňuje udržovat úroveň výuky nad propastnou nekvalitou, která by odpovídala systémovým podmínkám fungování školství. Podívejme se tedy, jakým způsobem se k problematice svého resortu vyjadřují akademičtí hodnostáři, od kterých bychom mohli očekávat snahu o zlepšení systému české vědy a výuky. Bohužel, při čtení jejich článků se neubráníme pocitu, že jim situace vyhovuje, anebo, pokud usilují o zásadnější změny, jsou to často změny k horšímu.

Dne 22. července 2006 vyšel v Lidových novinách článek profesora sociologie Ivo Možného *Létající profesori daleko nadoletí*. Kromě bezpochyby podnětných úvah na téma měnicí se situace univerzit se pan profesor rozhodl poradit nejen vzdělávacím institucím, ale i mladým pedagogům a vědcům, aby „odložili spotřebu“, nebrali si příliš mnoho úvazků a místo toho se v duchu protestantských ctností věnovali svému odbornému růstu. Inu, piš, barde, odkládej spotřebu, a přijde den, kdy zúčtujem spolu. Jak ale říkal Keynes, „v dlouhém období jsme všichni mrtví“. A při výdělcích mladých pedagogů jde vskutku bezmála o holý život. S trochou nadsázky lze české školství přirovnat k „pyramidové hře“, něco jako bylo kdysi oblíbené Letadlo. Možný radí těm, kdo vstupují na příčky v základně pyramidy: „až to dotáhnete alespoň na pozici navigátora, začne vám ten systém sypat“. Připomeňme si však, že žádná pyramida vá hra nemůže fungovat věčně – hroutit se začíná v okamžiku, kdy se nenajde dostatek lehkovážných lidí, ochotných odložit spotřebu a do Letadla nastoupit.

Docent ekonomie a stínový ministr školství Jiří Havel publikoval v Hospodářských novinách z 22. února 2007 komentář *Máme platit školné?*. V článku je správně konstatováno, že „pokud během nějakých pěti nebo sedmi let systémově nevyřešíme otázku motivace škol k výkonu a kontrole nákladů, zatáhne nad budoucím vývojem země oponu“. Hlavním tématem textu je polemika s návrhem na zavedení odloženého školného, splá-

ceného až poté, kdy příjem absolventa překročí určitý násobek průměrné mzdy. Jakou alternativu tedy stínový ministr školství za ČSSD nabízí? Podle něj by bylo „ekonomicky efektivnější“, aby studenti neplatili až po skončení studia, ale rovnou na dřevo. Představitel ČSSD tedy proti současné koncepci ODS staví tu, na níž byl založen několik let starý (a sněmovnou naštěstí odmítnutý) návrh školného. ČSSD tak recykluje návrh, který ODS po zralé úvaze hodila do koše jako neprůchozí a nevhodný. Přitom ještě v měsíčníku Trend 6/2006 Jiří Havel v článku *Kdo nezná, nebo zaměňuje pojmy* sám kritizoval „zavádění školného placeného na dřevo“ jako asociální projekt české pravice. Jiří Havel pojmy bezpochyby zná a nezaměňuje, zato však nepochopitelně mění svá stanoviska. Těžko říci, co se dozvíme příště.

Autor je ekonom.

Úděl tlumočníka a aplikátora

Zamyšlení nad plagiátorskými aférami

Jaroslav Fiala
Ondřej Slačálek

Po smrti velkého českého historika Antonína Klimka běžel v televizi dokument, který jej připomínal a dal prostor i jeho vnoučkově, odhadem sedmiletému. Na otázku, zda ví, čím se zabýval jeho zesnulý a zasloužilý dědeček, odpovědělo ono dítě patrně nejvýstižnější charakteristikou velké části tuzemské vědecké práce: „On dělal ze starých knížek nové...“

Vzpomínat na tento výrok není nespravedlivým pliváním na hrob autorovi *Bojů o Hrad*. Právě tato kniha je skvělou ukázkou práce autora přesvědčeného jako mnoho jiných jeho kolegů, že „pravda“ sídlí v archívech, kam s ní chodí vědci obcovat. Snažit se tuto pravdu nějak teoreticky rámovat

je stále v mnohých prostředích podezřelé – odvrácenou stranou mince je ovšem to, že daná fakta pak rámuje především nereflektovaná názorová výbava autora anebo společenská poptávka. V kombinaci s tím, jak mnohé společenskovědní obory trestuhodně zanedbávají metodologickou stránku svého studia, tu máme zaděláno na velmi nekritický, netvořivý přístup k „realitě“.

Vyprávění „příběhů“, tedy zařetěžených faktů, představuje okamžik, kdy stoupenci teze „fakta mluví za sebe“ přiznávají barvu. Jejich fakta totiž pozoruhodně začínou sice mluvit za sebe, ale v jazyce aktuálních otázek, problémů a potřeb. Jiná mluva fakt představuje – slovy z názvu známého prohlášení některých představitelů české historické obce – „znásilňování dějin“. Přes to přese všechno má smysl příběhy vyprávět – jako pomůcky v pedagogické práci, jako „vstupní mýty“, které třídí nesnadnou látku. Jako počáteční orientační body v procesu, na jehož konci má být relativizace všech mýtů, včetně těch vstupních.

Na slova Klimkova vnoučka si nešlo nevzpomenout při nedávné diskusi nad „kauzou Budil“ a zejména nad argumentací některých zastánců akademika obviněného z plagiátorství. Možná skutečně mají pravdu jeho obhájci a etický panel, který se usnesl, že domnělé plagiáty v jeho díle jsou způsobeny tu pouhým vypadnutím poznámek, onde popularizačním charakterem dané knihy. Jak kvalitní to ovšem jsou publikace, že z nich vypadnutí poznámek učiní bezcenné plagiáty, tím se panel pochopitelně nezabýval. Má to přitom svou logiku – existuje-li jedna realita, pohybuje-li se ve světě faktů, jak je předat spolehlivěji než tak, že se co nejpřesněji zreprodukuje, jinými slovy opíše?

Italský komunista Antonio Gramsci svého času napsal, že součástí vědecké práce není jen objevování nového, ale i třídění již objeveného a předávání směrem k masám, popularizace. V českém prostředí je tato role vždy velmi silná – nezměnitelně malé poměry generovaly podobně jako například v poezii častěji než podmínky pro skutečně původní práci potřebu osvojit si jinde dosažený pokrok a předat jej dál, čekajícímu společenství zájemců. Častěji než objevitelské poslání připadá českému vědci úděl tlumočnicka a aplikátora cizích výdobytků na místní materii. Ovšem i tuto roli lze hrát dobře a špatně. Lze již zpracovanou látku znovu promyslet a zajímavě utřídit – a lze ji také otrocky přejímat. Lze využít relativně periferní postavení a jistou vzdálenost od světových vědeckých center ke kritické distanci – anebo se jí lze nechat smýkat a utápět se ve směsi z nouze ctnosti a závisti.

Když Gramsci tvrdil, že každá doba vytváří „stopy“, tedy jakési podvědomé pravdy, které se zapisují do naší mysli, upozornil, že tyto obecně přejímané pravdy jsou zase jen dočasným lidským výtvořem a že je nebezpečné je bezmyšlenkovitě a nekriticky považovat za samozřejmé. Poznal to ostatně na vlastní kůži jako vězeň v Mussoliniho Itálii, kde k vytvoření takové „pravdy“ došlo beze zbytku. Pokud by měla česká věda (a zejména humanitní obory) něco rozvíjet, pak by to mělo být kritické myšlení plné hypotéz, zpochybňování, argumentace a otázek, na které (ve většině případů) nelze najít jednoznačnou odpověď. Václav Bělohradský kdysi napsal, že ono nebezpečí přejímání jasných „pravd“ závisí na tom, zda v případě otázky, kterou klademe, známe předem odpověď, anebo zda se opravdu vydáváme prozkoumat (alespoň zčásti) neznámou krajinu. V prvním případě nám hrozí, že se dopustíme tautologie, a ve druhém nejistý výsledek, jenž však může skutečně vést k něčemu novému a nepoznanému. Druhý přístup je zákonitě mnohem těžší a zřejmě se jej málokdo podaří dosáhnout. Ale již samotná snaha se o to pokusit stojí za to a činí vědeckou práci hodnotnou.

Autoři jsou doktorandi na FF UK.

Nejistá pákistánská pojistka

Návrat bývalé premiérky doprovázejí výbuchy a nadšení

Události prvního dne po návratu Benazír Bhuttové do vlasti ilustrují, co Pákistán v příštích několika měsících čeká.

TOMÁŠ VLACH

Bývalou pákistánskou premiérku vítaly 18. října 2007 při návratu domů davy příznivců, ale také dva sebevražedné atentáty, kterým nedokázala zabránit ani mimořádná bezpečnostní opatření.

Pákistán je unikátním politickým zřízením: vojenskou diktaturou, kde fungují běžné demokratické instituce, především Nejvyšší soud, dále politické strany a nezávislá média. Má to své výhody i nevýhody. „Zásluhou“ diktatury se daří držet v pozadí islámské politické strany, které však v prostředí vzrůstajícího antiamerikanismu a vůbec protizápadních nálad rychle posilují. Demokratické prvky činí život v Pákistánu snesitelným, a nakonec i díky nim mohlo dojít k dohodě o návratu Bhuttové.

Prvky demokracie v prostředí diktatury ale také přispívají k reputaci Pákistánu jako mezinárodního vývozce terorismu. Ačkoli prezident, generál výsadkových jednotek Parváz Mušaráf už nespočetněkrát oznámil, že proti zdrojům terorismu zakročí, nikdy se tak doopravdy nestalo. Generálovy příkazy nebyly naplněny – nejen kvůli laxnosti podřízených, ale i proto, že zákony neumožňují uzavřít náboženské školy jen na základě podezření, že se v nich vymývají mozky budoucím sebevražedným atentátníkům. Snad jen v Pákistánu si lze najmout právníka, který u nezávislého soudu dokáže prosadit literu zákona proti nařízení vojenského režimu.

Proti terorismu politikou

Na návrat Bhuttové tlačily především Spojené státy. „Obávají se Mušaráfovy neschopnosti potírat terorismus a jeho rychle upadající popularity,“ tvrdí komentátoři BBC. Úkolem Bhuttové by mělo být systém zcivilnit

a zprůhlednit. V boji proti terorismu Bhuttová navrhuje zatím spíš politická řešení. Zaměřit se chce na kmenová území při hranici s Pákistánem, kde se skrývají členové islámských militantních skupin (i když většina hledaných teroristů byla naopak dopadena v pákistánském vnitrozemí). Oblasti mají už od dob britské koloniální nadvlády speciální status, například v tom, že zde státní moc kontroluje jen hlavní silnice a jinde vládnou kmenové rady starších. Bhuttová se chce obrátit na Nejvyšší soud, aby povolil činnost politických stran na kmenových územích, a plánuje rozsáhlé investice do škol a infrastruktury. „Absence politických stran vytváří ve společnosti vakuum, kterého pak využívají extremisté, je třeba varovat obyvatele před nebezpečím fanatismu,“ řekla Bhuttová na tiskové konferenci těsně před návratem do vlasti.

Bhuttová nemůže očekávat, že ji vojáci a policisté budou poslouchat víc než generál Mušaráf. Stejně jako on si nedokáže zajistit loajalitu tajné služby ISI, mocného hráče na pákistánské scéně. Byla to ISI, kdo v polovině devadesátých let vytvořil afghánské hnutí Taliban. Už skoro 50 let udržuje těsné vztahy s kašmírskými islamistickými skupinami, které dnes mají velmi dobré vazby na teroristickou scénu v celém Pákistánu. ISI se však neřídí pokyny shora, ale sama sebou.

Naděje na povznesení

Daleko efektivnější naopak Bhuttová může být v povznesení popularity – i legitimacy – současného režimu. Mušaráf měl zpočátku podporu střední třídy, postupně o ni ale přicházel, když se snažil upevnit svou moc zásahy proti demokratickým institu-

cím. Když letos na jaře prohrál boj o Nejvyšší soud, stálo ho to poslední zbytky popularity. V parlamentu se opíral o umírněné islamisty z Pákistánské muslimské ligy, jako bývalý voják ale reálnou podporu na politické scéně nikdy neměl.

Bhuttová je na tom o poznání lépe. Skandály a přehmaty z jejího předchozího vládnutí jsou už zapomenuty, a především má silnou základnu v podobě Pákistánské lidové strany (PPP). Založil ji její otec Zulfikar Ali Bhutto, který se v sedmdesátých letech stal prvním demokraticky zvoleným lídrem země. Dnes jde o jednu z nejsilnějších politických stran v Pákistánu, která má reálné šance vyhrát v parlamentních volbách na přelomu roku.

Bhuttová tedy do Pákistánu přináší především svou tvář, která povznese stávající vojenský režim jak z pohledu okolního světa, tak zevnitř pákistánské společnosti. Pro Západ je do určité míry pojistkou, že události v zemi s jaderným arzenálem nenaberou neočekávaný směr. Především že ve volbách nezvítězí extremistické islamistické strany – a i kdyby se tak stalo, Bhuttové lidovci a Mušaráfova muslimská liga je přebijí případnou koalicí.

Otazníky ale zůstávají. Bhuttovou spolu s jejím manželem Asifem Zardarim (známým pod přezdívkou *Pan 10 procent*) vyšetřují policisté ve Švýcarsku a ve Španělsku kvůli praní špinavých peněz z dob jejího předchozího vládnutí. Novou kauzu z let 1993 až 1996 teď otevřel i pákistánský Nejvyšší soud. Pozice charismatické muslimské premiérky proto stále zůstává nejistá, a jak už je v pákistánské politice tradicí, stát se může cokoli.

Autor je redaktor ČT.

par avion

DIE WELT

Günter Grass se 16. října 2007 dožil osmdesáti let. Německá média si nenechala ujít příležitost a takřka všechna nabídla „alespoň krátký esej“ o této žijící legendě německé literatury. Poté, co se Grass nedávno doznal k členství v divizi SS Frundberg, se zdálo, že v Německu zavládl konsensus jako zřídka: novináři se až na výjimky shodovali na tezi „s tím esesákem nechceme mít nic společného“ a psali a hovořili o konci jednoho morálního vzoru a o Grassově neodpuštělném farizejství. Nyní dochází k vytřízlivění a k vychladnutí hlav po velkém skandálu. Redaktor deníku Die Welt Eckhard Fuhr píše ódy na jeho „neutuchající produktivitu“ i v tak pozdním věku. Grass, který byl jakožto „spisovatel nasazený ve volebním boji sociálních demokratů“ postrachem konzervativců, je podle něj dnes špatným svědomím „liberálních městských vrstev“. Připomíná jim totiž, že aktivní občanská angažovanost je právě tím prostředkem, jakým lze svět posunout trochu dále – ačkoliv to jde opravdu jen „šnečím tempem“. Fuhr také upozorňuje na nebezpečný fakt: Grassova díla nejsou čtena jako literatura, ale bývá jim dávána a priori nálepka politické agitace. „Politika vítězí nad estetikou,“ píše Fuhr a varuje před tím, aby byla Grassova díla automaticky interpretována jako „transportér politických poselství“. Grasse je prý třeba začít vnímat opět jako

literáta. Jako „mistra slova a obrazu“, jako „stvořitele vypravečského kosmu“, jak píše Fuhr. Už jenom proto, že ani on sám nemá chuť a také zapotřebí být ve svých osmdesáti letech „krotitelem národa“. Na konci článku je v internetové verzi připojena diskuse čtenářů, která zaujme prvním příspěvkem s názvem „Kamarádi z SS-divize Frundberg srdečně gratulují k narozeninám“.

Frankfurter Allgemeine

Když byla na začátku devadesátých let stavěna, bylo jejím architektem dokonce vyhrožováno smrtí. Řeč je o největší mešitě Spolkové republiky Německo v Mannheimu. Mešita sultána Selima byla slavnostně otevřena v roce 1995. Dnes je uváděna jako vzor integrace a pokojného spoluzití muslimů s německou většinovou společností. Christoph Ehrhard ve vydání FAZ z 16. října zpravuje také o diskusích před stavbou. „Nemáme proti muslimům v podstatě nic, ale mešitu ať si stavějí někde jinde,“ zněl klasický „argument“ odpůrců. Mešita měla vzniknout ve čtvrti Jungbusch, což je část města, kde už tak bydlelo dost migrantů. A nová stavba by podle jejích odpůrců přitáhla pouze další a udělala by tak z Mannheimu sociální časovanou bombu. Komunálním politikům se ovšem před dvanácti lety podařil husarský kousek. Postarali se o to, že si za jeden stůl sedli zástupci obce muslimů, městské samosprávy a křesťanských církví. Mluvili spolu o tom, zda vystavět minaret a kopuli či ne, o financování dalšího provozu a především o tom, jakou roli by nová mešita měla

v Mannheimu sehrát. „To přispělo k naprosté transparentci,“ prohlásil jeden z tehdejších účastníků. Bylo dohodnuto, že mešita bude otevřená všem, a to nejen „ve dnech otevřených dveří“. Navíc se provozovatelé zavázali, že na místě vybudují i vzdělávací centrum a kavárnu. Široká shoda vyústila v to, že i starousedlíci, kteří kdysi brojili proti výstavbě, dnes mluví o „naší mešitě“. Podle nich bylo důležité mimo jiné to, že se výstavbu nepodařilo politicky instrumentalizovat a dát tak předvolební munici místním politickým stranám. Podobný přístup by se podle redaktora vyplatil i v případě Kolína nad Rýnem, kde se právě o výstavbě nové mešity diskutuje. Německá společnost se ovšem již nezdá být tak otevřená jako před více než desetiletím a celá diskuse připomíná scény z doby Bismarckova „Kulturkampf“.

Handelsblatt

Bruselský korespondent listu Handelsblatt Eric Bonse analyzuje v eseji z 16. října současný stav Evropské unie a roli Německa v ní. Zcela bez skrupulí konstatuje, že „evropský sen byl dosněn“. Vizionáři jako Habermas nebo Rifkin neuspěli a otcové evropské ústavy Joschka Fischer a Valéry Giscard d'Estaing si své dílo také nebudou moci vystavit. Evropská unie je dosti difuzní i v ohledu na zcela konkrétní politické oblasti. O svobodném hospodářském prostoru se mluvit nedá, společná sociální politika se nekoná, nemluvě o jednotné politice zahraniční a bezpečnostní. Lisabonská strategie se zatím ukázala jako nepříliš funkční, Turecko

uvízlo někde na půli cesty a „velmoci“ přestávají brát Evropu vážně. Bonse přichází se třemi scénáři, jak se věci budou vyvíjet dál. První dva jsou „extrémní“ a spíše nepravděpodobné. Podle první varianty dojde k úspěchu. Reforma EU se zdaří, Lisabonská strategie skutečně přinese hospodářský růst a pracovní místa, Evropa se skamarádí s Ruskem, zvládne přístup Turecka a stane se z ní uznávaný „global player“. Druhá varianta: totální neúspěch. Reformní smlouvu se nepodaří schválit, Lisabonská strategie bude odhalena jako pouhý nerealistický text, Turecko zůstane mimo EU, která se tímto promění zpět v pouhou zónu volného obchodu.

Podle Bonseho je pravděpodobnější třetí scénář, tedy „něco mezi“. Evropská reformní smlouva bude schválena za velkého protestu a nevole mnohých zemí EU, Lisabonskou strategií se podaří naplnit toliko částečně a Turecko do Unie nevstoupí. EU by pak podle něj byla nucena omezit se pouze na ty nejdůležitější úkoly a vedení by bylo neformálně předáno Německu a Francii jakožto motorům Evropy. Za těchto okolností by Evropa ovšem v žádném případě nemohla držet krok s USA, Ruskem, Čínou a Indií. Ve stávající krizi však autor spatřuje šanci pro Německo. Podle Bonse je SRN nyní ve výborné kondici: je znovusjednocená, je mistr světa v exportu, žije v míru se svými sousedy a brousí si zuby na stálé místo v Radě bezpečnosti OSN. „Pokud bude Německo iniciativní,“ říká Bonse, „může EU překonat svou nemohoucnost a ztrátu orientace.“ Pak bychom nebyli „Lost in Europe“, ale měli bychom „Lust auf Europa“ (chuť na Evropu).

Z německého tisku vybíral Martin Teplý.

Univerzita jako motor hospodářství

Reforma vysokého školství po americku

Peníze od BP poškodí podle kritiků pověst Berkeley a důvěru veřejnosti ve vědu, která se tam provozuje. Foto Li Ka Shing Foundation Ltd.

TEREZA STÖCKELOVÁ

Dokončení ze s. 1

Výsledkem mají být nové plodiny a mikroorganismy, jejichž přeměna na biopaliva bude účinnější než v případě dnes užívaných plodin. Druhá větev projektu se týká mikrobiologických metod, které umožní získávání a čištění fosilních paliv z obtížně dostupných podzemních ložisek. Třetí, socioekonomická část se pak má soustředit na ekonomickou uskutečnitelnost a společenské přijetí těchto nových technologií. Zastánci projektu přitom vyzdvihují především jeho první větev, zaměřenou na biopaliva, a prezentují ho jako revoluční příspěvek udržitelné energetice.

Podle vítězného návrhu má institut sídlit v prostorách *Institutu genomické biologie UCB*. Na projekt tam přijde pracovat až 50 výzkumníků BP, kteří budou tvořit uzavřené „vlastnické oddělení“, jehož výsledky budou majetkem BP. Vedle toho bude fungovat „otevřené oddělení“, jehož výsledky budou vlastnictvím univerzity, přičemž BP bude mít přednostní právo na jejich licencování. Výzkumníci BP se mají intenzivně zapojit i do vzdělávacího procesu – do výuky kursů a vedení studentských prací – a na „otevřeném oddělení“ spolupracovat s „postdoky“, studenty a techniky, kteří jsou v těchto oborech klíčovou pracovní silou pro manuální provádění experimentů. Všechny publikované práce budou podléhat recenznímu procesu ze strany BP. Ten má ošetřit zveřejňování informací, které by BP chtěla chránit jako své duševní vlastnictví.

Oznámení o plánované smlouvě vyvolalo ihned na kampusu protesty ze strany studentů i mnohých univerzitních učitelů. Jejich námitky se týkají především tří okruhů. Za prvé oponenti kritizují neprůhlednost jedná-

ní. V případě takto velkého a „vlajkového“ projektu nejde jen o spolupráci několika výzkumníků se soukromou firmou, ale o spojení jména univerzity s určitým, společensky vysoce relevantním technologickým projektem. Jednání o něm mělo být proto daleko otevřenější a průhlednější.

Za druhé se kritici vyslovují k samotnému vědeckému obsahu projektu. Ten podle nich nebere v potaz negativní důsledky a rizika biopaliv, jak z hlediska životního prostředí (odlesňování, emise skleníkových plynů), tak sociálních důsledků na chudé země (konkurence mezi pěstováním plodin pro potravinářské a energetické využití a související vzrůst ceny potravin). Kritici protestují proti tomu, aby UCB svým jménem zaštitila tento projekt, vydávající se za řešení globální energetické krize. Odstrašujícím případem je v této souvislosti výzkumný kontrakt mezi Stanford University a společností Exxon, uzavřený v roce 2002, který Exxon využil pro veřejné zpochybňování klimatické změny pod hlavičkou univerzity. Oponenti z UCB se také ptají, co se bude dít s tím univerzitním výzkumem, který kriticky zkoumá environmentální a sociální důsledky masivního přechodu na biopaliva nebo se zaměřuje na alternativní zdroje energie (včetně způsobů, jak snížit energetickou spotřebu). Vzhledem k plánovanému zapojení BP do všech univerzitních aktivit přitom nejde jen o různorodost výzkumu, ale také univerzitní výuky. Špatně kontrolovatelná smlouva by mohla jednostranně vychýlit směřování celých disciplín či výzkumných zaměření.

Konečně za třetí pak kritici upozorňují i na velmi špatnou pověst firmy BP, která je známa porušováním lidských práv v afrických zemích a přes svůj „zelený“ image se nechová nijak příznivě ani k životnímu prostředí. Peníze od této firmy poškodí podle kritiků

pověst Berkeley a důvěru veřejnosti ve vědu, která se tam provozuje.

Je třeba bránit společnost

Smlouva mezi UCB a BP nebyla doposud podepsána. Její podrobnosti se teď vyjednávají v atmosféře veřejného tlaku ze strany studentů, části akademických zaměstnanců univerzity i kalifornských médií, která k případu zveřejnila již desítky článků. Do závěrečné podoby smlouvy by se měl tento tlak výrazně promítnout.

Má-li u nás dojít k transformaci univerzit směrem k jejich komercializaci, potřebujeme nejen inovativní podniky a podnikavé výzkumníky, ale také silnou a kritickou (akademickou) veřejnost. Jinak budou postupně z univerzit vytlačovány obory a výzkumníci, jejichž bádání nepřináší alespoň potenciálně ekonomické využití nebo kteří, v případě sociálních věd, nepřispívají k legitimizaci současných neoliberálních politických pořádků.

Kritici transformace univerzit (a výzkumu) jsou tu nejčastěji prezentováni jako „socialističtí“ lenoši, neschopní obstát v konkurenčních podmínkách. Jenže o lenochy v dnešní transformaci neběží. A nejde ani o to uchránit univerzitu jako „katedrálu“ vědění. Rozhoduje se spíše o tom, zda se má univerzita proměnit pouze na motor ekonomického růstu a inovace, nebo fungovat jako relativně otevřený, kritický a sociálně angažovaný prostor, který zcela nepodléhá kultu HDP. První volba tu začíná mít řadu vlivných zastánců. Myslím, že je načase začít bránit společnost a univerzitu – a bouřit se.

Autorka působí v Sociologickém ústavu AV ČR.

INZERCE

INTERCITY INTERCITY: BERLIN – PRAHA RLIN – PRAHA

Čtvrtý ročník z desetiletého výstavního cyklu přehlídek současného umění /
The Fourth Year of the Decennary Contemporary Art Exhibition Cycle

INTERCITY: BERLIN – PRAHA 05
GRAFIKA / KRESBA
GRAPHIC ART / DRAWING
4. - 30. ŘÍJNA 2007 /
OCTOBER 4TH - 30ST 2007

DAVID BÖHM / JIŘÍ FRANTA
ROLAND FUHRMANN
HARRIET GROSS
PHILIPP HENNEVOGL
MARKÉTA HLINOVSKÁ
MARTA HOŠTÁLKOVÁ-HOŠKOVÁ
SYBILLE HOTZ
JAN KALÁB
LUKÁŠ MACHALICKÝ
MICHALIS PICHLER
ČESTMÍR PŘINDIŠ
IVANA ŠTENCLOVÁ
JAKUB ŠVĚDA
LILLA VON PUTTKAMER
MYRTIA WEFELMEIER
GABRIELE WORGITZKI

Výstavní síň Mánes, Masarykovo nábřeží 250, 110 00 Praha 1
út – ne 10:00 – 18:00 / Tue – Sun – 10 a.m. – 6 p.m.

Nadace Český fond umění, InterCity:Berlin – Praha, o.s., Česko-německý fond budoucnosti, Nadace DrAK,
Ministerstvo kultury ČR, České centrum Berlín, Trans media, týdeníkA2, Respekt, Time-In

Na kole do Indie

Musíte jet po výpadovce z Prahy na Kolín. Trasa vede na východ rovinou, jež končí v Kyrgyzstánu, kde je potřeba zábočít na jih. Následují hory. Ťan-Šan, Pamír, Hindukúš, Himálaj. Tak to stojí v mapě. Čtyři měsíce trvalo, než se o tom autor přesvědčil na vlastní kůži.

JAN TURNOVSKÝ

V českých zemích je největší provoz v pátek odpoledne. Přesto se mi z Prahy jelo dobře. Směrem od metropole vozidla řídla a vzduch se vyčistil. Rovina se táhla a na poměrně dobrém asfaltu kolo svištělo.

Na Českomoravské vrchovině byl sice menší provoz, zato horší silnice a kopce a kopečky. Poprvé a naposled během ročního putování mě spálilo slunce.

Na jižní Moravě jsem si dal po hospůdkách guláš a pivo a projížděl jsem alejemi rozkvetlých jabloní a kochal se pohledem na malované domky. Cyklista je zde druh značně rozšířený, zejména o víkendech a mimo město.

Přes lužní lesy u hranice jsem nabral směr Bratislava. Asfalt se zdál možná o chlup lepší než u nás, je tu také mnoho míst k občerstvení, provoz byl víceméně stejný. Jen cyklostezek je dokonce ještě méně než v Čechách.

Po skoro třech týdnech šlapání jsem na Ukrajině čelil asfaltu asijského typu s dírami ve vozovce. Auta, povětšinou žigulíky, ruské nákladáky Kamaz či motocykly Dněpr a Ural dost kouřily. Přede mnou se rozkládaly tisíce kilometrů roviny, jen zkraje přetáté hřebem nasazených a zalesněných Karpat. Dál pak úrodné širé lány, obrovské krávy, špinavý a chudý venkov. Města „sovětského typu“ vyhlížejí zchátrale. Ještě zchátralejší jsou pak sovchozy a kolchozy. Hemží se to tu pomníky Lenina, Ševčenka, Franka. Cyklistů jsem spatřil málo, kolo využívá zejména staré vesnické obyvatelstvo. Slouží jim jako dopravní prostředek při cestě na pole a leckdy supluje i prostředek nákladní. Běžný náklad tvoří vidle, přivázané k rámové tyči hroty dozadu. Jídelníček jsem v tomto kraji obohatil o maso ryb (i sušených). Krom piva, vody a čaje tvořil můj pitný režim kvas, který se prodává čerstvý, chlazený z cisteren podél silnic, což je pro jezdce na kole ideální. Rozšířené pití vodky je pro cyklistu vhodné méně. Na 9. května hrál v jednom maloměstě se sochou Lenina na náměstí dechový studentský orchestr Šostakoviče. Sochu obklopovaly stánky s točeným pivem, balónky a šašlikem. Přítomni byli veteráni z velké i z té menší (afghánské) vojny. Seschlý stařík s placatou čepicí leninského typu s kily železa a metry stuh na plecích se vychloubal: „Střílel jsem Germánce, do hlavy, pic, pic,“ a ukazoval prstem. Jiný stařík jelcinózního typu zbrunátněl z požitého alkoholu. Jeho prsa byla metály obtěžkána snad ještě více. Plukovníka tankové divize v Afghánistánu jsem si vyfotil, ale jeho značně opilá manželka ztropila scénu, že fotit mám ji, že je hezčí.

Východ Ukrajiny vypadá jak sovětský skanzen. Slogan „Učit se“ je pro jistotu ztrojen a mozaikou vyveden skoro na každé škole. U sloganu jsem našel vykreslený profil s bradkou a placatou čapkou. V kraji havířů jsem běžně viděl vlaky o 60 až 80 vagonech plně naložených uhlím, ale také haldy hlusiny.

V Indii byl dobrý asfalt skoro všude a hustá síť silnic. Foto Jan Turnovský

Mour, prach a špína ve vzduchu a na spálené šedivé trávě.

V Rusku jsem narazil na špatné a neúplné značení směru. Jel jsem po rovině, kde frekvence míst s možností občerstvení znatelně poklesla. Místní stravovací standard tvoří zelná polévka à la boršč s chlebem. Od jakési babky jsem dostal i pirožek. Okolosedoucí řidiči byli ohleduplní, cyklisty jsem však neviděl. Ve stánku s kyrgyzským fastfoodem mi „prodali zadarmo“ a ještě přibalili výslužku. Cestou z Volgogradu do Astrachaně začala poušť. Místní jí říkají step.

Praskla mi osa pravého pedálu. Šlapal jsem tedy 50 kilometrů jen levou nohou. Zachránili mě v kazašské kolonii. Nejdřív to vypadalo, že mi opilý Kazach vyfrézuje v dílně místního kolchozu osu novou i s opačným závitem. Nakonec ale stačila provizorní ze zchátralého dětského kola. Obchod s cyklo doplňky jsem zaznamenal pouze jeden, a to ve Volgogradu. Prodávali tam levné značkové zboží, bohužel padělané, nefunkční. Směrem východním se veškeré komponenty shánějí na tržištích, jde o levnou čínskou produkci. Musí stačit.

V Astrachani jsem šel na rynek. „Vem si k tý šlapce ložiska,“ sypala mi babka v šátku zdarma do dlaně, „sou to strašný šmejdy, od Kitájců. Za chvíli se ti vysypou, tumáš. Eště tady, na! – a klíč na šlapku nechceš? Nepovídej a ber. Bude se hodit, uvidíš. Šťastlivo,“ smála se a z úst se blejskalo zlato. „Moloděc, jede až do Alma-Aty!“ Babka je středem pozornosti davu, který mi zůstal za zády. Alma-Ata je malá lež, nechtěl jsem domorodce úplně rozhodit Indií. Tu a tam se někdo ptal na důvod

cesty. Jestli mě platí vláda nebo ministerstvo sportu, nebo kdo vlastně. Těžko se to vysvětluje. Někdy jsem byl novinář anebo spisovatel při sběru materiálu, někdy sportsman, jindy jsem jel navštívit starou neudržovanou tetu do Alma-Aty. To podle toho, koho jsem potkal. Alma-Ata je ještě v mezích představitosti, bývalo to město v jednom státě. V Kazachstánu jsem říkal, že jedu do Biškeku, v Biškeku zase do Dušanbe a až od Afghánistánu jsem si troufl mluvit pravdu. Z Hindukúše už jsem svištěl na Hindustán.

První kazašské kilometry jsem se kodrcal rychlosti chůze, okolo se popásali velbloudi, fičel vítr a bylo pod mrakem. Vesnic, či lépe řečeno domů ze sluncem vyšisovaných prken se střechou z vlnitého plechu, je v poušti jako šafránu. Na kole jsem měl naloženo šest dvoulitrových láhví s vodou. Slunce pralo, vzduch se tetelil nad asfaltem. Teplotu jsem odhadl na 45 ve stínu, ten však chyběl. Celé dny mě provázely sloupce prachu. Z několika set metrů mě pozorovali orli. Hnízda měli zbudována na zemi, vypadala jak pelechy přerostlých králíků. Občas se objevila čajchána u cesty, osvěžovna pro kamionáky. Sedí na zemi na koberečích a pijí čaj.

Na břehu Kaspického moře se to hemžilo zmijemi. Tlačil jsem kolo písčnou závějí. „Sežerou tě šakali,“ varovala mě místní děvčata, „nezůstávej po setmění sám u vody.“ Kilometr od břehu jsem měl vodu do půli lýtek. Šakali nepřišli.

Jedinou starostí byly tekutiny. Voda, nebo když to šlo, tak čaj. Pije se tam s mlékem, sladký. Někdy stačilo vyfotit majitele čajchány, zapsat adresu, slíbit poslání fotky a čaj byl

Foto Jan Turnovský

Reportáž z opravdové cyklojízdy

Foto Jan Turnovský

zdarma. Čaj, šašlik, chleba, rýžový plov. Jin-
dy jsem zas došel k domku pro vodu. Kaza-
ši pokuřovali na zápraží. „Vodu? Jo, počkej
– a kefir piješ?“ „Piju,“ povídám. Vesničan
přinesl v náručí pětilitrovku jak od okurek
a míchal smradlavý kefir. Chystal se nalít mi
do misky, vtom pětilitrovka praskla, kefir mi
čvachtl do klína. „Cha chá,“ smáli se chlapíci,
„aspoň na nás nezapomeň.“

Vstávat bylo nutno, než se step rozpáli-
la, nejlépe hned za rozbřesku. Kolem cest
se trpytily solné bažiny. Velbloudí kosti se
bělaly na tenké solné krustě opodál. Okolo
rezavěla ocelová vahadla, která cucají ropu
z pouště. V aulu III. internacionála byl v pro-
dejně k dostání orosený půllitřík kyselého
velbloudího mléka z lednice. Přihnal se houf
domácích. „Pojd' k nám na čaj!“ U hostitele
jsem pak zmalátněl po pěti chodech jídla. Po
mastné beranině, jogurtu a rýži bych to na
silnici přes poledne dlouho nevydržel. Tro-
chu jsem tam počkal.

Projel jsem pak poblíž Bajkonuru, na kos-
modrom mě ale vojáci nepustili. O dva dny
později Kazaši vyslali svůj první modul do
vesmíru. Přijel i Putin. Od rána foukal vichr.
Poryv větru se mnou hodil do příkopu něko-
likrát během pár minut. „Tři dny a tři noci
tu bude fičet,“ říkali místní, „skrz ty rakety
z Bajkonuru.“ Šlapal jsem dál. Zastavil kami-
on. „Přece se nebudeš dřít v raketovém vět-
ru, nasedej,“ povídá rozšafně šofér. Kolem
cesty se objevily stromy a stín, zelená křoví,
zavodňovací kanály a malá melounová políc-
ka. Jeli jsme pěknou silnicí podél řeky Amu-
darji. Svezl jsem se až do Turkeštanu, tam
už fičelo o poznání méně. Vzduch byl vlh-
čí a šlapalo se fajn. O pár dní později jsem
zahlédl hory se zasněženými štíty na pravo-
boku. V příkopech u cest rostlo konopí. Seno
přetékalo z vozíků tažených koňmi.

V hlavním městě Kyrgyzstánu jsem bydlel
v hotelu na třídě Julia Fučíka. Zažádal jsem
o vízum do Pákistánu a dostal jsem ho zdar-
ma. Potkal jsem cyklistu Erika ze Španělska.
Mířil do Indie, jako já, ale přes Tibet a Nepál.
Jeli jsme chvíli spolu k největší kyrgyzské
turistické atrakci – jezeru Issyk-kul, a pak dál,
přes zasněžené ťanšanské sedlo až skoro na
čínskou hranici. Chyběla nám tam pohranič-
ní bumázka. Tak jsme museli zas zpátky. Ces-
tou jsme pili kvašené kobyly mlíko, kumys. Dál
jsem jel zase sám. Zelené horské louky jsou
plné květů. Kousek od hranic s Tádžikistánem
začíná pamírská dálnice. V noci přišli
opilí vesničané loupit. Zahnal jsem je na útěk,
azyl mi poskytla nakonec v zemljance bab-
ka a dva kluci, co u ní byli na prázdninách.
Projížděl jsem poslední vesnice v Kyrgyzstá-
nu a v dálce viděl panorama Pamíru. Jel jsem
přes široké údolí, plné žluté trávy. Chrochtali
tam jaci, frkali koně. Naplnil jsem vaříč benzi-
nem, koupil těstoviny, rýži, chleba, čaj a cukr.

Vaříč mi ten den někdo ukradl, ani nevím jak.
Asi když jsem kupoval chleba.

Pamírská dálnice, ta malá, úzká asfaltka,
byla místy stržená řekou, jež se přes ni valí.
Hodil jsem kolo na záda a brodil. Mířil jsem
výš a výš do sedla, kde byl už řídký vzduch.
Stála tam zrezlá maringotka a v ní spali
tádzíčtí vojáci. Vzbudil jsem je a ukazoval pas.
Fičel vítr a všude bylo liduprázdno. Cestu mi
lemovaly zasněžené štíty šesti-, sedmitisíco-
vých vrcholů. Jel jsem přes Pamír bez vaříče,
odkázán na pohostinnost pastevců. Do čaje
mi lžičkou ukrojili máslo, pak posolili. Na
chleba přidali smetanu, jogurt. Před jurtou
se pásli jaci. Jedno odpoledne jsem narazil
na hliněnou boudu u cesty, restaurant, kde
jsem si dal pečené pstruhy. „Pro tebe jsou
zdarma, platit budou Číňani,“ smál se hostin-
ský. Auta tam skoro nejezdí, nemají kam. Jen
občas jsem potkal čínský kamion, plný něče-
ho na prodej. O několik dní později jsem sjel
do údolí řeky Pjandž. Za řekou se rozkláda-
ly placaté hliněné domky Afghánců, u nich
se zelenala pšenka. O kus dál rezavěly tanky.
Konečně jsem dorazil k mostu a celnici.

Cesta do hor byla prašná, kamenitá a pro-
cházelá malou vesnicí. Vyměnil jsem dolary.
V místní knajpě jsem vsedě na podlaze popí-
jel sladký zelený čaj z čínské termosky. Snědl
jsem jediné jídlo, které měli: skopové, k tomu
rýži s rozinkami a chlebovou placku. Položil
jsem po jídle bankovky před sebe na zem. Hos-
tinský si vzal dvě. Cesta byla nejhorší od začát-
ku putování. Tak prašná a kamenitá, že jsem
zapadl až po ráfek, občas po kolena do vody
valící se přes cestu. Tři dny vedla cesta vedla
mezi lány opiového máku. Nařezávači máku
se mračili. Nechtěli se fotit. Jinak tu ovšem žili
velmi pohostinní a přátelští lidé. Afghánci na
severu rusky mnoho nemluvili, anglicky ješ-
tě méně. Povídali jsme si rukama. Afghánská
policie na check postech prohlížela a zkou-
mala pas. Číst latinu uměl ten nejváženější
příslušník. Mou zemi většinou neznali. Byli
ale vyzbrojeni československými kalašnikovy.
„Aha, už víme, no good. Když se střílí dávkou,
zasekávají se,“ říkali se smíchem. Po kontrole
formalit mi pak dali studenou vodu, meloun,
čaj, někdy i postel ve stínu borovice na přečká-
ní polední výhně. Hokynáři v boudách u cesty
prodávali sušenky. Dar indické vlády a jejich
občanů afghánskému lidu. Not for sale.

Před Faizabádem se mi udělalo zle. Táhl
jsem kolo z cesty, aby mě nepřejel malo-
vaný kamaz plný opia. Miny-neminy, uleh-
l jsem do prachu vedle cesty. Zavřel oči. Strih.
Otevřel. Bosé nohy okolo. Hlasy. „Nechte mě
být, prosím. Jen si trochu odpočinu a hned
zase půjdu.“ Neumírej nám tady, přijdou
vojáci, budeme mít problém, prosili posun-
ky. Odpočívat se tam nedalo. Svezl jsem se
okoloprojíždějícím jeepem nějaké zahraniční
humanitární organizace. Poskytli mi malou

čistou místnost v hliněném domku. Byl tam
stín, filtrovaná voda, měkká deka na podlaze
a záchod. Spal jsem 30 hodin v kuse.

Ve Faizabádu bylo letiště. Hlíдали ho Češi.
Strávil jsem dvě hodiny před bránou na slun-
ci pod ostnatým drátem, u pytlů s pískem
a kulometů. Uvnitř byl stín maskovací sítě,
chlazený Budvar. Vojenská kantýna připomí-
nala McDonald, včetně klimatizace a spousty
jídla. Šunka, hermelín, bagety, džus, zmrzli-
na, hrušky, jablka, lunchmeat, paštiky, tatran-
ky, pivo. Vyfasoval jsem výslužku. Všeho moc
škodí. Dvě stě padesát kodrcavých kilomet-
rů jsem pak absolvoval v horečkách a dehyd-
rován na kole mezi červenobílým kamením,
položeným na okrajích minových polí. Posled-
ních 60 kilometrů před Kunduzem začal
konečně asfalt. Poslední policista, co mi pro-
hlížel pas, mi servíroval meloun a silný hašíš
v cigaretě. Ocitl jsem se slabý jak moucha na
příjmu nemocnice na kraji Kunduzu. Čeka-
ly mne kapačky a klid na lůžku a taky anti-
biotika do žil od afghánských doktorů. Pár
dní jsem strávil i v hi-tech nemocnici němec-
ké armády, na pokoji s holandským mariňá-
kem, co upadl na záda, a německým důstojní-
kem se zánětem průdušek. Udělalo se mi lépe
a nastal čas jet dál. Čekalo mě sucho a spal-
ující slunce. Deset kilometrů od nemocnice se
mi spustila poprvé v životě z nosu krev. Mota-
la se mi hlava. Cestu lemovaly vraky tanků.

Asfalt vedl až na pákistánskou hranici. Přes
Kábul a Džalalabád. Potkal jsem vojenské
konvoje, naložené osly, malé čínské motorky,
nádherně malované nákladáky. Jen osobních
aut poskrovnu. Vzal jsem to tunelem pro tan-
ky, co stavěli Sověti v šedesátých letech do
Kábulského údolí. V tunelu byla tma, exhalace,
díry v asfaltu a kapající voda. Okolí tunelu
je prý hustě zaminované. Konečně světlo,
dostal jsem se ven. Až k Himálaji se zase roz-
kládala rovina. Uviděl jsem první palmy. Tři-
cet kilometrů před Kábulem mi děti ulouply
tachometr. Zbýl po něm utržený drát a vzpo-
mínka na poslední číslo: 11 700 km. Víkala mě
prostrálená plechová cedule a špína a smrad.
Koryto řeky je zanesené hnojícími odpadky
a plastem, uprostřed se zrcadlí fialovo-černá
voda. Kdysi to byla slavná řeka, jež dala mě-
stu jméno. Potkal jsem cyklotrampa Rudyho
ze Slovenska. „Až z Československa,“ říkali
jsme sehraně jak moderátoři z televize na
nejčastější otázku – „Kudžá měre?“ Pak jsme
zaparkovali kola u Člověka v tísní a cestovali
do Bamjánu autobusem. Nic moc. Viděl jsem
ve skalní stěně díru po Buddhovi. A v oko-
lí spoustu humanitárních organizací, jejichž
lidé jezdí v klimatizovaných jeepech se sate-
litními telefony. Přes nádherné jezero Band-
e-Amir, vsazené do lůna horské pouště, jsem
se dostal zpět pro kolo do Kábulu a po pě-
ném asfaltu pak do Džalalabádu. Čekala mě
další hranice.

V Pákistánu mě policajti se samopaly naloži-
li do autobusu. Dělalí mi ochranku. Projíždě-
li jsme kmenovým územím. Před Pešavárem
zóna končí, mohl jsem ven a pokračovat kol-
mo. Chtěli peníze za ochranu, kterou jsem
nežádal. Nedostali ale nic. V Pešaváru se páli-
ly americké vlajky. Zdokumentoval jsem to
a šlapal dál. Tady a pak v Indii se jezdí vlevo.
Zkraje cesty, která kdysi spojovala Kalkatu
s Kábulem, byly ještě kopce, pak už jen pan-
džábské roviny. Zemědělci tu orají s vodními
buvoly. V Darra Adam Khelu, malé vesnici na
okraji kmenového území Paštunů, vyrábějí
všichni zbraně. Ručně, v kolomazí umaště-
ných garážích.

Strava byla ve srovnání s Afghánistánem
bohatá a taky levnější. Pije se opět zelený čaj,
slazený – nedaleko hranic s Afghánistánem,
nebo černý s mlékem a cukrem blíže Indii.

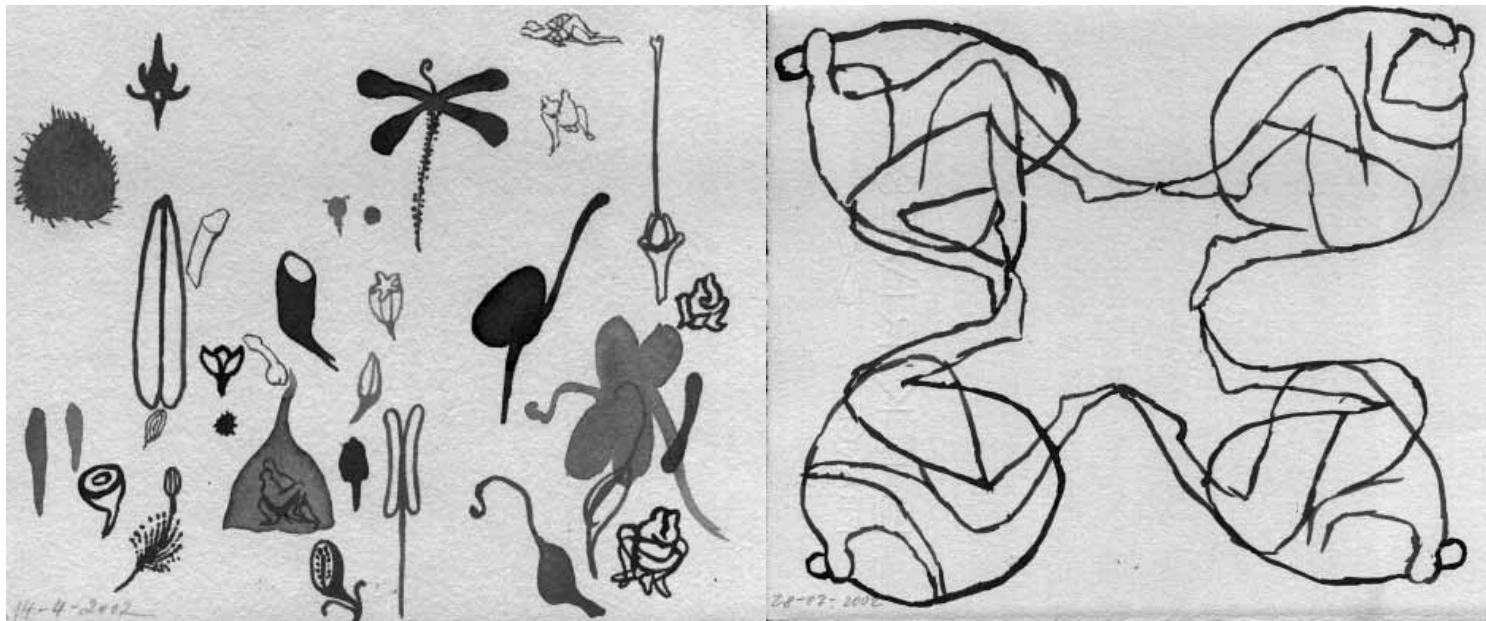
V Indii byl dobrý asfalt skoro všude a hus-
tá síť silnic. Nezvyklé bylo i vidět opět ženy
v ulicích. Všude se motají plně naložená kola,
povozy, nákladáky tata, malé rikši, autobusy
plné Indů. Velbloudi a sloni líně a odevzdaně
kráčejí v pomalém pruhu. Všude je spousta
troubení a aut.

Vyjel jsem vyměnit chaos nížin za klid kop-
ců a zatočil jsem to do Himálaje. Potkal jsem
peloton polonahých uctívačů Šivy na kolech
bez přehazovaček. Objížděli horské kláštery.
Konečně jsem dorazil do Manikaranu, proslu-
lého poutního místa s teplými prameny vyvě-
rajícími ze skal. Tady jsem relaxoval a uží-
val si jídla, koupelí a celodenních procházek
po kopcích. Po pár dnech jsem to vzal přes
vražedný průsmyk do suchého, kamenitého,
pouštního údolí Spiti nedaleko hranic s Tibe-
tem. Za pár dní se silnice zavírala, protože při-
šel sníh. V noci byl ve stanu mráz, trápila mne
pekelná únava, přes den v sedle hlad a proti-
vít. Vyčerpaný jsem opustil hory směrem do
chaotických a zhusta zalidněných nížin. Dal-
ších zhruba 5 tisíc kilometrů jsem v sedle klíč-
koval rovinou mezi miliony Indů, volů, buvolů
a krav. Přes radžastánské pouště, plné barev-
ných velbloudů a slonů, kde jsem močil krev,
jsem přijel do průmyslem zdevastovaného
a jedovatého Gudžarátu. Vzal jsem to přes les-
natou a dusnou, parnou Maharaštru k moři.
Za Bombají se ve stínu palem u pláží klikati-
ly opuštěné asfaltky. Na konkánské vrchovi-
ně mě překvapily barevné kvetoucí keře, dus-
no a sucho. Pak, v čase Vánoc, jsem dorazil do
Goy. Všude bylo plno diskoték a barů a spou-
sta Západáků. Jel jsem dál do Madrasu, mės-
ta se zvláštní industriální atmosférou, plného
indických transsexuálů, pak do Kalkaty s pěší-
mi rikšami a bezdomovci v ulicích a nakonec
do Varánasí – svatého města, na jehož bře-
zích hoří lidské maso. Dokroužil jsem indické
kolečko zpátky do hektického Dillí a letadlem
alou domů. V nohách 20 000 kilometrů.

Autor je lakýrník.

Attila Bartis

Románový příběh ze socialistické Budapešti se dočkal divadelní a filmové adaptace a brzy vyjde i česky. V jeho centru stojí mladý spisovatel, který žije společně se svou matkou, bývalou divadelní herečkou, jež nevychází z bytu a syna různými způsoby ničí.

Jana Kasalová – ze série Anticipation Stories, 2002

Minulou neděli jsem jel předčítat na venkov. Taková pozvání jsem bral ani ne tak kvůli penězům, ale abych se dostal z toho dusna. Nakoupil jsem, uvařil, pak jsem zamkl dveře a ještě po druhém otočení klíčem jsem slyšel: kdy se vrátíš?

Budu se snažit, nejpозději zítra večer, matko. Polévku máte v lednici, nezapomeňte si ji ohřát, televizi na noc vypněte, řekl jsem už poněkolkáté, ale teď už jen dverím, zamčeným dvěma patentními zámky, na které nechala přidělat dvojité bezpečnostní řetěz, podle jejího názoru nikoli bezdůvodně, stejně jako podle jejího názoru nikoli bezdůvodně měla doma hasicí přístroj a dezinfekční prostředky a také trezor značky Wertheim, a nikoli bezdůvodně jsem musel celé týdny otvírat veškerou její poštu, protože v televizi viděla, co zůstalo z nějakého premiéra nebo starosty, když si rozdělával korespondenci.

„Zbyly z něj jenom cucky, synku, válely se všude kolem psacího stolu,“ zaječela a rychle odběhla na záchod, jako by na mně nechala to otvírání obálek jenom proto, že se jí chce čůrat.

A potom jednou uprostřed noci zabušila na dveře mého pokoje, a protože nikdy nevešla dovnitř, když jsem byl doma, zůstala stát na prahu a spustila, že ji chci tím tabákovým kouřem oddělat, a já:

„Hned to vyvětrám, matko.“

Ale ona stála dál.

„Co se děje, matko?“

„Však ty to moc dobře víš. Nechci, abys mi četl poštu. Je to můj život, moje soukromí, do kterého ti nic není, rozumíš?“

Já na to, že dobře, už je otvírat nebudu, ale teď ať už si jde konečně lehnout, vždyť jsou tři ráno, a v těch několika posledních měsících jsem jí už žádný dopis nenapsal.

Na nádraží jsem šel pěšky, byla to jenom necelá půlhodinka volnou chůzí a procházku jsem už potřeboval jako sůl. Vždycky, když musím někam jet, trochu se předtím projdu. I když vyrazím třeba jenom do krámu, udělám kolečko po Muzejní zahradě nebo kolem bloku a přitom se připravuju na věty, které nekončí tím věčným matko. Ačkoli to vlastně není úplně přesné. Musel jsem se připravit nejenom na úplně jiné věty, ale také na úplně jiná gesta, i na úplně jiný způsob dýchání. První čtvrt hodina byla vždycky taková podivná, vždyť celých patnáct let se mezi kdysevrátíš a kdesbyl měnila roční období, Dunaj se

vyléval z břehů a říše hanby se rozpadala na kusy. Všechno se dělo mezi kdysevrátíš a kdesbyl: brookeři zakládali náboženství, bilanční účetní přepsali zjevení svatého Jana, tornáda pojmenovávali po operních divácích a zemětřesení po politicích, bylo rozdáno patnáct Nobelových cen a zrovna tolik starých žen uprchlo na člunu z posledního známého ostrova malomocných. Mezi jediným kdysevrátíš a kdesbyl vstoupily v platnost tři sociální zákony a bylo vypuštěno tři sta družic, v Asii prohlásili za mrtvé tři jazyky a v Chile odstranili za pomoci důlního neštětí tři tisíce politických vězňů. Mezi kdysevrátíš a kdesbyl zkrachovala nejbližší večerka a čtvrti obcházel falešný výběrčí poplatků; po pašované vodce plné metanolu oslepl starý pošták a na ulici vytryskl mohutný gejzír splašků z kanálu. A mezi těmito otázkami také vykopal domovník dítě z břicha vlastní dceři, když mu čtrnáctiletá Emóke oznámila, že na život a na smrt miluje učitele tělocviku a nechce jít na potrat. Poprvé ji otec kopl do břicha, když se mě matka zeptala kdysevrátíš, a když jsem se vrátil od Eszter s tím, že jsem byl jenom na koncertě, měla už Emóke za sebou první operaci.

Řekl jsem si, že když už jsem to předcítání vzal, musím to zvládnout se vším všudy, vždyť tam jdu z vlastní vůle. Takže až mi položí nějakou otázku, tak prostě odpovím, vždyť také proto přece zvou člověka do venkovské knihovny, aby se ho mohli ptát: proč píšete, na čem teď pracujete, jste spokojen s dosaženými úspěchy, nebo jste očekával víc? Vždyť jsem si také poznamenal předem pár odpovědi na kus papíru, abych si tam pak nemusel lámat hlavu, protože jsem pomalý, a když mluvím spatra, jsou moje odpovědi dost fádní a už se také stalo, že jsem se málem propadl hanbou, když jsem přijal pozvání do jednoho televizního pořadu, kde tři spisovatele zpovídala jedna moderátorka, a ve chvíli, kdy na mě přišla řada a já musel odpovědět na otázku, proč píšu, nebyl jsem schopen myslet na nic jiného než na matku, jak sedí před zapnutou obrazovkou, usrkává svůj mátový čaj, a jakmile přijdu domů, uvítá mě otázkou kdesbylsynu. Tehdy jsem té moderátorce odpověděl, že psaní je sebevraždou zbabělců, ale hned v následující vteřině mi došlo, že takové věci se říkat nemají, a od té doby se už ptala jen těch dvou spisovatelů, kteří odpovídali bezpochyby mnohem rozvážněji, a já seděl třicet minut jako

zařezaný ve světle reflektorů, jako na hanbě kvůli jedné nepovedené větě. A sotva jsem přišel domů, matka se hned ptala:

„Kdesbylsynu? Nechals mě tu půl dne úplně samotnou, ani televize nefunguje,“ a já moc dobře věděl, že s televizí vůbec nic není, že matka jednoduše rozladila kanál, aby to vypadalo, že není nic vidět.

Později jsem si zvykl na to, že mám u sebe při podobných příležitostech předem připravené odpovědi, a časem jsem si začal novinářům o otázky říkat dopředu a pak jsem probděl dvě tři noci tím, abych vymyslel alespoň trochu přijatelné odpovědi na ta ustavičná proč, na která by mohli být zvědaví čtenáři literárních periodik nebo ženských magazínů. Ne že by tyto odpovědi byly nějak vyčerpávající, spíš naopak, vlastně měly ke skutečnosti mnohem dál než nějaké zmatené „sámnevím“ nebo „tobychtakyrádvěděl“, ale byly alespoň jasné a nápadité, takže jsem se za ně nemusel stydět, ale to je jedno, prostě jsem se rozhodl, že se pokusím splnit očekávání, která jsou vlastně zcela oprávněná, a pokud dojde po předcítání i na guláš a pálenku, tak si hezky dám a nebudu předstírat, že mi není dobře, jako před půl rokem, kdy jsem se snažil nějak přežít večeři s obecním starostou a nějakým jeho ocáskem, jenže to simulování mi šlo nakonec tak dobře, že jsem toho nedokázal nechat, ani když už jsem dávno seděl v nádražní hospodě.

Železničář mě pak vzal k sobě domů a strávil jsem u něho noc. Pokaždé, když vyběhl ven přehodit výhybku, mi jeho žena přiložila na čelo studený obklad.

„To je jen noční rychlík,“ řekla a dala mi na čelo obklad s vodou ze studně.

„Tohle je osobák v jednu dvacet,“ pověděla a znovu namočila hadr v kbelíku. Ve chvíli, kdy projížděl nákladní vlak ve tři patnáct, jsem na ni zařval: máš slany bradavky, ty děvko, a v tu ránu se rozbřečela a začala prosit muže, aby nasedl na kolo a jel pro doktora, muž ale na to, že doktora nepotřebujeme, protože se to týká jenom mě a toho, na koho křičím.

Probudil mě až rachot v deset čtyřicet pět a už mi nic nebylo, výhybkář podřimoval na židli opřený o parapet okna, z něhož visely trsy muškátů, a železniční čepice, která mu sklouzla na šíji, ho chránila před letním sluncem. Žena mi zatím strčila pod nos vajíčka na cibulce a hrnek čaje, pak se posadila na opačný konec stolu a bez hlesu mě sledovala,

Klid

jak jím, přičemž loupala hrách nebo fazole. Několik minut nebylo slyšet nic jiného než železničářovo chrápání, zvuk hrachu či fazolí padajících do lavoru a břinkot příboru, jako by tyto tři zvuky vyplňovaly veškerenstvo od počátků věků. A vidlička vždycky cinkla o hliněnou keramickou misku právě v tu chvíli, když v ženiných rukou pukl další lusk, a tak jsme společně hráli vyplňující hudbu univerza, dokud se neozval výhybkářský zvonek nebo jsem nesnědl vajíčka nebo dokud se lavor nezaplnil fazolemi až po okraj, to už si nevzpomínám, ale ani to není podstatné.

„Cigarety máte?“ zeptala se žena.

„Ne, ale koupím si je v jídelním voze,“ odpověděl jsem.

„Ten tam není,“ řekla a vytáhla muži z kapsy tři Symfonie.

„Děkuju,“ řekl jsem.

„Dávejte na sebe pozor,“ řekla.

„Děkuju,“ rozloučil jsem se a už mě vezl osobák ve dvanáct deset do Pešti, na vteřinku jsem zadoufal, že tam nedojedeme, že přece MÁV [pozn.: Maďarské státní dráhy] musí mít někde nějaký podobný služební domek – jeden pokoj s kuchyňkou a služební zahrádku u nějaké železniční odbočky.

A když jsem přišel domů, matka mě ani nepozdravila, protože jsem měl půl dne zpoždění. Seděla zase před zrnitou obrazovkou, hlasitě cinkajíc lžičkou o okraj hrnku míchala mátový čaj, pak si vzala jednu kozlíkovou pilulku na spaní, před zrcadlem, které ukradla v jedné staré divadelní šatně, si upravila svůj hedvábný župan, v předsíni zarachotila oběma bezpečnostními řetězy a až pak si šla stoupnout před dveře mého pokoje. Několik minut jsem slyšel, jak lapá po dechu, cítil jsem mandlovou vůni jejího potu a věděl jsem, že každou chvíli spustí. Odložil jsem tedy pero z ruky a jako obvykle jsem si dopředu zformuloval, co jí řeknu, až konečně zabouchá na dveře.

„Kdesbylsynu,“ zeptala se, přestože to moc dobře věděla.

„Měl jsem čtení na venkově, matko.“

„Zakazuju ti, abys ten škvár ještě někde četl.“

„Proč škvár, matko?“

„Však ty moc dobře víš proč. Už víckrát nepiš můj nekrolog.“

„Vždyť jsou to novely, matko.“

„Jsou to žvásty, hnusy, výplody tvý zvrácený fantazie.“

„Možná máš pravdu, ale teď už si běž lehnout, vždyť už byly tři,“ řekl jsem. Vlastně měla v určitém smyslu pravdu, vždyť většina mých známých žije v domnění, že je matka už léta po smrti. Její pomník postupně zarostl změtí pochvalných kritik, a když se o ni zajímala třeba některá z mých nezdravě bleďých milenek na jednu noc, jen jsem se oblékl a místo odpovědi se zeptal, kde najdu nejbližší autobusovou zastávku, protože jsem neviděl naprosto žádný smysl v tom, abych jí mezi dvěma souložemi vyprávěl, že děkuji, matce se daří dobře, jen už celá léta nevyšla ani na pavlač.

Jenom tam, řekl jsem pokladní na Keleti, protože mi nabízela zpáteční jízdenku, ale já si nikdy zpáteční nekupuji. A navíc jsem se překoukl v jízdním řádu, jak se ukázalo, budu muset přestupovat, a zjistil jsem, že když pojedu tímto spojem, budu muset přestupovat někde uprostřed Velké uherské nížiny. Chvilí jsem si říkal, že tam zavolám nebo pošlu telegram, v němž čtení zruším třeba s odvoláním na nečekanou nemoc, protože čtyřicet minut strávených čekáním uprostřed maďarské pusty by pro mě bylo jako čtyřicet dní. I ta nejsušší kamenná poušť je mi milejší než tahle obilnice Evropy. Vlastně z duše nesnáším ty vlnící se pšeničné lány, ačkoli to nemá žádný speciální důvod, prostě to tak je. Někdo se vyhýbá horám a jiný moři, mně vadí pusta, to je vše. Takže se tedy ukázalo, že budu muset přestupovat někde uprostřed Velké uherské nížiny, a já měl sto chutí to obrátit domů, hlavou mi ale blesklo, jak jsem se noc předtím ztrapnil, když jsem řval na tu ženu, a tak jsem nakonec pokladní řekl, že si ten lístek přece jen koupím, a pak jsem se začal uklidňovat, že těch čtyřicet minut vlastně krásně uteče a že si budu moct alespoň projet ten text, co budu večer číst. A potom se mi vybavilo, že ze stejného nástupiště tenkrát odjížděla Judita do Bělehradu a že to právě teď někdy bylo patnáct let. Že celých patnáct let nosím matce z lékárny různé vitaminy a kozlíkové tablet-

ky na spaní, z drogerie rtěnky, laky na nehty a barvy na vlasy, zatímco ona sedí patnáct let v šedivém světle obrazovky anebo postává před matným zrcadlem. Když se to tak vezme, tak už je patnáct let mrtvá. Je to vlastně obyčejná mrtvola, která přebíjí svůj pach mátovými odvary a natírá si kůži podkladovým krémem, aby měla lidskou barvu. Obstarožní mrtvola obložená hromadou smutečních oznámení. Mrtvola, která patnáct let sbírá výtisky týdeníku Rozhlas a televize, Lékárenského věstníku a Života a vědy, které ukládá v pokoji pro služku spolu s nejrůznějšími flakony typu „ještěsemůžehodit“ a prázdnými bonboniériami „achtojekrásaschovejto“. Vlastně byl její život o tom, že sbírala staré krámy a dopisovala si s Juditou, přičemž neměla ani potuchy o tom, že ty dopisy ve skutečnosti píšu já. A že můj rukopis, když píši levou rukou, by snad ani ti největší odborníci nerozeznali od ostrých, krutých písmen mé pravoruké sestry. A že ty dopisy odesílají mí známí z Antverp, Bombaje nebo z New Yorku, protože jsem jim namluvil, že sbírám obálky s cizími známkami.

Před patnácti lety přišel od Judity poslední pohled, tedy skutečně od ní: Drahá matko, pokud si mě přejete vidět, ať vám pak nezavírají oči – psala z Caracasu a od té doby už přicházely jen šeky z jedné curyšské banky, každý měsíc sedmého, na den stejně s přesností švýcarských hodinek a zcela diskrétně, jak je u švýcarských bankéřů zvykem, poněvadž pět set franků měsíčně si zaslouží i ty nejpodlejší matky. Takže od Caracasu jsem psal dopisy levou rukou já a dával při tom pozor na to, aby v nich nebylo ani slůvko odpouštění či výčitek – bral jsem je jako pouhé známky života od zaživa pohřbené dcery matce, která se zaživa zakopala.

„Drahá matko, tento měsíc budu mít tři vystoupení ve Stockholmu, napíšu zase na Vánoce, zdravím bratra a samozřejmě i vás,“ psala moje levá ruka, protože druhý den někdo odjížděl právě do Stockholmu, zatímco má pravá ruka pečlivě drtila nedopalek v popelníku.

Pár týdnů poté, co byla Judita tak ostudně pohřbena, začalo být jasné, že matka nevychází z bytu nejen kvůli migréně, ale že odtud nevyjde už nikdy v životě. Že bude navěky žít v této kryptě o rozloze 82 čtverečních metrů, orientované na sever, zařízené ukradenými divadelními rekvizitami s pohovkou Lady Macbeth, postelí Laury Lenbache a komdou Anny Kareniny. Kde i prkýnko na záchodě je rekvizitou z jednoho divadelního propadáku a na konci splachovadla se pohupuje zlatá trásníčka z provazu od železných opony.

A tehdy jsem si myslel, že pár dopisů by mohlo pomoci, jenom jsem nepočítal s tím, že matka na ty dopisy bude odpovídat. Že si s dcerou, která byla prohlášena za mrtvou a ostudným způsobem pohřbena, začne dopisovat. To by mě ani ve snu nenapadlo, prostě to nebylo logické a já v té době ještě spoléhal na logiku jako na slepečského psa nebo raději na solidní invalidní vozík, co mě nikdy nenechá na holičkách. Přísahal bych, že logika řídí naše činy, a načrtl jsem si také řetězec příčin a následků: co po kterých větvích následovalo a co kterému gestu předcházelo, protože jsem utkvěle věřil v něco takového. Nakreslil jsem pár skic a udělal si poznámky a zaznamenal tak všechno od Juditiny emigrace až po poslední pohled

z Caracasu. Od té doby, kdy jednou v noci ve svých devatenácti letech popadla housle a opustila hotel v Bělehradu a dva dny nato i kontinent, až do chvíle, kdy ji matka nechala prohlásit za mrtvou a vystrojila jí pohřeb v nejzazším koutě Kerepešského hřbitova, u dětských hrobů zarostlých břečťanem.

Z románu A nyugalom (Magvető 2001) vybrala a přeložila Kateřina Horváthová.

Titán současné maďarské literatury Attila Bartis se českému publiku představil letos v květnu na Světu knihy. Mezinárodně uznávaný spisovatel se narodil v roce 1968 v Sedmihradsku. Poté, co byl jeho otec, známý sedmihradský spisovatel a editor Ferenc Bartis, zbaven rumunského občanství a vypovězen ze země, se rodina v roce 1984 přestěhovala do Budapešti. Bartis debutoval již ve svých sedmadvaceti letech (1995) psychologickou novelou Procházka (A séta), která popisuje trnitou cestu osiřelého chlapce od dětství k dospělosti. O tři roky později vydal sbírku novel pod názvem Modravé páry (A kéklő pára). Zatím největší úspěch slavil v roce 2001 s psychologickým románem Klid (A nyugalom), odehrávajícím se na sklonku socialistické éry v Budapešti, na jehož základě napsal divadelní hru Moje matka Kleopatra (Anyám, Kleopátra). Dílo bylo přeloženo do jedenácti jazyků a zaznamenalo velký ohlas ve světě, letos ho maďarský divadelní režisér Robert Alföldi převedl jako svůj filmový debut též na plátno. Bartis se kromě prózy a publicistiky věnuje také profesionální fotografii. V současné době píše v Berlíně svůj nový román.

galerie

Alchymizující zkratky

Jana Kasalová (1974) narozená v Brně vystudovala malířský ateliér na brněnské Fakultě výtvarných umění VUT (prof. Jiří Načeradský), v postgraduálním studiu pokračovala na Universidad Castilla La Mancha v Cuenca a ve studiu arteterapie na Universidad Complutense v Madridu. Absolvovala také několik stáží a studijních pobytů – VŠUP v Praze (1996), University of Southampton, Winchester School of Art ve Velké Británii (1997) a Manhattan Graphics Center v New Yorku (1999).

V roce 2002 autorka vytvořila soubor akvarelových kreseb, jejichž společnou tematikou jsou momenty „životních projevů“. Zvolena je symbolická červená barva jako odkaz na životodárnou tekutinu kolující v našich žilách a tepnách. Opakujícím se motivem je také milostný akt reprodukce, propletené lidské postavy, překrývající se a zmnožující svůj počet, řady, zástupy... Kasalová se ovšem nedržela pouze lidského těla či tělesnosti. Téma otevřela směrem k procesům rašení a klíčení rozmanité flóry, kde především lze opět nalézat blizny a pestíky, symboly samčí a samičí sexuality. Jako by před námi defiloval výčet obnovitelných zdrojů životní energie, jdoucí napříč světovými kulturami a náboženským vyznáním. Alchymizující zkratky hovoří jasně o tom, že velké se opakuje v malém a naopak. Přirozenost je jednoduchá a násobí svou silou. Perspektivy neustále probíhají všemi směry a je i není důvod se znepokojovat.

Petr Vaňous

Jana Kasalová – ze série Anticipation Stories, 2002

Jiří Hájíček
Fotbalové deníky
Host 2007, 158 s.

Další z příběhů o muži v krizi středního věku, jež současná česká literatura bezmezně miluje. Držitel Magnesie Litery (2006, za Selský baroko) se tentokrát obrací k malému všednodennímu příběhu. Honzovi Převorskému, fanatickému milovníkovi fotbalu, už to nějak neklape doma, a tak využije zvláštní příležitosti a se svou nově nabytou nevlastní sestrou se vydává na okružní cestu po republice. Původně jde jenom o jeden odvoz za Simoniným přítelem do Krkonoš, nakonec se z toho vyklube pětidenní tour po laciných hotýlcích a obchodech českých maloměst. Na první pohled jde především o to, aby Honza včas našel místnost s televizí a zasedl ke sledování světového šampionátu, v druhém plánu je to samozřejmě cesta poznání, pochopení a sblížení. Takové rozvržení je stejně klišovité jako většina motivů a vlastně i celek novely včetně postav – záhadná Simona, která je, světe, div se!, těhotná, partnerka Radka, jež odmítla mít děti a teď je už jen protivná, vševědoucí správkyně internátní ubytovny paní Fišerová, která Honzovi moudře poradí, aby „uvolnil obranu“, a především hlavní hrdina, movitý broker s naleštěným BMW, jemuž ze života už překvapivě zbývá jen ta kopaná. Úsilí o metafyzický přesah (intenzifikované cestou v kruhu a otevřeným koncem) celkem banální dílko, z nějž možná mohla být ucházející povídka, bohužel nezachrání.

Marta Ljubková

Margarita Karapanou
Ano
Přeložil Denis Kostomitsopoulos
Malvern 2007, 280 s.

Kniha řecké autorky není ani tak novelou, jako spíše sledem obrazových fragmentů, jakýchsi úlomků a střepů, mnohdy ostrých tak, že se vám náhle a nemilosrdně vnoří do kůže. Jejich spojnicí je spisovatelka Lora, která trpí maniodepresivitou. Karapanou nechává nemoc a její podoby promlouvat zcela otevřeně a bez okolků. Propadáte se s ní do světa depresí, injekcí, elektrošoků, strachu, sebevražedných tendencí, ale i do světa tam venku, kde vládne mánie, jež vám dovolí vykoupat se v erotických slastech, perverzích, lesbické láse, sebedestrukci a brutalitě. Právě pro tyto momenty bývá styl autorčina psaní přirovnáván k principům Artaudova divadla krutosti. Pomocí brutálních scén (brutálních spíše psychologicky než fyzicky) je skrze morální odpor a šok z násilí probuzeno čtenářovo vědomí. Lořina nemoc se však nejeví pouze jako bezvýhodné utrpení a padání na dno. Je zároveň i cestou k hloubce bytí, na němž má být vybojováno uzdravení. Objevuje se i vztah k Bohu, jehož hledání není příliš viditelné, přesto jde o nosný trám příběhu. Nikdy neustává. „Když jsem nemocná, vidím Boha. Má na sobě fialový župan a čistí si zuby. Kouří dunhillky jako já.“ Text knihy jako by byl lehce iniciační, jako by se z jednotlivých bolestivých střepů poskládalo zrcadlo, v němž se Lora může rozpoznat a uvidět Boha. „Ano“ pak může být tichým přitakáním něčemu křehkému, co je nalezeno.

Gabriela Krůzová

Lucía Etxebarria
Láska, zvědavost, prozac a pochybnosti
Přeložila Hana Kloubová
Garamond 2007, 284 s.

Podle známého bonmotu neexistuje ženská a mužská literatura, pouze ta dobrá a špatná. Má pravdu. Ale ne úplně. Opomíjí význam těla, do kterého se rodíme, a společenských rolí, jež přijímáme. Opomíjí celý repertoár témat, myšlenek a pocitů, které jsou tím podmíněné. Je dobrá a špatná literatura, ale muži i ženy k ní mohou dospívat odlišnými prostředky, z odlišných úhlů pohledu. Etxebarriová je výraznou představitelkou ženské perspektivy. Hrdinkami její knihy jsou ženy, jejichž pozici v současném světě soustavně zkoumá, jejichž hlasu nechává zaznít, zatímco muži zůstávají vzdálení, nepochopitelní, a přesto tak žádoucí. Tři sestry, Rosa, Ana a Cristina, ztělesňují tři exemplární osudy: ženu profesionálku, ženu v domácnosti a ženu intelektuálku. Každá se po svém vyrovnává s nahromaděnou energií náhlé svobody po Frankově smrti. A každou poznamenal náhlý odchod otce od rodiny: „existují i lidé, kteří nás stvořili, udělali z nás to, co jsme, lidé, jejichž činy nás poznamenávají na zbytek života natolik, že už nikdy nemůžeme být zase takoví jako předtím, a přesto za nás nenesou odpovědnost“. Autorka zachycuje výmluvné detaily všednosti, nikdy neztrácí (sebe)ironii a nevážnost, je otevřená, hravá i důsledná, to vše zůstalo zachováno i ve vynikajícím českém překladu. Tři sestry jejich odlišnost rozděluje, přesto je sblížuje vědomí, že jsou dcerami Evinými. Nebo možná Lilithinými.

Ondřej Kavalír

Bašō
Úzká stezka do vnitrozemí
Přeložil Antonín Líman
DharmaGaia 2006, 163 s.

Džinšičirō se narodil v roce 1644, studoval japonskou klasickou poezii, čínské básnictví a kaligrafii. Do dějin poezie však vstoupil pod pseudonymem Bašō (druh banánovníku). Za svého života se vydal na mnoho poutí a v roce 1689 se uskutečnila jeho poslední. Bašō tehdy přešel ostrov Honšú od pobřeží Tichého oceánu až k Japonskému moři a svědectvím o pouti byl mimo jiné stylizovaný cestovní deník, psaný stylem haibun. Jde o skloubení prózy s trojveršími haiku. Bašō nám dává zakusit až transcendentní zkušenosti. Jak věty v próze, tak samotné haiku skrze svoji formální úspěšnost přesahují obsahovým sdělením to, co by jiní sáhodlouze popisovali. Míšení niterného dotýkání se života s jeho sebemenšími projevy (může jít o vázku, vůni hory) je prochnuto pokorným vstřebáváním okolí. Radostné tóny jsou také protkány těmi tragickými (Bašóovo zvolání nad hrobem svého přítele: Zalomcuj náhrobkem/ podzimní větře,/ zaduj mým nářkem!). Úzká stezka do vnitrozemí nás dokáže dovést až k vlastní cestě. Publikace je opatřena doslovem Antonína Límana, jenž deník i přeložil. Líman patří mezi přední znalce japonské kultury na světě, proto jeho fundovaný text má v sobě větší potenciál než jen přinést pár důležitých faktů. V neposlední řadě si pochvalu zaslouží i Martin Třešňák (obálka, sazba, typografie). Kniha krásná obsahem stejně tak krásně vypadá.

Lukáš Gregor

Michal Kolář, Pavel Janák, Josef Sudek
Sezimovo Ústí – letní sídlo
Edvarda Beneše
Husitské muzeum v Táboře 2007, 115 s.

Architekt Pavel Janák a fotograf Josef Sudek se sešli nejen v knize historika Michala Koláře, ale především v době realizace hrobky prezidenta Edvarda Beneše v Sezimově Ústí, kterou Janák navrhoval a Sudek i s okolím dokumentoval. Kolář zde citlivě propojil dva prameny z tvorby obou umělců, jež vedou k působivému zachycení tohoto výseku historické skutečnosti v přelomových letech 1948–49. Janákovy skici a deníkové záznamy o konceptu hrobky a následném průběhu stavebních prací doplňuje soubor Sudkových fotografií. Hrobka byla budována v zahradě soukromého letního sídla manželů Benešových, ale stejně jako v případě předválečné vily nebyla ani ona monumentalizujícím úkolem, jak by mohla architektonická úloha i osobnost zesnulého naznačovat. Zcela naopak, Hana Benešová důsledně dbala o nenásilný výraz projektu, jenž měl citlivě konvenovat s přírodním rámcem zahrady. Autorův mírně archaizující literární styl, kterým uvádí celou publikaci, nás vtahuje do minulosti stejně snadno jako Sudkovy černobílé snímky. Zato Janákovy zápisky se drží převážně zadaného úkolu a nelehkou dobu reflektují spíše až ve druhé vrstvě, například ve zmínce o přítomnosti „hlídek SNB a tajných“ v době, kdy k prezidentově vystavení rakvi proudily tisíce návštěvníků.

Vendula Hnídková

David Papaják
Páni z Holštejna – významný, ale zapomenutý panský rod
Bohumír Němec – Veduta 2007, 305 s.

Kniha o rodu, jehož majetková základna ležela na Moravě a v dnešním českém Slezsku, popisuje osudy kdysi významné šlechty. Byť zasáhla i do dějin mimo územní rozsah držav rodu, obecnější historický kontext se v knize vynořuje pouze jako nutný rámec. Takový přístup má svou výhodu i nevýhodu. Mikroskopicky podrobným výkladem, opřeným o důkladný archivní výzkum, může ušetřit práci historikům, kteří chtějí podniknout rozsáhlejší sondu do každodennosti šlechty ve 14. a 15. století. Nevýhodou je fotografičnost a neinterpretativní pojetí historiografie. Je to antikvární druh historie, patřící podle Nietzscheho tomu, kdo „uchovává a uctívá, kdo se s věrností a láskou ohlíží tam, odkud přichází, v čem se zrodil; touto pietou jaksí splácí dík za své bytí“, což by mohla být charakteristika i této knihy, respektive metody jejího autora. Ten je veden rovněž snahou dokázat, že Holštejnové jsou samostatným panským rodem, nikoliv jen větví rodu pánů ze Sovince, jak se traduje v převážné části dosavadní literatury. Tato láskyplná pieta vtělená v monografii je psána odborným, leč poutavým jazykem, protože splácet dík za své bytí také znamená splácet dík za dar řeči. Kniha je také patřičně vybavena dokumentární obrazovou částí, seznamem pramenů a literatury a rozrodem rodu, který měl tu smůlu, že předčasně vymřel, takže se i předčasně vytratil z historické paměti.

Michal Janata

Hiram Bingham
Ztracené město Inků
Přeložila Jarka Stuchlíková
BB art 2006, 296 s.

Americký dobrodruh Hiram Bingham (1875–1956) měl pestrý život, jehož poslední část strávil příznačně v politice. Do dějin však vstoupil svým objevem z roku 1911 – při expedici do Peru víceméně náhodně objevil neporušené město Machu Picchu, které se pro statisíce turistů a stovky vědců stalo symbolem zaniklé kultury Inků. Literární zpracování svého objevu podal v knize Ztracené město Inků, ze které pro její podrobnost a přesnost dodnes vychází řada badatelů. Bingham byl nejen pečlivý vědec a kvalitní a archeolog, ale také hrdinský dobrodruh, vzdáleně připomínající Indiana Jonese. Alespoň tak se prezentuje ve svém textu, který byl napsán čtyřicet let po objevu, a tudíž s vědomím fenomenálnosti vlastního úspěchu. Binghamův text je až po okraj naplněn expresivitou a dramatičností, autor s literárním eskamotérstvím v intencích klasické dobrodružné literatury (Doyle, Kipling) zpracovává svůj, jinak vcelku prozaický příběh. Jeho kniha je pozoruhodnou syntézou množství vědecky hodnotných faktů, přehánějícího autorského stylu („nejvýstavnější kamenné zdivo na světě“, „neprekonatelná skála“, „strašná vlhkost“) a kompozice vycházející z amerického historika W. H. Prescottta. České vydání je vybaveno cenným úvodem vědeckého popularizátora Hughha Thompsona (který text včleňuje do současného kontextu), kvalitní bibliografií a bohatou fotografickou přílohou.

Jan Jílek

Hans Magnus Enzensberger
Matematický čert – kniha pod polštář pro všechny, kteří mají strach z matematiky
Přeložili Hermína Marxová a Jaroslav Nešetřil, ilustrovala Rotraut Susanne Bernerová
Dokořán 2006, 240 s.

Máme tu dvanáct nocí, jednoho dvanáctiletého Roberta a jednoho čerta. Jelikož se tenhle dáblův posel jmenuje Matematikus, lze očekávat, že bude Roberta během svých nočních návštěv trápit na bázi nikoli pekelných, ale spíše číselných muk. Jenže autor (německý básník) měl jiný cíl, chtěl dětem ukázat, že matematika může být nejen nenáviděný školní předmět, ale také kouzelný svět plný čísel, která řazena za sebe, vedle sebe a pod sebe mají svoji téměř dábelskou logiku a přitom hravost, jež daleko nejspíš připomíná právě dětskou hru. Matematikus je možná čert, a tak je pochopitelně trochu poťouchlý, ale rozhodně patří k těm lepším stránkám pekla. Neodstraňuje, ale smiřuje; netrestá, ale objasňuje – nejenom čísla, ale i všechno ostatní, co s čísly nějak souvisí, třeba podstatu toho, proč je Robertův učitel matematiky takový, jaký je. Navzdory podtitulu publikace si troufám tvrdit, že Matematický čert může zaujmout daleko širší spektrum čtenářů nezávisle na jejich vztahu k matematice. Pro svoji nápaditost, hravost a v neposlední řadě i půvabnou grafickou podobu a milé ilustrace patří k těm nemnoha knihám, které je radost držet v ruce. I když autor není matematik, i když většina hrátek s čísly není nic objevného ani nového, lze říci, že ona známá a hojně užívaná formule „publikace, jež osloví nejenom děti, ale i jejich rodiče“ platí v tomto případě beze zbytku.

Magdalena Wagnerová

Zdeněk Neubauer
O počátku, cestě a znamení časů
 – úvahy o vědě a vědění
 Malvern 2007, 326 s.

K pětadesátým narozeninám biologa a filosofa sestavili Neubauerovi ctitelé soubor z jeho textů, z nichž některé tu vycházejí poprvé. Začíná půvabnou historicko-etymologickou úvahou o autorově jménu Zdeněk. V centru pozornosti dalších esejů je situace současné biologie „mezi Mojžíšem a Darwinem“, krouží kolem vztahu stvoření a evoluce, náboženství a vědy. Autorovou klíčovou myšlenkou je, že i věda je náboženstvím, a to náboženstvím novověku. Jsme však dnes podle něho v historické situaci obdobné pozdnímu helénismu či renesanci, kdy vládnoucí náboženství se ocitá v krizi a nevyhnutelně ztrácí své poslání „udržovatele světa, garanta skutečnosti a administrátora pravdy“. Jako východisko se začíná rýsovat nová aliance vědeckého a křesťanského náboženství, schopná vzdorovat jak bezbřehému relativismu, tak omezeným fundamentalismům. Autor vtipně a výmluvně postihuje náboženské rysy vědy a neváhá tím tvrdě scientisty, „sisyfovcy“, provokovat, což činí zvláště v závěrečném živém rozhovoru s Ivanem Brezinou. Otázkou zůstává, nakolik postihl i onen rys vědy, který jí umožnil univerzální přijetí celou (nejen z křesťanství vzešlou) moderní civilizací. Integrální součástí knihy jsou nekonvenční fotografie Hany Rysové z myslitelova života a záznamy performancí Tomáše Rullera, uvádějící do překvapivých spojení lidí, věci a přírodu.

Jan Novotný

James D. Tabor
Ježíšova dynastie
 Přeložil Dušan Zbavitel
 Knižní klub 2007, 368 s.

Moderní protestantská teologie v interpretaci evangelií a hledání tzv. historického Ježíše došla až na samu mez, po níž následuje krok k čistému ateismu. Ne náhodou věnoval Tabor své dílo památce Alberta Schweitzera, který položil do té doby zapovězené otázky – jak chápal Ježíš sám sebe a své poslání, za koho se považoval? Americký archeolog a biblista využívá rozporů a nejasností v evangeliích, aby elegantně spekoval, kombinoval a fabuloval, a vykresluje radikálně jiný portrét zakladatele křesťanství. Taborovo pojetí odděluje teologii sv. Pavla od učení původních apoštolů – originálního křesťanství, silně vázaného na judaismus a politicky motivovaného (Ježíšovým cílem prý byl konec římské nadvlády nad Palestinou), a věří, že toto prapůvodní křesťanství, které se snaží vypreparovat, by mohlo více přispět k porozumění mezi křesťany, muslimy a židy. Tvrzení, že bohorodička „byla matkou sedmi dětí tří různých mužů“, zní křesťanovi nehorázně, fantastičnost však autor kompenzuje obrátním balancováním na hraně účelových (dez)interpretací, které musí posoudit toliko znalec. Laik rozpozná jen některá zjednodušení – třeba teze o programovém negování Ježíšova židovství jistě neplatí pro celé a zvláště soudobé novozákonní bádání. Z rozpaků nad Taborem si pomozme Jungem – pokud by podle něj byl Ježíš dějinně zakotven aspoň tak jako například Sokrates, už dávno by nás neměl čím oslovit.

Jiří Zizler

Yoram Yovell
Láska a jiné nemoci
Psychologie a biologie lásky
 Přeložila Jana Pištorová
 Portál 2007, 275 s.

Dle Platóna „láska je druh určitého šílenství“. Něco na tom tvrzení je: úpornost, s níž se lidstvo „šílenství lásky“ drží, zůstává jedinou trvalou skutečností života. Izraelský psychoterapeut Yoram Yovell popisuje na příbězích svých klientů složitost citového života, komplikovanou navíc jejich společenskou situací: mnohdy se jedná o partnerské vztahy arabsko-izraelské, anebo páry nacházející se v konfliktu mezi každodenním a tradičním pojetím partnerství. Už při prvním začtení lze seznat, že se jedná o knihu inspirativní nejenom uvažováním o lásce, ale též o společnosti a všedním životě i pro člověka osamělého. Kliničtí psychiatři zkoušejí léčit z lásky psychofarmaky Xanax, Valium a kdovíjakých ještě obchodních značek – to však je marné: člověk jako tvor směřující k lásce se vždy dostává do rozporu s převládajícími společenskými motivy; navíc zamilovaní lidé jsou vnímavější; z nezemské podstaty lásky se bude člověk dostávat do rozporu s okolím vždy; podob lásky je tolik, co lidí, proto nelze najít jediné řešení a recept; i proto, že lidé lásku chtějí jako elementární životní potřebu, s láskou prostě nejde nic dělat. Ostatně i olympští bohové měli strach jen z Eróta, „dychtivého a vynalézavého v poznání, a velkého v šarlatánstvích a kouzlech i podvodech“; s tím prostě nejde hnout.

Vít Kremlička

Souvislosti 2/2007

Druhým letošním Souvislostem dominuje téma českého mýtu. Jako předznamenání působí rozhovor s bývalým prezidentem Václavem Havlem, jenž se tématu věnuje a jenž sám je za takový mýtus některými pokládán. Mytický oddíl (rubrika Téma) se však soustředí na mýty v klasickém smyslu: tedy staré, zakládající příběhy. Obsáhlejší studie M. C. Putny sumarizuje mýtotvorné syžety od nejstarších kronik (Kristián, Kosmas) přes texty středověkých kronikářů a novověkých historiků (Palacký či beletrizující Sedláček) po současného P. Piťhu; sleduje v nich průběh toho, jak se některé syžety vytrácejí, jiné však zůstávají a stávají se kanonickými. Oddíl pokračuje studií M. Bedřicha, jenž se věnuje tématu Týnského chrámu, dále se zde objevuje málo známý text o příchodu Židů do Čech z židovské příběhové sbírky Sippurim; pozornost je věnována tématu klasickému – založení Prahy (Clemens Brentano) a několika dalším (např. Pražský hrad, sv. Prokop). Časopis otevírá kapitola z knihy Leslieho Fiedlera o americkém románu, následuje mj. stať Ondřeje Sýkory o jedné podobě českého poválečného surrealismu, Putnova studie o ruralismu po roce 1945, tedy v době, v souvislosti s níž se tradičně již o ruralismu nehovoří, aj. Oddíl Literatura přináší prozaický text Jana Štolby a Petra Krále, básně Petra Hrušky a též beletrii překladovou (D. Grünbein, J. Charitonov).

Pavel Šidák

odjinud

Jednu sloku z textu **Jiřího Voskovce** a **Jana Wericha** k známé anglické písni It's a Long Way to Tipperary, použité v hře V+W *Robin Zbojník* (1932), ocitoval Michal Bystrov v další části seriálu Příběhy písní v Uni č. 10/2007.

Doslov k soubornému vydání vzpomínek, deníkových zápisků, dokumentů a citátů z dobového tisku z let 1952–68 **Josefa Hiršala** a **Bohumily Grögerové** *Let let* (Torst, Praha 2007, 1046 stran) napsal Stanislav Dvorský. Původně byl rukopis přepsán strojem v samizdatových edicích Petlice a Krameriova expedice, knižně se objevil po pár letech ve třech svazcích vydaných nakladatelstvími Rozmluvy (sv. 1, 1990) a Mladá fronta (sv. 2 a 3, 1994).

Svoji gratulaci k 90. narozeninám **Zdeňka Urbánka** 12. 10. t. r. světil Josef Škvorecký týdeníku Respekt (č. 41/2007).

Urbánkova generačního vrstevníka **Jana Rychlíka** (1916–1964) oslovil v rubrice „opozděných dopisů“ Lubomír Dorůžka (Divadelní noviny č. 16/2007).

S teatrologem **Milanem Lukešem** se v Salonu č. 537, příloze Práva z 27. 9. 2007, rozloučil Milan Uhde.

Nekrolog kulturního publicisty, jičínského rodáka **Josefa Rodra** (30. 4. 1927 – 30. 7. 2007), jehož šrámkovský sborníček *Byl Fráňa Šrámek pastevcem koní?* (Oftis, Ústí nad Orlicí 2007) jsme nedávno anoncovali, přinesl v zářijovém čísle měsíčník Krkonoše.

Prozaik **Ivan Kraus** poskytl rozhovor Týdeníku Rozhlas, jenž od č. 41/2007 opustil noviny, čtyřsložkový formát a přešel, podobně jako ve stejné době Respekt, na „časopisecký“, barevně lákavější formát.

Na 3., rozšířené vydání knihy literatury faktu **Boženy Kuklové-Jišové** *Krásná nemá paní* s podtitulem *Příběhy vězněných žen z 50. let* (ARSCI 2007) upozornil v čtvrtletníku Nezávislého diskusního klubu Milady Horákové Masarykův lid č. 3/2007 Josef Zejda.

Knihu povídek brněnské historičky medicíny **Věry Linhartové** *Dívej, jak se šimpanz směje* (Akademické nakladatelství CERM, Brno 2007) recenzoval v příloze Kam kulturního přehledu Kam v Brně č. 9/2007 Ivo Pospíšil.

Biblické motivy v dramatickém díle **Arnošta Goldflama**, zejména v jeho hře *Návrat ztraceného syna*, zkoumal Zdeněk Hořínek v Divadelní revui č. 3/2007.

Výbor z literární publicistiky **Vladimíra Novotného** *Paradoxy a paralely* (Cherm, Praha 2006) recenzoval v Plži č. 9/2007 Ivo Harák.

Pod titulkem Solidní, byť zaumné recenzoval Aleš Haman v Tvaru č. 14/2007 studii **Tomáše Kubička** *Vyprávěč* (Host, Brno 2007).

František Knopp

Finsko

Literární časopis **Nuori Voima** oslaví příští rok sto let od svého vzniku. A to je v této severské zemi už skutečně úctyhodná tradice. Obměšičník (v překladu „mladá síla“) se soustřeďuje zejména na tvorbu mladých domácích i zahraničních autorů, mladý je i kolektiv redaktorů a rada časopisu, do níž patří spisovatelé, překladatelé, kritici, literární vědci i studenti. Kromě literatury se ovšem věnuje též filosofii a společenským otázkám. Hlavním tématem č. 3/2007 je komedie. Esejista a kritik Kyösti Niemelä se zamýšlí nad komikou televizních seriálů Rickeyho Gervaise a Stephena Merchanta Statistů a i u nás známého Kanclu. Skladatelé Juha T. Koskinen a Riikka Talvitie spolu vedou rozhovor o možnostech komické opery, třeba o tom, jaká by byla stand up opera a kde vede hranice mezi komedií a fraškou. Slovinská filosofka Alenka Zupančičová řeší problém konkrétních univerzálií a jejich vztahu ke komedii – téměř jediným filosofem, který pochopil skutečnou hodnotu komična, je podle ní Hegel. V čísle nalezneme i nové básně Heleny Sinervo či úryvky z Heideggerových děl přeložené do savoského nářečí.

Zajímavostí je, že časopis spolupřádá soutěž Povídka roku, založenou v roce 1996. Vítězné texty každoročně v antologii vydává nakladatelství Gummerus a mezi laureáty najdeme mnoho později úspěšných autorů (např. Mikko Rimminen, Sofi Oksanen, Sari Vuoristo či Armas Alvari).

Lenka Fárová

soutěž

Holanovy Bagately

Napište nám, k jakému ptáku byl přirovnáván Vladimír Holan. Jeden ze čtenářů, kteří správně odpovědí, získá svazek Holanových spisů Bagately. Uzávěrka soutěže je 31. 10. 2007. Pište na adresu redakce nebo na e-mail soutez@tydenikA2.cz. –mam–

knihy v redakci

Jiří W. Procházka: Podhoubí smrti – Agent JFK 11 / Triton 2007, 159 s. **František Musil: Kladsko – stručná historie států** / Libri 2007, 190 s. **Antonín Mokrejš: Duchovní ráz naší doby** / Triton 2007, 170 s. **Pavel Suchánek: K větši cti a slávě – umění a mecenát opatů kláštera Hradisko v 18. století** / Společnost pro odbornou literaturu – Barrister & Principal, Masarykova univerzita, Filozofická fakulta – Seminář dějin umění 2007, 374 s. **Břetislav Tureček: Světla a stíny Islámu – drama Blízkého východu a sonda do duší jeho obyvatel** / Knižní klub 2007, 214 s. **Simona Boarová, Markéta Hanelová, Jana Jůzlová: Tři ženy v Indii** / Universum 2007, 205 s. **Rudolf Čechura: Jako zvíře** / Motto 2007, 20 s. **Petr Bláha: Filosofie provincialismu** / Martin Dolejš 2007, 94 s. **David Leavitt: Muž, který věděl příliš mnoho – Alan Turing a první počítač** / Argo, Dokořán 2007, 270 s. **Umberto Eco: Dějiny ošklivosti** / Argo 2007, 455 s. **Ludmila Vrkočová: Svědectví – osudy politických vězňů 1947–1976** / Ludmila Vrkočová 2007, 328 s. **Marie Růt Křížková: Svědectví, které nemohlo být vysloveno** / Torst 2007, 101 s. **Frank Westerman: El Negro** / Pistorius & Olšanská 2007, 229 s. **Esther J. Endingová: Po Valentýnu** / Odeon 2007, 247 s. **Bohumila Grögerová, Josef Hiršal: Let let – pokus o rekapitulaci** / Torst 2007, 1046 s. **Karolina Adamová: Úsvit moderního konstitucionalismu – příspěvek k aplikaci „Principů“ E. F. Smidaka** / Aveniria Stiftung 2007, 126 s. **Marie Haisová: Quo vadis femina?** / Petr Novák – Gimli 2007, 276 s. **Pavel Kovář: Klíčová slova – 1989** / Oftis 2007, 207 s. **Bernhard Setzwein: Zelená panna (román ze středu Evropy)** / Barrister & Principal 2007, 213 s. **Stanislav Grof: Psychologie budoucnosti – poznatky a poučení z moderního výzkumu vědomí** / Argo 2007, 390 s. **Šóhei Óoka: Ohně na planinách** / Vyšehrad 2007, 202 s. **Daniel A. Helminiak: Co vlastně Bible říká o homosexualitě?** / Centrum pro studium demokracie a kultury 2007, 131 s. **Arto Paasilinna: Vlčí léto laponského mlynáře** / Nakladatelství Hejkal 2007, 204 s. **Jiří Stránský: Stařec a smrt – novela** / Nakladatelství Hejkal 2007, 170 s. **Jiřina Tejkalová: Můj řecký rozvod** / Nakladatelství Hejkal 2007, 187 s. **Stanislav Hošťálek: Toulky po USA** / Stanislav Hošťálek 2007, 93 s. **Karel VI. Schwarzenberg: Torzo díla** / Torst 2007, 1216 s. **Joe J. Heydecker, Johannes Leeb: Norimberský proces** / Ikar 2007, 734 s. **Ernst H. Gombrich: Stručné dějiny světa pro mladé čtenáře** / Argo, Triton 2007, 263 s. **Cammie McGovernová: Oční kontakt** / Knižní klub 2007, 302 s. **Christian Jacq: Mozart – velký mág** / Knižní klub 2007, 301 s. **Gita Dudová: Život nebyl žádná nuda** / Knižní klub 2007, 443 s. **Alfred Delp: Tragická existence (s příloženými svědectvími z vězení)** / Refugium Velehrad-Roma 2007, 157 s. **Krajina pochybností – sborník úvah z Ekologických dnů Olomouce v letech 2005 a 2006** / O.P.S. 2007, 295 s. + DVD a sešit **Základní pojmy filosofie jazyka a myslí** / O.P.S. 2007, 236 s. **Michael Lorenc: Srocní** / Balt-East 2007, 98 s. **Ivo Chmelař: Sampo – návrat do Hyperboreje** / Balt-East 2007, 184 s. **Luise Marleyová: Pěvkyně ve sněhu** / Triton 2007, 340 s. **Greg Bear: Královna andělů** / Triton 2007, 574 s. **Adam Suchý: Mediální zlo – mýty a realita. Souvislost mezi sledováním televize a agresivitou u dětí** / Triton 2007, 168 s. **Václav Prokopius, Petr Šulista: Tvořivá síla strachu** / Triton 2007, 118 s. **Aleš Novák: Epifanie věčného návratu téhož – filozofická interpretace základní myšlenky F. Nietzscheho** / Triton 2007, 123 s. **Jack Challoner: Mozek** / Triton 2007, 157 s.

Bláznivý Petříček

Pierrot le fou

Režie Jean-Luc Godard, 1965, 110 min.
Hollywood Classic Entertainment 2007

Žánrově kriminální drama, ve skutečnosti existenciální úvaha a dilema o možnostech svobody individua, o mezích komuniace s okolím, o pocitu vykořeněnosti, o snaze návratu k přírodě v době plné cynismu a lhostejnosti. Také o lásce vedoucí k zatracení. Film plný protikladných témat, film plný protikladů. Skvělá Anna Karínová a Belmondo, zde ještě v období před svou pozdější „prefabrikací“. Dílo do jisté míry spjaté s generací šedesátých let, motivy jsou ale platné univerzálně. Dost dobře se tento hledačský snímek může jevit i jako úlet slavného tvůrce, v němž je bez ladu a skladu poskládáno vše, na co si vzpomněl v průběhu natáčení. Ovšem vzhledem k tomu, že o filmu existují obsáhlé publikace a analýzy, doporučoval bych přece jen věnovat mu větší pozornost. Lze v něm pak objevit skrytý půvab, poezii obsaženou ve všech Godardových dílech, ale jen těžko a pomalu přístupnou. Chce se říct: přístupnou jen zasvěceným, hledačům, ne těm, kteří hodlají film zkonzumovat během dvou hodin a pak vyrazit na fotbal. České DVD přináší film ve slušném transferu s původním francouzským zvukem, volitelným českým dabingem a českými titulky.

Petr Gajdošík

Divočina

The Wild

Režie Steve Williams, USA, 94 min.
Buena Vista 2007

CGI animace věnuje zvířecím hrdinům pozornosti více než dost a jedním z častých témat celovečerních snímků je problém adaptace zvířat na nové (avšak původní) prostředí. Disney Pictures 2006 zadala Divočinu studiu C.O.R.E. Feature Animation. Tomu se na rozdíl od disneyovského Strašpytlíka podařilo neutříst s animací ostudu: postavy zvířat snesou srovnání i s některými díly Pixarů či DreamWorks. S příběhem je to však poněkud ožehavější, neboť mnohé motivy jsou až moc podobné těm z dřívějšího Madagaskaru. Zápletka začíná v zoo a týká se vícera zvířat (ve středu však stojí vždy lev), která jsou plně uvyklá na život v kleci, což se ukáže jako problém, neboť shodou okolností se objeví ve skutečné divočině a musejí se přizpůsobit zcela novým zákonům. Divočina se nesnaží být tak vtipná jako Madagaskar, nestylizuje své postavy, naopak jde cestou věrohodnějšího vykreslení konkrétních zvířecích druhů. Zatímco však v předchozím snímku absentoval výrazný výchovný prvek, zde je příběh formován psychologickou rovinou (ve vztahu otce a syna) a skrze ni na diváka neustále probíkáva moralistní tón. Výsledek je poněkud nedotažený, potřeboval by usilovnější práci nad scénářem, Divočina nicméně nepůsobí tak prvoplánově jako Madagaskar (postavený jen na gagu a aluzích), dětské publikum potěší a to dospělí (i přes průměrnost, zařadíme-li ji do kontextu CGI animovaných filmů) neurazí. DVD bonusy je lepší pustit jen dětem.

Lukáš Gregor

Cecilia Bartoli

Maria

Decca Music 2007

Mezzosopranistka Cecilia Bartoliová přichází zhruba každé dva roky s novým projektem. Ten letošní bude v její diskografii patřit k těm nejlepším. Album je počtou divě Marii Malibranové (1808–1836), která sklízela obdiv v sopránových i mezzosopránových rolích a byla snad první pěveckou superhvězdou. Pocházela z hudební rodiny, jejím otcem byl skladatel Manuel García a její mladší sestrou pěvkyně Pauline García-Viardotová. Album obsahuje sedmáct romantických belcantových árií z jejího repertoáru, z nichž osm je zde nahráno vůbec poprvé. Bartoliová (která je i spoluautorkou textu v bookletu) opět prokázala cit pro výběr a dramaturgii a také to, že v hudebních archivech lze najít poklady. Navíc je album plné rozmanitých nálad, v nichž sugestivní projev Bartoliové může vynítn naplno v nejrůznějších polohách a odstínech. Umělkyně zpívá s nesmírnou radostí, něhou i virtuozitou, v Hummelově árii dokonce spojuje koloratury s jódlováním a Rataplan od samotné Malibranové je přímo krkolomná záležitost, na niž by si troufla málokterá pěvkyně. Španělské flamenco i s kastanětami zazní v ohnivé ukázce z Garcíaova monodramatu. A jen hvězda formátu Bartoliové si může do Mendelssohnovy árie Infelice pozvat houslového virtuosa Maxima Vengerova – jejich duet je požítkem. Nemluvě o závěrečné slavné árii Casta diva z Belliniho Normy, která v jejím podání získává zcela jiný rozměr.

Milan Valden

Napalm Death

Smear Campaign

Century Media 2007

Otcové grindcoru jsou vnímáni jako metalová kapela a zvukem mají k extrémním formám metalu blízko, ovšem jejich poslední album potvrzuje, že řadit je po bok deathmetalistů by byl omyl. Základem jejich tvorby jsou písně vycházející z rocku, což jasně dokládají riffy ve skladbě When All Is Said And Done a v Identity Crisis. Basa v úvodu Eyes Right Out zase čerpá z punkových zdrojů. Napalm Death z metalu vycházejí, ale jeho hranice vždy překračovali. Jejich alba neoplývají haldami zprzněných mrtvol zasvěcených satanovi, i když by tomu mohl Barneyho projev, přecházející z chropotu do řevu, nasvědčovat. Kapela se věnuje hrůzám reálnějším, než jsou ty z hororů, i když jsou jedním z terčů písní církve. Místo opěvování Antikrista tu najdeme texty jako: „Slepota plní svět šílenstvím, víra se drolí, o tom není pochyb, víra a věda vedou nový druh války.“ A v Krizi identity nezpívají o obrácených křížích, ale vlajkách pověšených vzhůru nohama, separatistech a hierarchii. Prvky metalu jen přispívají k větší údernosti písní, naplněných vztekem a rozčarováním ze současného světa i společnosti. Napalm Death nejsou sofistikovanou cestou intelektuálního industriálního metalu, ale sázejí na tradičnější pojetí a surovou energii. Po dvaceti letech už těžko překvapí, pořád však oplývají intenzitou pohybující se na maximu možného.

Alex Švamberg

INZERCE

Vymetání starého smetí

Vzpomínkový pesimismus Edgara Dutky

Po třech letech od vydání knihy *Slečno, ras přichází, za niž dostal Edgar Dutka Státní cenu za literaturu, vychází jeho soubor povídek *Stažení z kůže ze tmy* vycházíme. Autor se v nich věnuje reflexi komunistického režimu.*

KRYŠTOF ŠPIDLA

Být nositelem Státní ceny za literaturu je v určitém slova smyslu dosti nevďěčná role. Oceněná kniha se zpravidla honosí červenou páskou, jež je však pro každý další titul určujícím znamením, jakýmsi stigmatem. Text přestává být svébytnou součástí širokého kulturně-společenského kontextu, ale je vždy mnohem citelněji vztahován k úzkému kontextu oceněné knihy, která se stává základnou pro každé další hodnocení. Důsledkem je relativizace kritických soudů. Jakákoli novinka může být už jen lepší nebo horší než oceněné dílo. Nemůže se stát tím, čemu lze jednoduše říci „dobrá“ či „špatná“ kniha. Přitom se zdá, že publicita, kterou takové ocenění autorovi přináší, se odbude jen několika rozhovory ve společenských magazínech, sem tam nějakou fotografií na obálce a tím, že nepatrně stoupne náklad. Dalším, mnohdy trpkým plodem takové pocty je zesílený zájem kritiky o každý další titul. Pokusme se od poslední knihy Edgara Dutky *Stažení z kůže ze tmy vycházíme* odpárat vědomí, že autor za svůj předchozí text *Slečno, ras přichází* (Prostor 2004) obdržel zmíněnou cenu. Zvýšíme tak šanci, že naše soudy nabudou obecnější platnosti.

Nahlédnutí pod povrch

Po zběžném ohledání recenzovaného titulu zaujme především jeho grafická výprava – kniha je bohatě ilustrována kresbami Dory

Dutkové, nejvýmluvnější je však podobizna autora na záložce. Ten hledí zpoza těžkého závěsu ze ztemnělého bytu ven na ulici. Jeho gesto lze interpretovat dvěma způsoby. Muž za oknem poodhrnuje roušku a odhaluje tajemství. Setmělý byt je obydlen, za těžkou drapérií se skrývá zatím nepoznaný život. Zároveň ovšem sám poznává to, co je vně. Zdánlivě uzavřený mikrosvět bytu je součástí světa tam venku. Nad skutečností nelze zavírat oči, nelze žít jen uvnitř a předstírat, že za oknem není nic. Obálka jako by tak byla především ilustrací k mottu celého souboru povídek: „Staré smetí. Celá léta jsme ho zametali pod koberec. Teď jsme si pořídili nový. Ode zdi ke zdi.“ Kniha, kterou máme v ruce, nám dává pod koberec nahlédnout. Připomene, na co jsme raději zapomněli.

Pavel Janoušek zařazuje ve své stati o současné literatuře (*Současná česká próza z rychlíku*, Host do školy 4/2007) Dutkovu prózu k pokusům o reflexi komunistické minulosti. Do určité míry lze souhlasit. Realie jednotlivých povídek skutečně v mnohém korespondují s naší nedávnou minulostí – padesátá léta reprezentovaná politickými procesy (*Moje středoevropská famílie*, *Dům*), železná opona (*Pod vodou*), osmašedesátý rok (*Noc hrđiny*), období normalizace (*Báječ*, *Beznadějný případ*), ale i zapomnětlivá současnost (*Muž, který poslední mluvil s Dr. Miladou Horákovou*).

Neviditelné zlo

Na druhé straně však přinášejí i něco navíc. Povídky více než explicitním pojmenováním doby pracují s náznaky a využívají prvků modelové prózy, jež pomáhají odhalovat mechanismy totalitního systému obecně – nejen ve vztahu systému a jedince, ale i ve vztahu jedince a jeho svědomí. Přitom lze vysledovat určité pravidlo – čím explicitněji je na dobové realie poukazováno, tím slabší je vyznění celé prózy. Jako by nad analýzou místy převládala didaktičnost, vnější nad vnitřním: „...což v našem centralizovaném systému, ve kterém neexistuje soukromé podnikání, znamená jediné: opustit umění a chodit po městě s kbelíkem a třeba umývat výkladní skříně“ (*Velký Kecky*, s. 118).

Tam, kde autor naopak nechává karty zakryté, dosahuje maximálního, zpravidla dosti děsivého efektu. Jej taktéž posiluje až poeovsky precizní prací s motivy, vygradovanou například v povídce *Dům* až do krajnosti – temná místnost bez oken, v níž hlavní postava, vězeň, poznává vlastní dům: podlaha z chladného leštěného mramoru, vlečení chodbami, ztráta prožívání času, oslepující světlo reflektoru a neviditelný protivník, který řídí předem připravenou hru. Jáma a kyvadlo. Vše spěje k neodvratnému konci...

Právě neviditelnost činí protivníka o to hrůznějším – zlo, které jsme schopni pojmenovat, ztrácí na zrůdnosti, lze jej nějak ošálit, utéci mu či jej přemoci. Nehmatatelné zlo je všudypřítomné – nikdy nevíme, zda bojující s ním neporážíme sami sebe. Tak jednotlivé postavy Dutkových povídek, outsideri a oběti totalitního systému, svými činy onen systém nakonec do jisté míry potvrzují. Hru nelze vyhrát. V případě poslední povídky, *O muži, který poslední mluvil s Dr. Miladou Horákovou*, opouští protivník i jemu vymezené hrací pole čtyřiceti let totality a dostihuje nás v naší bezpečné současnosti.

Uvnitř světa textu

Za zmínku stojí i autorova solidní práce s jazykem či technikami vyprávění. Využívá zejména celé šíře možností personálního vypravěče a vypravěče v ich-formě. Jistě se pohybuje v oblasti vnitřního monologu (*Dům*), vyprávění v ich-formě se všemi jeho specifiky (*Moje středoevropská famílie*), i v poněkud věcnější er-formě (*Tátovy narozeniny*), ale i v rámcovém vyprávění (*Báječ*). Omezení, jež vyplývají ze zmíněných vyprávěcích situací, hrají v Dutkových prózách významnou roli, nejsou jen jejich vedlejším efektem. Posilují ve čtenáři určitý pocit bezmoci, neumožňují mu pojmenovat entity fikčního světa textu z hlediska utěšující vševedoucnosti. Společně s postavami se nacházíme uvnitř světa textu a cesta ven k naší suverénnosti je mnohem obtížnější. Důležité jsou i dialogy (zde autor nezapře svoji scenáristickou profesi), jež neplní pouze roli vycpávky, ale stávají se plnohodnotnou součástí děje (*Beznadějný případ*).

Umně napsaný povídkový soubor *Stažení z kůže ze tmy vycházíme* patří mezi knihy, jež stojí za to číst. Jednotlivé povídky nepostrádají atmosféru, napětí ani překvapivé pointy. Jejich vyznění rozhodně nepatří mezi smířlivá „co jsme si, to jsme si“, nedají nám úlevně vydechnout; zanechávají spíše hořkou pachut' v ústech. V dobrém slova smyslu se jedná o prózu tradiční – nejen způsobem zpracování, ale zejména silným důrazem na morální vyznění. Na druhé straně se nevyhnou určité tezovitosti, jež někdy čtenáře vede k cíli až příliš ochotně (*Muž, který poslední mluvil s Dr. Miladou Horákovou*). Autorovi se nepodařilo obejít ani některá kliše, která s sebou takový typ literatury přináší – například postavy milicionářů s tlustými zadky (*Báječ*) působí dojmem, jako bychom o nich už někde četli.

To jsou však jen drobné nedostatky souboru, který sice ve vztahu k naší problematice minulosti neklade zásadní otázky, přesto jej lze považovat za zdařilý. Zejména tam, kde se dotýká obecnějších témat.

Autor je bohemista.

Edgar Dutka: *Stažení z kůže ze tmy vycházíme*.

Torst, Praha 2007, 148 stran.

Josef Ehm: Neživý model, 1956

OBJEDNÁVKA PŘEDPLATNÉHO

A2 kulturní týdeník

☒ zaškrtněte druh	noviny do schránky	elektronické noviny a přístup do archivu	čtvrletní 13 čísel	půlroční 26 čísel	roční 52 čísel
TIŠTĚNÉ	■		☐ 280 Kč	☐ 520 Kč	☐ 988 Kč
ELEKTRONICKÉ		■	☐ 195 Kč	☐ 364 Kč	☐ 650 Kč
STUDENTSKÉ	■	■	☐ 221 Kč	☐ 429 Kč	☐ 832 Kč
KOMPLET	■	■	☐ 312 Kč	☐ 611 Kč	☐ 1196 Kč
SPONZORSKÉ (roční)		☐ stříbrné 2600 Kč	☐ zlaté 5200 Kč	☐ platinové 10400 Kč	

ADRESA PŘEDPLATITELE

titul

jméno

příjmení

organizace

ulice

PSČ

město

telefon

e-mail

ADRESA PRO ZASÍLÁNÍ jiná než fakturační, např. obdarovaného

titul

jméno

příjmení

organizace

ulice

PSČ

město

telefon

e-mail

PLATBU PROVEDU

☐ složenkou A, z obdržených údajů lze platit i převodem

☐ fakturou, uveďte IČ

DIČ

☐ prostřednictvím SIPO, uveďte spojovací číslo

OBJEDNÁVKY PŘIJÍMÁ jménem vydavatele firma SEND

adresa: SEND, Předplatné, P.O. Box 141, 140 21 Praha 4

tel.: 225 985 225 fax: 225 341 425 sms: 605 202 115

e-mail: send@send.cz www.send.cz

PŘEDPLATNÉ SE VYPLATÍ!
■ neuteče vám žádné číslo
■ noviny nemusíte shánět, najdete je ve středu ve vaší schránce
■ ušetříte až 312 Kč ročně
■ k ročnímu předplatnému zápisník MOLESKINE REPORTER v ceně 226 Kč zdarma

tydenikA2.cz/moleskine

ovšem

Předseda KSČM a místopředseda poslanecké sněmovny Vojtěch Filip navštívil jako soukromá osoba Bělorusko, kde podpořil tamní režim diktátora Lukašenka, mj. vystoupením ve státní televizi a rozpravami s jeho představiteli. Není divu, že vyvolal pobouření některých médií, politiků a nevládních organizací, včetně diplomatů z jiných států Evropské unie. Nejvíce pobouření by však měli být sami komunisté. Ano, může stokrát platit, že západním státům jde v případě podpory běloruské opozice (právě tak jako v podpoře oranžové revoluce na Ukrajině) o obklopení Ruska pásem sobě nakloněných států. Jenže režim prezidenta Lukašenka, ve kterém se masakrují demonstranti, rozpouští nevládní organizace, zavírají jejich členové a zakazují nepohodlné časopisy, si podporu jednoduše nezaslouží. To vědí i běloruští komunisté, přesněji řečeno někteří z nich. V Lukašenkolandu totiž existují dvě komunistické strany, z nichž jedna patří mezi opory diktátora, zatímco druhá, Partyja Kamunistau Bielaruskaja, je součástí demokratické opozice. V současnosti (od srpna) je této straně na šest měsíců zakázána činnost. Kampak ses to vydal, soudruhu předsedo, měli by se Filipa zeptat ostatní komunisté. Zdalipak to nebylo do země,

kde místní diktátor perzekvuje komunistickou stranu?
Pavla Červeňáková

Ve chvíli, kdy tato glosa vzniká, není stále ještě jasné, zda to není žert. Ale zřejmě nikoliv: Milan Kundera má dostat Státní cenu za literaturu. Jeden by byl raději, kdyby šlo o pouhou novinářskou kachnu. Kdyby se Kundera stal laureátem státní ceny z kraje devadesátých let, mělo by to smysl. Vydal tehdy část svých stěžejních děl opět (nebo poprvé) v češtině. Vrátil se tak opět na pulty knihkupectví, a tím i k českým čtenářům, od nichž se ho snažil odříznout (stejně jako mnohé další) komunistický režim. Jenže Kundera se poté sám rozhodl, že jeho knihy u nás budou vycházet už pouze sporadicky, což se obvykle zdůvodňuje tím, že nemá čas věnovat se překládání svých textů z francouzštiny. Nežene se ovšem ani do toho, aby připravil k novému vydání díla tištěná u Škvoreckých: Nesnesitelná lehkost bytí k nám loni doputovala po 21 letech, Život je jinde je stále (ne)dostupný jen v torontském vydání z roku 1979. Pokud našinec neumí francouzsky, anglicky nebo třeba čínsky, má smůlu. Jistě, autor má na svůj postoj právo, od státu by ale měl dostat leda tak Státní cenu za ignorování českého čtenáře.
Jiří T. Král

Dělali jsme, co jsme mohli, přesto jsme byli druzí – omlouval se kůň sázkaři, který tipoval jeho vítězství. Také naši dělali, co mohli. Předseda vlády i jeho vicepremiér všeho nechali a letěli do New Yorku přemlouvat delegáty ke zvolení České republiky do Rady bezpečnosti, angažoval se prezident, chystala se recepce pro velvyslance 192 členských států - všechno marné. Na dvoutřetinovou podporu nedosáhli, a tak po druhém hlasování raději kandidaturu odvolali. To se stává. Nebo jste se nikdy neplahočili do lesa, a nakonec našli houby? Opozice ví, že za to může neschopnost současné vlády, vláda ví, že to způsobily ty minulé. Což si ČR nevybrala nestálé členství v RB už v devadesátých letech a v tomto tisíciletí dokonce předsednictví Valného shromáždění OSN? To nic, konejší nás premiér. Řada zemí si prostě „nepřeje mít v Radě bezpečnosti další silnou zemi EU a NATO, ale to nás nepoškodí, naopak“. Asi nám to prospěje, což by měl Mirek Topolánek vysvětlit včetně záhady, proč tedy do té Ameriky jezdil. Rozbor příčin se prý ve vládě připravuje. Snad by nemělo chybět ani zpytování možnosti, že naše mezinárodní pověst ztrácí na významu, důvěře a vážnosti. Nejen projev Václava Klause v předvečer Valného shromáždění, jak nadhazují zahraniční komentátoři, ale i některé postoje uvnitř Evropské unie a zjevná ochota respektovat

zámoří víc než vlastní kontinent měly by vést k hlubšímu zamyšlení.
Jiří Vančura

Na hlavy Psychic TV i jejich fanoušků se poslední dobou hrnou samé jobovky. Nejříve kapela musela zrušit evropské de-Tour, protože ji finančně i organizačně vypekl manažer Adam Elfin z agentury Archangel Management. PTV3, pod kterýmžto názvem nyní „Psychici“ fungují. Sice se snažili chvíli na šňůře zůstat, ale na začátku října to vzdali a vrátili se do New Yorku. Údajně v tu chvíli měli sotva na letenky. Předminulou neděli navíc skupina ohlásila smutnou zprávu, že které vyplývá, že kupříkladu pražský koncert naplánovaný na 10. října by se tak jako tak nekonal. V úterý devátého totiž náhle zemřela jejich klávesistka Lady Jaye Breyer, životní partnerka zpěváka a androgyna Genesise P-Orridge. Příčinou smrti byl srdeční kolaps, pravděpodobně propojený s jejím rakovinným onemocněním. Vyloučit se nedá ani vliv výše zmíněných psychických tlaků. Na MySpaceových stránkách přidružených projektů je množství kondolencí, mezi nimi například A. Hacke z Einstürzende Neubauten. Je možné, že po třináctileté pauze vydané album Hell is Invisible... Heaven is Her/e bude zase na dlouhou dobu poslední.
Jakub Pech